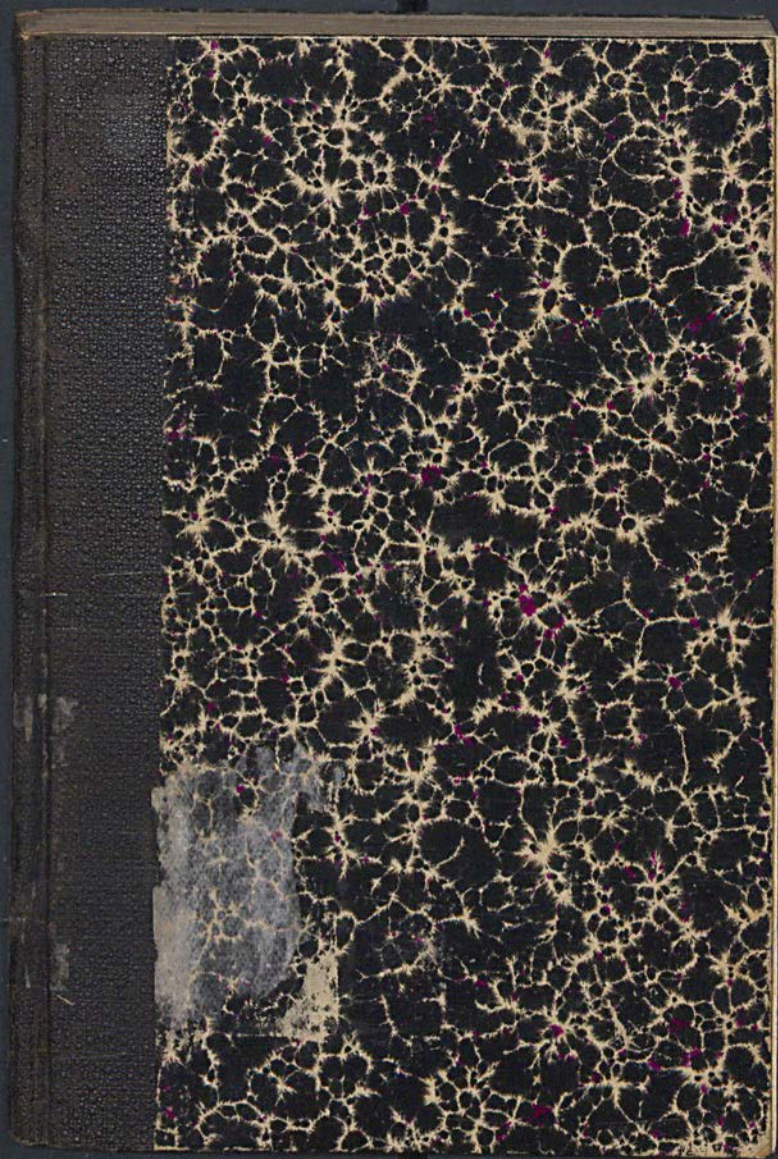
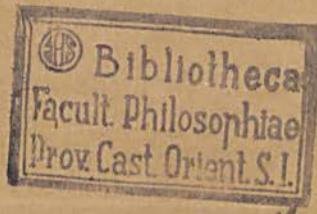

17041

 BELLA
RIA EPISTOLA
rum Erasmi Rot. & Ambrosij Pe-
largo uicissim missarum.

 Adiectum est his Iudiciū Amb. Pelargi de Declara-
tionibus Erasmi ad Censuras Theologorū Parisiensium

Nunc primum ædita.

 Coloniae apud Heronē Alopecii. x 5 3 9

AMBP.E

LARGVS PIO

Lectori.

IQVIS FOR-
te miretur quo tãdem
consilio Epistolas ul-
tro citroque inter nos
missas formis excuden-
das curarim, sciat cer-
tam mihi constitisse ra-
tionem ut hoc facerẽ.
Sciat nihil me maleuo-
le, sed omnia simplici-
ter egisse & candidẽ.

Non mihi indulsì priuatos affectus, quos nisi pessì-
mus quisq; nemo adhibere possit in consilium. Ni-
hil certẽ datum est odio, nihil inuidiã, nihil osten-
tationi. Neq; enim id operam dedi, ut Erasmus
nostrum, quo dum uixit amico usi sumus, degraua-
rem inuidia, aut quenq; inflammarem in illius ob-
trectationem & odium, quod & reclamante consci-
entia, & frustra facerẽ. Posteaquã mihi iam per-
suasum habeo (id quod apud congerrones dicere
soleo) sci licet neminẽ esse, q odisse possit unicũ il-
lud Gratia delitiũ eorũ præsertim, q colloquijs
aliquot, hominis comitatem, humanitatẽ, morũq;
suauitatem exploratam habent. Quid ergo est di-
cent alig, quãobrẽ hæc in publicũ ædẽda putaris?
Videbam nihil ferẽ esse Erasmi, qd non idem esset
pulchrum, qd non politũ ac tersum, quod non ele-
gans

EPISTOLA.

gans ac uenustum, tum uero quod non plenum les-
pore, atq; adeo lectũ dignum. Proinde nõ sum pas-
sus, aliquid eorum quã ad me perscripsit uir diser-
tissimus, interire. Addo quod sunt in his permul-
ta, quã ueritatis studiosorum legere ac scire res-
fert. Habes Candide lector consilij mei rationem.
Quod si dicant me præter fas & æquum, imò con-
tra Erasmi mentem hæc euulgasse, primum me a-
liorum exemplo tuebor, eorum uidelicet qui uel
inuito Erasmo, quãdam illius publicauerunt: quĩ
ipsi tamen ab ego & honesto ne latum quidem di-
gitum recessisse dicendi sunt. Quod ergo illis licu-
it, mihi ne uitio dabitur? Deinde nõ hæc mihi scri-
buntur adiurato ne euulgem. Quod si maximẽ ad-
iurasset, ne publicarem, an fas esse censeres ueritatis
fructum alijs uelle intercipere? Sunt certe in illius
scriptis nõ parũ multa in quibus uir aliog doctis-
simus humanum aliquid passus est, aq; uero aber-
rauit, quã (quod inter colloquendum dicere mihi
solet) ipse aut dispũcturus aut correcturus fuerat,
si commodum fuisset admonitus. An ergo putas
iniquo laturum fuisse animo, si hæc nostra etiam
num uiuente illo prodissent? Neq; tamen protinus
contra fas & æquum facit, qui amore ueritatis elu-
cidandã facit, quod ille noluisse fieri. Amicus E-
rasmus. At amicior ueritas. Negabunt alij non esse
Erasmi Epistolas, sed à me confictas. Hi mihi tum
uerò æquiores erunt, ubi rescierint apud me adfer-
uari Epistolas Erasmi chiragricas, præter paucas
quãdam, quas dum scrinia omnia excutio, dum do-
mum uerro, nõ inuenio, ut uerear illas à puero cũ
puluisculo ut solet, eiectas. His unam illam addo,

EPISTOLA.

ad Treuirorū Principem missam, quam nos descri-
ptam accepimus. Non deerunt q̄ dicent serō ædi-
tas. Sed Bellaria sunt, quæ secūdis mensis poni so-
lent. Cæterum quod ad Epistolia nostra attinet, at
que his adiunctum Iudiciū, si dicant quædam e-
mendicata, quædam esse suffurata, sciant hoc non
rarum esse his, qui per omniū literas & scripta a-
pum more circumuolitāt, si interim ipsorum uer-
bis abutantur. Sic soleo, sed non omnino ineptē o-
pinor, neq̄ infelicitē. In Iudicio quod ex interual-
lo regustare licuit, quædam explicui, quædam ex-
puxi, non nihil addidi ex Iacobo Sadoleto, præ-
sertim de Ceremonijs, ut nunc aliquanto instru-
ctius prodeat, quā tum à me sit exhibitum. Hæc
igitur amice lector læta fronte ueluti Bellaria ex-
cipe ac boni facito, donec exquisitiora ac maiora
apparentur, quæ iustæ Cœnæ speciem habeant.
Bene uale. Lege ac frue. Treueris ex museo
nostro. 1539. Pridie Calendas Aprilis.

Iudiciū

BELLARIA
EPISTOLARVM

ERASMI ROTEROD. ET

Ambrosij Pelargi uicissim
missarum.

AMBROSIVS PELARGVS

Erasmo Rot. suo S. P.

TSI NEC INGE-
nio, nec iudicio, nec facun-
dia, deniq̄ nec recōditarū
rerum memoria, ulla ex
parte tibi cōparādus sum
Erasme eruditiss. (Admi-
rator enim tui sum: Imita-
tor esse nō possum) nolim
tamen quātuluscunq̄ sim,
à te in suspicionem uocari uel temeritatis uel arro-
gantia, qui etiamnum iuuenis de scriptis tuis ex-
timare, rationesq̄ meas tecum conferre audeā. Ut
enī hoc mihi iuris apud te sumā, in causā ē cū Chri-
stiana charitas, quæ nihil non audet, tū uerō singu-
laris ergā te amor meus. Amor porro quo synce-
rior est, hoc est uiuacior & acriosior, nec aliquan-
do cessat: qn̄ instat, urget, impellit, extimulat, nec
finit amicum non meminisse officij sui. Quando i-
taque ego me unius & alterius colloquioli occa-
sione in amicitia tuā insinuaui, tuq̄ me, p̄ humani-
tate tua in album amiculoꝝ referri iubes, nō faci-

BELLARIA

Idem uiuam commiserō, ut tibi bene de me merito ingratus sim, quā haud scio an aliud sit quo tibi æquē gratū facere queam, q̄ sicubi in lucubratiunculis tuis humanū forte aliqd passus uideris, amice te admonendū cūrem. Quod ipm haud potestremum esse amicitie symbolū facile mihi persuaserim. Porro sunt oīno quædam in tuis (quod salua pace tua dixerim) quæ si quis ad examen reuocet, atq; ad uiuū (quod aiunt) excutiat, correctio ne nō indigna uideatur. Sūt q̄ temere effusa, parūq; recte expensā tibi sint. Sunt q̄ incircumspectius scripseris. Sunt item quæ ambigūe tibi & lubricē dicta sint, ut inde cert⁹ erui sensus haud faciliē quear, qd alij qdē dubij parūq; sibi fidētis animi argumētū esse dicerēt, eoq; aio tenebras offudisse te, hoc est obscuri⁹ dixisse aliq̄, quō min⁹ q̄ prauē cōtorsisses deprehēdi possent, aut ipse deprehēsus haberes uñ elabi tandē posses. Ego certe nō induco aīm, ut credā sinistro parūq; candido aīo aliqd te aut dicere aut scribere, qn poti⁹ in eo tot⁹ sum, ut putē te cōi culpa, hoc ē incogitātia & oscitātia hallucinatū esse sicubi erras. Vtūq; sit, certe expediret explicati⁹ scire nō tam q̄ aio, q̄ q̄ sensu quædā scripseris. Quod si itaq; amici partes agnosces, nihil in me desiderari patiar, q̄ min⁹ sinceri amici officio, pbe functus uidear. Nihilq; addubi tē istuc ipm ex re tū mea, tum tua ipius, tūq; ex cōi studiosorū utilitate fore. Quā uis aut placidē nos & amice oīa æturos cōfidam, qñ tamē difficile est, ut qs in hoc pserim agēdi genere ppetuō sibi ipsi aut impet aut tēperet q̄ minus cōcessā libertatis limites interim egrediat, op̄pretium facturos nos arbitror, si aut mutuē libertatis paciscamur ueniā, ne forte alterna libertate stoma-

EPISTOLA.

chi aliqd alter i alterū cōcipiat, uñ πολέμου ἀσπὸν ἄσπῳ ὀδijq; capitalis piculū sit (id qd haud ita pridē usu uenisse qbusdam, exemplo nō longe petito docere queā) Aut sic certe nobis tēperandus est calamus, ne uelut digladiatores cōmissi uideamur, ac felleas potius q̄ amicas scribere ep̄as: qd q̄ lōge à decoro sit, quāq; parum utriusq; nōi respōdeat, qs (modo nō cōtingat malignus nōim interpret) nō uideat. Vt em̄ tibi ab amabilitate. Erasmo nomē est, ita à dulcedine mihi Ambrosio nomē à pietate Pelargo cognomentū inscribit. Quō obiter subit admirari scurrilē q̄rundā impudentiā, q̄ amabile illud Erasmi nomē tam maligne interpretati sunt. Ali⁹ Erasmi⁹, alius Erras mus. Ali⁹ nescio qd. Bñ habet q̄ ei⁹ p̄smodi rabulē semigrēcē nesciūt. Alioqn piculum erat, ne terrestre te murē faceret: ab ip̄a terra, & mūsmus, germanice eyn erdmus. Sed ut ad rē redeam. Quod si itaq; tu libertatē meam æquo feras (id qd me abs te q̄ es facilitate, nisi te nō satis noui, impetraturū nō diffido) patiar uicissim in pari causā te tua q̄q; frui amabili παρρησίᾳ. Eñ uero hoc pacto futurū spero, ut in argumētis siue q̄ laxādi animi, siue q̄ ingrendē ueritatis grā agitāda tractādāq; suscepta nobis fuerint, ne aio qdem digladiatorio locus relinquat. Scriptis tē agem⁹, nisi tu colloquijs pomeridianis mauis trāsigi. Ego utriusq; certe deleor ut q̄ maxime: nimirū exptus illiusmodi colloquijs studiorūq; collatiōib⁹ mire uegetari ingenia. Ceterū nihil mihi abs te cōcedi postulo, neq; ip̄e aliqd tibi faciliē cōcesserim, q̄ qd aut ratiōe solidisq; argumentis, aut inuolabili siue scripturarum siue sacrosanctā catholicę Ecclesię autoritate cuiuscum-

BELLARIA

fuerit: quanquam ueritatis amatores nō tam de uſ-
ſoria quam de aſſerenda ueritate ſolicitos eſſe cō-
uenit. Vale ex piſtrino noſtro, Nonis Iulij. 1529.

ERASMV ROTERODA. AM.

broſio Pelargo. S. P.

VIX conſequi queam Pelarge doctiſſ. quan-
tum mihi hanc meam felicitatem gratuler,
cui contigerit exploratæ fidei Theologus,
qui cum in ueritatis inqueſtione humaniter cōuer-
ſari liceat. Equidē ut mihi per omnem uitā uix a-
liud æque iucundū fuit, ac bonorū amicitia & fami-
liaritate frui, eorū duntaxat quos mihi & exquiſi-
ta eruditio, & ingenij dexteritas fecit amabiles: Ita
ingeniū meum ſemper ab hoc *θεολογῶν* (penē exci-
derat *καταβολῶν*) genere abhorruit, qbus uetus il-
la ſpinofa Theologia magis arridet, quibuſq; in-
peliui eſt ſeueriore cenſura dānare non dico quod
minus ipſi intelligūt, ſed qd ne legerūt quidē. Sūt
q uideri poſſint nunq̃ induxiſſe in animū ut mea le-
gerēt. Et tamē nemo magis neſcio meā dicā an ſuā
ipſorū potius exiſtimationē lædit, q improbi iſti
Ardeliones, q hoc unū ſtudent ut ueritatē ſugillēt
poti⁹ q uindictē. Ego hoc plus fidei noſtris (que
que illa ſint) iudicandis, tibi habeo, quo diligenti⁹
accurati⁹ (niſi me cōmunes amici fallāt) tibi ali-
quoties relecta eſſe ſcio. Neq; eſt ut uerearis me li-
bertate tua offenſum iri. Quin hoc noīe polliceor
me tibi habiturum gratiā, ſi libere interim quod
res poſtulat admonēas. Sic oſmno affectus ſum, ut
uel à puero admoneri ſuſtineā. Quod ſi qdam tam
admonuiſſent amicē, q id fecerūt libere (ne dicā fu-
rioſe & animo plusq; hoſtili) non modo calculum
reducturus

EPISTOLARVM,

reducturus fueram, uerumetiam gratias illis hoc
nomine habiturus q̃ maximas. Nam ipſe nō nego,
quin ingenuē fateor me non uno modo peccaſſe in
ſcriptis meis. Cēterum dabitur utrunque tibi mī
Pelarge, ut ſicubi lapſus tibi uideor, commodum
ſubmoneas per epiſtolam, Aut ſi uoles à prandio
(quādo alioqui remittendus eſt animus) nos cōue-
nias. Lubens à te uinci patiar, modo quod tibi glo-
rioſum eſt uincere, bono mihi ſit & cōmodo. Vale.

AMBROSIVS PELARGVS

Eraſmo Rot. ſuo S.

Quādo uel Homerus ipſe ſæpe dormitat Ho-
ratio, nihil eſt Eraſme eruditis. ut (quod q̃
multi faciunt) demirer, quo cōſilio, qua
ratione, qua deniq; autoritate Iudam illum Lebbe-
um cognomento Thaddæum, Iacobi filium feceris:
quū ſit ſole meridiano clari⁹, humana hoc eſt cō-
muni mortalibus culpa, errore uidelicet & inſcitia
te lapſum. Verum illud ſæpe mihi mirari in men-
tem uenit, quod à receptæ fidei Theologis toties
admonitus, erratum non agnoſcis. Reſpōdens Be-
dæ, excuſas lapſum calami, quem dicis ul tima ædi-
tione mutatum: Negas unquā te ſenſiſſe Iudam eē
illum filium Iacobi. Si (inquis) ſenſiſſem filium eē
Iacobi, non nihil ſuper ea re adnotaſſem. Nunc uer-
bum nullum facio. Quis tibi crederet dicenti nō hoc
te ſenſiſſe, quod non uno loco ſcripſeris. In ẽditiōe
uidelicet Noui Teſtamēti. In Paraphra. atq; in ipſis
etiam Annotationibus iam quārto recōcinnatis &
recognitis? Proinde error potius deprecandus tibi
erat q̃ lapſus calami. Cæterum quod negas filium
uſpiam eſſe in Annotat. memoria lapſus mihi ui-

A 5 deris

BELLARIA

deris potius quā non locutus ex animo. Obtestor te per amicitiam nostram, ut ea in re animum tuum bona fide declares. Ipse nulla ratione committam ut eam opinionem quanlibet (quod quidem ad fidei summam attinet) leuiculam, animo tuo infidere pariar. Cæterum quod scribis te mihi melius dicenti nō illibenter cōcessu, nō dubito hoc te (qui tuus est cādor) & ex aīo dicere, atq; etiā facturum. Præstat em̄ in studioꝝ collationibus uinci quā uincere. Lubens ipse quocūq; tibi cedam de uictoria, si quid rectius forte attuleris. Quis enim nisi infans aut ueritatis inimicus iuratus, ueritati non cedat? Fit enim hoc citra existimationis iacturam, & (quod ipse alibi dicit) nullius incommodo, sed communī & eius qui uincit, & eius qui uincitur, imō omnium bono. In Tobia (quem cum alijs aliquot tum ueteris tum noui instrumenti libris prælegendum suscepi Theologiæ candidatis) multa occurrūt frigida prorsus & ieiuna, plura item subobscura, in ædificatione præsertim septuaginta interpretum, ut me susceptæ prouinciæ penē pœniteat. Ad finem libri in hæc uerba legitur: τέκνον ἰδε τί ἐποίησεν ὁ κύριός σου ἐν σοὶ καὶ ἐν ὅλῳ τῷ ἔθνει σου. ὅτι ἐκ τῆς φωνῆς τοῦ κυρίου ἠκούσθη αὐτὸν ὁ κύριος &c. Anceps sum animi, quo sensu locum interpreter: quod ignorem uoculæ κύριος significantiam. Interpreter nescio quis, ita locum uertit, quasi Aman altori suo Achiacharo pefsimam retulerit gratiam, nimirum quem ē lumine in tenebras duxerit. Verum hinc non liquet utrum senserit interpreter (scilicet Achi) in tenebrosum coniectum carcerem, an orbarum oculorum luminibus. Obsecro ut loco excusso significes per puerum

EPISTOLARYM.

puerum, qui tibi sensus magis probetur. Vale.

ERASMVVS ROT. AMB.

Pelargo suo S.

Mirabar is me non mutasse, de Iuda Iacobi filio. Secus comperio. Nam Lucae sexto contextus habet, Iudam Iacobi. Nec Annotatio meminit huius rei. Cuperem autem scire, quibus argumentis constaret, hunc Iudam fuisse fratrem Iacobi apostoli, cui frater erat Ioannes. Primum nec apud Hebræos, nec apud Græcos, nec apud ullā gentem inuenias alicui cognomen hominis additum nisi in cuius sit potestate, quemadmodum filius est in potestate patris, uxor in potestate uiri. Deinde in ipso catalogo apostolorum Matthæi 10. legimus Iacobum Zebedæi & Iacobum Alphæi. Similiter Marci tertio, Lucae sexto legimus Iacobum Alphæi, mox Iudam Iacobi. Cum forma sermonis sit inaudita, cum in ipsa recensione semper subaudiatur filius, qui sit ut in uno subaudiatur frater: præsertim cum illic filij Zebedæi nominati commemorantur, cuius filius si Iudas fuisset, qui factus est, ut Euāgelista maluerit illum fratris quam patris nomine distinguere? Adhæc, qui conuenit, ut quum mater apud dominum duobus filiis honorem loci ambierit, tertij nullam habuerit rationem? Præterea nec Ecclesiastica hystoria, nec ullus antiquus, tradit Iudam Thaddæum fuisse fratrem Iacobi, uel minoris uel maioris. Tantum indicat Iudam fuisse cognatum domini iuxta carnē. Quin & Hieronymus indicat hunc à proditore discretum Lebbei siue Taddæi cognomine, nō fratris adnoie.

Sed

BELLARIA

Sed in Epistolę Titulo (inquies) nominat se fratrem Iacobi. Hic primum dicam, quod Eusebius hanc Epistolam recenset inter eas de quibus dubitatum Nec satis constat an autor huius fuerit Apostolus. Quemadmodum Hieronymus epistolam Iacobi, duas Ioannis postremas, secundam Petri non putat esse apostolorum, aut certe dubitat. Nam titulis quos scribæ suo arbitrio addunt, non arbitror ita multum tribuendum. Verum ut fuerit Apostolus, non est probabile fuisse filium Zebedæi, ut ostēdimus. Quod si fratrem habuit Iacobum Alphæi, nescio an ille fuerit cognatus domini. Iudas autem (autore Eusebio) dicitur fuisse cognatus domini. Ad hæc, inuenimus & tertium, Episcopum Hierosolymitanum, qui non fuit de numero duodecim, qui fulonis fuisse iustus interijt. Præterea scis fratrem apud Hebræos sæpe dici, quocumque modo propinquum, uel gentis communione. Ex tali cognatione non additur cognomen. Adde his quod Iudæ epistola postremum tenet locum: Et ipse citat apostolos, dicens: Memores estote uerborum, quæ prædicta sunt ab apostolis dñi nostri Iesu Christi. Nec se uocat apostolum sed seruum Iesu Christi: cum Petrus & Paulus autoritatis titulum usurpent. Ioannes nullum quidem habet Titulum, sed satis indicat se fuisse apostolum. Congessi tibi syluam, ut si quid potes nos explices. Mihi cum uideretur absurdum à fratre fratrem cognomen accipere, nec apud aliquem ueterum aliquid certi comperissem, in contextu reliqui ut erat, Iudam Iacobi. Annotationem sustuli certe in quarta æditione: Nam cæteras non habeo. Rogo communica si quid habes cōpertis

EPISTOLARVM.

pertins. Vbi perpenderis, conferemus inter nos quæ uoles. In Thobia nihil dubito quin mēdum sit scribæ. Nam Franciscus Asulanus scripsit, sibi fuisse de prauatissimum exemplar, quum libros illos excuderet. Nec mouere debet exemplariorum cōsensus quum Argentinēsis imitatus sit Aldinā. Bene uale.

AMBROSIVS PELARGVS

Erasmo Rot. suo S.

VEL nunc apparet Eras. eruditiss. dissimulata animi tui sententia, si te excusasse lapsum calami: Adhuc enim in tua perstas sententia, contendisq; hunc Iudam non fuisse fratrem Iacobi, hoc primum argumēto, quod nec apud Hebræos, nec apud Græcos, nec apud ullam gentem &c. Eū uero facile me effecturum confido, ut hanc persuasionem erroneam undecūq; incantatam, animo tuo eximam atq; etiam excantem, non iam carminibus sed solidissimis scripturis. Cedo mihi uir optime, Mater an sit in potestate filij? Et tamē in sacris inuenimus literis, matrem cognomen accepisse à filio, idq; non uno loco. Marc. 16. Luc. item 24. legimus Mariam Iacobi. Quod si quis contendat hanc uxorem fuisse Iacobi, non matrem, uelim ut secum reputet, an unus contra duos Hercules possit congregari, Matthæum & Marcum scilicet, qui expressæ matris nomen addunt. Deinde quæris. Quum in catalogo apostolorum Mat. 10. legam⁹ Iacobum Zebedæi & Iacobum Alphæi, similiter Luc. 6. Iacobum Alphæi, mox Iudam Iacobi: qui fiat ut in ipsa recensione semper subaudiatur filius, in uno subaudiatur frater: Ut eodē loci fratris nomen subaudiamus, facit quod Mat. 13. & Mar. 6. Iacobus, Iudas, Simon

BELLARIA

Simon & Iosès dicuntur fratres Christi. Non habet autem scripturæ consuetudo, ut quispiam frater eius dicatur, cuius sit filius. Sed hinc (inquires) non conuincitur fratres fuisse uterinos, sed uerba ipsa arguunt inter illos cognatiōem fuisse aliquā. Verum hoc quidem. Neque Nazarenos ipsos in ea opinione fuisse puto, ut crederet illis cōmunes cū Christo eē parētes. Quin potius fratres Christi illis dicunt, qd filij essent fororis matris Christi. Nimirum quos Alphæus ex Maria sorore matris domini suscipiisse fertur. Idque optimi quique auctores constanter adserunt, & est uero quāsimillimum. Certē nos haud multo negotio ostendemus fratres illos fuisse uterinos: sed si prius hoc nobis constitutum fuerit. Scilicet, Eūdem esse Iacobum qui in catalogo Alphæi filius dicitur, & qui Mar. 15. Marię filius. Quum itaq; eō loci, Iosès quoq; filius Marię dicatur, Iudam autem & Simonem, fratres ipsarum, Marco Matthæoq; testibus fuisse constet, nec alios illis scriptura parentes tribuat: an non cōsequentissimum sit (quatenus ex autoritate negatiue colligere licet) fratres illos fuisse uterinos? Accedit, quod ut Chry. Iacobum fratrem domini Iacobum Cleophæ, ita Eusebius Simonem, cuius in euāg. fit mētio, Simonē Cleophæ appellat. Tertio & quarto loco, nescio qd tibi uelis. Sic em̄ mecu argumētariis, q̄si aut ego, aut ali⁹ q̄spiā, Iudā fecerim⁹ Iacobi Zebedæi fratrem: qd nescio an cuiq; unq; Theologorū uel p̄ infomniū dictū sit. Negas ullū eē uerū, q̄ hūc Iudā Iacobi minoris fratrem fuisse scripserit. Secus cōperies apud Hegeſippū, Hilariū, Theophilactū, atq; alios optimæ notæ ueteres, nisi qd in patris

EPISTOLARVM

patris noīe uariāt. Rogas q̄ factū sit, ut si Alphæi sit fili⁹, Euāgelista illū maluerit fratris q̄p̄is noīe à Iudā, p̄ditore distinguere. Rūdeo, qd ad id ē p̄inet nihil referre siue p̄ris siue fratris adnoīe hūc à Iudā, p̄ditore Euāg. discernat. Quare tu nō argutē ad modū hinc uenaris sententiæ tuæ patrociniū: quēadmodū nec ex eo qd dicis Hiero. hūc Iudā à p̄ditore discreuisse Lebbei cognōie, nō fratris adnoīe. Qui em̄ illū Lebbei cognōie à p̄ditore distinguit, nō p̄tinus negat illū fratris adnoīe posse à Iudā, p̄ditore discerni. Tripliciter siq; sacra illū scriptura à p̄ditore discreuit: Primū Lebbei siue etiā Thaddæi cognōie, Mat. 10. Dein addito Iacobi noīe Luc. 6. Postremo simplici negatiōe Ioā. 14. Dicit ei Iudas nō ille Iscariotis. Si Iudas inq; Iacobū Alphæi fratrem habuit, nescio an ille fuerit cognat⁹ dñi. Iudas aut̄ (autore Euse.) cognat⁹ dñi fuisse dī. Miror qd usuuenerit, ut dubites deq; nemo unq; dubitauit. Iacob⁹ Alphæi isipse ē (si qd Chrys. credit) quē Paul⁹ Gal. 1. fratrem dñi appellat. An idē ipse ē, q̄ Hierosolymorū fuit ordinatus ep̄s: ne quē aliū nobis forte obtrudas, q̄ nō fuerit de numero 12. Et ut aliqñ te explicē. Nō negabis qd Hegeſippus huncq; secutus Eusebius, adseruit Iacobū fratrem dñi, eū eē q̄ prim⁹ fuerit ordinat⁹ ep̄s Hierosolymitan⁹ ab ap̄lis. Atq; Hierōny. teste in Catalogo, idē filius fuit Marię sororis matris dñi, q̄ Alpho erat uxor. Proinde idē ē Iacob⁹, q̄ & frater dñi appellat⁹ ē & Hieroso. ep̄s ordinat⁹ ab ap̄lis dicit⁹. f. Alphæi fili⁹. Nec obstat qd foror m̄ris dñi, Cleophæ uxor ab Euāg. dī. Nā Fabio teste idem Alphæus, Cleophas quoq; nominatus est. A qua sententia nō dissentit Chrysostomus, dicens

Eusebi.
li. 3. ca. 32.

BELLARIA

dicens, Iacobum fratrem domini ab Euangelista uocatum Iacobum Cleophæ: ipsa confusione nominum subindicans, Alpheum fuisse binomium. Alioquin nusquam in euangelijis legitur Iacobus Cleophæ. Reijcis Iudæ testimonium, qui in ipso statim epistola uestibulo fratrem se Iacobi appellat. Eusebius (in q̄s) hanc epistolam inter eas recenset, de quibus à nō nullis dubitatum est. Adde si liber q̄d idem 2. Eccle. hist. cap. 23. dicit nō facile quēq̄ antiquorū eius meminisse, sicut nec eius quæ Iacobi dicitur. Sed dissimulas interim q̄d mox subiicit: Nos tñ scimus etiā istas cum cæteris ab oib⁹ penē ecclesijs recipi. Hactenus Euseb. uerba. Imò testatur Tertullianus suo etiā æuo in usum fuisse receptam Iudæ epistolam, dum in libro de habitu mulierū (nisi fallat titulus) in hæc uerba scribit: Enoch liber non est nobis reijciendus, quia ædificationi idoneus est, atq; adeo diuinitus inspiratus: proinde & testimonium apud Iudam apostolum possidet. Quod de epistola Iacobi, duabus Ioannis postremis, de secunda item Petri infulcis, q̄n ad præsens institutum nō pertinet, haud commodum est uisum copiosius respondere, sed q̄d sentio paucis indicare. Cedo mihi quæso uel unum locum, in quo Hieronymus aut neget aut dubitet eas epistolas ab his esse conscriptas, quibus auctoribus adscribuntur. In Annotationibus in epistolam Iacobi dicis duas postremas, quæ Ioanni tribuuntur, esse alterius. Atq; huius rei autorem facis Hieronymum, quum ille hac in re neq; asserat, neq; neget esse alterius. Nam in Catalogo uirorum illust. sic habet: Scripsit autem & unā epistolam, cuius exordium: Qd̄ fuit &c. q̄ ab uniuersis ecclesiasticis & eruditis

EPISTOLARVM

ruditis uiris, pbatur. Reliquæ duæ, quæ principium est: Senior electe, & Senior Caio chariss. Ioannis presbyteri asserunt. Tu autem fretus (si dijs placet) autoritate Hieronymi fortiter asseris, Duas posteriores Ioannes presbyter scripsit, non Ioannes apostolus. Hieronymus non asserit, sed Erasmus tanq̄ ex Tripode pronunciat. Eodem iure, tuo scilicet, dicis Hieronymum negare epistolam, quæ Iacobi magno consensu dicitur, eius esse, q̄ sit è numero duodecim, sed alterius cuiuspiam &c. quū Hieron. nō dicat Iacobum apostolum fuisse diuersum ab illo, quē dicit hanc scripsisse epistolam. Sed neq; in Catalogo dubitat, Petrum autorem esse posterioris epistolæ. Tñ subindicat fuisse aliquos, quī eā ob charactereis cum priore dissonantiam, Petri esse negauerint. Qui dicit à plerisq; negari eā esse apostoli, nō protinus illis subscribit, sed cōtrā significat diuersum sibi probari. Id quod palam asserit scribēs ad Paulum presbyterū in hæc uerba: Iacobus, Petrus, Ioannes, Iudas septem ædiderunt epistolas tam mysticas q̄ succinctas, breues pariter & longas &c. Aut igitur Hieron. parē sibi cōstat, aut falsum est (p̄fatus ueniā loquor) q̄d Hieronymo ascribit. Sed reuertamur ad Iudæ epistolam. Tu q̄ defendas tuā quam mordicus tenes sententiā, ip̄m epistolæ Titulū labefactare incipis, q̄si scribæ arbitrio sit additus. Titulis inq; q̄s scribæ suo addit arbitrio, nō ita multū tribuendum arbitror. Quid audio? Si Tituli q̄ fidei ceu clauēs sunt, in suspicionē uocantur, fiet profecto ut nihil sacrorū Bibliorū à suspicionē immune sit. An nō ea ratioe oīs scripturæ labascit auctoritas? Vide itaq; mihi q̄ inconsiderant, & p̄ arbitrio magis

BELLARIA

Ex rōne hæc tibi dicta sint. Qd' p'terea adducis, Iu-
dā citare apostolos, ut hinc colligas illū non fuisse
ap̄lm, tūm me qdē mouet, q̄tū si hoc pacto qs argu-
mentet: Paul' Syriā & Ciliciā pambulās, p̄cepit cu-
stodire p̄cepta apostolorū. Non ergo ipse fuit ap̄ls.
Quin eadē opa negamus Petrū fuisse ap̄lm, qd in
posteriore ep̄la Paulū citet Ap̄lm. Nisi qd hic audiā
aliunde constare Petrū & Paulum fuisse ap̄los, qd
de hoc Iuda nō liquet. Verū titulus ipse plus sāt ar-
gumenti nobis est, illum fuisse apostolum, ex corū
numero, quos euangelij recenset Catalogus. Sed
nusquam se apostolum nominat (inquis) sed seruū
Iesu Christi, quum & Paulus & Petrus, autoritatis
titulū usurpent. Hac certē ratione neutrā ad Thes-
sal. epistolam donabimus Pauli esse apostoli, sed al-
terius cuiuspiā eius nōis. Quin hoc ratiocinādi mō
negamus euangelij, priorē itē ep̄lam, Ioannē scri-
pisse ap̄lm, qū nusquā se ap̄lm nominat. Postremo
nemo nescit fratrē in scripturis interim dici q̄cun-
que mō propinquum. Verū hoc nihil agis, aut si qd
promouisse te putas, obsecro ut uel unum nobis ē
sacris literis locum proferas, quo quispiam frater
eius esse dicatur, cuius sit naturalis filius. His si uer-
ba tua in Chiliadibus (uel ipsa paradiso & fecun-
dioribus & amēniorib') coronidis uice adiecerō,
nihil est quod absurdum tibi uideri debeat, si fra-
ter fratri det nomen. Si (quod alibi dicis) τὸ πῖδανον
id est, probabilitas ad persuadendum uel primas
obtinere partes: Nihilq; est probabilius, q̄ qd nemo
non dicit, Quid uerisimilius, q̄ qd tot atq; tot na-
tionum consensus & uelut idem suffragium cōpro-
bauit. At nemo (præter unū Erasmi) negat Iudā
fratrē

EPISTOLARVM.

fratrem fuisse Iacobi, nemo unq̄ aliter aut intellex-
xit, aut Euangelistæ uerbum interpretatus est &c.

Dicis te sustulisse Annotationē de Iuda Iacobi
filio, in 4. æditiōe. Sed dispice q̄ in 10. Mat. cap. an-
notaueris, & nos uerū dixisse cōperies. Bene uale,
collatisq; rationibus ac scripturarum locis, si te ue-
ritate uictum agnoueris, obsecro te per amorē mu-
tuum, ut ueritatis amore scrupulum his eximas,
qbus uel Paraphrasib' uel Annotationibus tuis res-
facta est ambigua. Sin non, quod unum spectabam
assecutus sum, hoc est, animo tuo nō fecerim satis,
quāso ut conatus nostros boni consulas. Iterū uale.

ERASMVVS ROTERODA. AM.

brofio Pelargo suo S.

Per omnia sacra deieraturus eram mi Pelarge
filium non esse in Annotationibus Matthæi.
Nam semel atque iterum locum inspexeram.
Tandem progressus reperi latētem filium, ac pro-
tinus iugulaui. Non contendit qui dolet quod scri-
pserat. Persuades mihi non esse absurdum, si fra-
tris nomine distinguatur frater, posteaquā id sit
in matre per filium: Hegeffippum non legi. Certē
nec Eusebius nec Hieronymus diligenter exponē-
tes catalogum apostolorū, nec Augustinus in qua-
stionibus, & de concordia Euangelistarum appella-
nt hunc Iudam fratrem Iacobi, sanē quod ego
meminerim. Quod de titulo objicis, uide ne forte
mea parum attente legeris. Non enim loquor de
titulo, qui est pars epistolæ, sed de eo qui præfigi-
tur epistolæ, ut, Epistola Iudæ apostoli. Non facio
tertium Iacobum: sed hoc euidenter docet Euseb.
Eccl. hist. li. 1. ca. 14. paulō añ sinē, euidēt' li. 2. c. 1.

BELLARIA

Idem simpliciter affirmat Hieron. exponens Esaie cap. 17. Et in Catalogo testat, illius Iacobi episcopi, non apostoli certe ex duodecim, hanc epistolam fuisse, quam nomine Iacobi legimus. Nec Hegeſippus dicit hūc fuisse de nūero duodecim. Itē Hieron. in cap. 1. epistolæ ad Galatas Eusebiū sequutus, ait illos uehementer errare, q̄ putāt Iacobū quē illic uidit Paulus, fuisse Iacobū ex euāgelio fratrem Ioānis. Alibi legi & hūc cognomēto Iustū, fuisse dictū fratrem dñi, nō ob cognationē, sed ob singularē uitę sctimoniā. Epistolā aut illā fuisse Iacobi ap̄li de numero 12, nusq̄ dicit, sed ait q̄dā sēssisse illā nec à tercio Iacobo scriptā fuisse, sed à q̄dā sub illi⁹ noīe editā, q̄ tñ p̄gressu t̄pis inter canonicas sit recepta. Relege tua loca, & sic cē cōperies. Efflagitas ut uel unū locū ē scripturis p̄ferā, ubi q̄s dicat eius frater, cui⁹ ē fili⁹. Hoc cur exigas nō satis intelligo. Iudas dicit se fratrem Iacobi, ex hoc tu colligis filiū fuisse Alphæi. Ego negaui necessario cōseq̄, ut q̄cūq̄ frater diceret, eosdē haberet parētes. Tu sic argumētaris, q̄si iā cōstet Iacobum esse Iudæ fratrem ex eodem parente. Atqui de hoc est controuersia. Hoc colligebam ex quocunq̄ fratre non dari cognomen. De duabus epistolis Pauli, ipsi interpretes rationem reddunt quare tacerit cognomen Apostoli, & de his nunquam fuit dubitatum, & esse Pauli arguit phrasis, & ipsa epistolarum argumenta. Tu cum singulis argumentis meis dimicas. Atqui ita non ualent singula, sed in *συλλογισμῶν* faciunt probabilem suspicionem. Quare non excutiam rationes tuas omneis, præsertim quum id quod hui⁹ rei caput est, mihi reddideris uehementer probabile

EPISTOLARVM

bile, quanquam nullum adhuc autorem proferas, qui prodiderit Iudam Lebbaum fuisse fratrem Iacobi Alphæi. Hæc admonui ne forte tua proferas, non satis recognita, quod tamen arbitror tibi non esse in animo. Multa obrepunt humanæ incogitantia, nec raro nobis imponit calor & uincendi studium. Illud scito mihi gratissimum esse officium tuum. Lubens misissem tibi aliquid xenij literarij, sed expectamus nouos libros ex officina. Nunc mitto Senecam, scriptorem concionantibus accommodatissimum, fortassis habes, sed hic alius est incredibili labore correctus. Quod si mauis Ireneum, remitte Senecam, & illum mittam. Non expectabo nouas editiones, sed nunc separatim emendo loca quædam, in Hieronymo, in Annotationibus & Paraphrasibus, præsertim quæ paucis notari possunt. Is libellus excudetur intra paucos dies. Si quid superest, confabulatione transigetur. Nam ex quo tuam recepi schedam, uix uacauit illam relegere, quod inciderint quædam, quæ requirunt assiduam intentionem. Bene uale uir optime.

AMBROSIVS PELARGVS

Eraf. Rot. suo S.

Næ tu quidem ranis aquam (quod dicitur) infundis, quum Pelargum tuum donas Lucio. Nam hoc literario munere, neque exiguuo, neque non opportuno, nescio an aliud gratius esse possit & iucundius: non hoc tantum nomine quod Seneca mihi futurus sit usui, ut qui sanctioribus præceptis mirisque aculeis ad uirtutis studium extimulet, aque sordidis uoluptatibus auocet (quo nomine ueteres quoque qui Christo nomen

Seneca.

BELLARIA

dederant, illum complexi sunt) uerum etiam uel hoc maxime, quod abs te amico haud uulgari, do- no mittitur non deprauatissimus ille, sed quod ipse uere dicis, alius, hoc est (si me opus sit interprete) quod iure tuus uideri queat. Quin enim illum tibi uer- dices, quod tua opera, tuisque uix æstimandis sudoribus emaculatio, castigatio, eliminatioque, denique expeditissimis scholijs locupletatus, dixit? Legi ad- lescens Senecæ epistolas, subodoratus autorem boni nominis mihi futuræ usui. Verum ubi me uix usque explicare potui, uictus obscuritatis tædio à lectione resili- j. Irenæum quem ipsum quoque sanctissimis uigilijs tuis luci reddidisti, quum Basileæ cōmorarer legi, quæ ut no- lim mihi non lectum, ita relegere non est animus. Cæ- terum quod iubes relegere, diligentiusque excutiā loca quodā- quæ à te potius quàm à me stare tibi uidetur, demiror quod acciderit. Nam dum reuoluo, ac relego, dum rimor undique, ac omnia tento, nihil minus quod quod tu asseris inuenio, nisi uno forte loco. Nam quod ad Eusebiū atti- net, aut alius tibi est Eusebius, aut tu fingis esse quod nusquam est in Eusebio. Nam lib. 2. ca. 1. narrat duos fu- isse Iacobos, Hierosolymitanum illum episcopum cogno- mento iustum, qui fullonis ueste ictus interijt: & eum quem Herodes occidit gladio, tertij non memi- nit. Lib. item 1. ca. 14. sic se uerba habent: Apparuit à resurrectione dñs primū quod Cephæ, dein duobus il- lis, dein plurius quingentis fratribus, postremū Iacobo u- ni ex his quod fratres dñi appellat. Ac palam fatetur li. 2. Iaco- bū Iustū Chri- stianis necessitudine deuinctū: idē sci- licet quod Theo. quoque docet, nisi quod in prius nomine uterque toto cælo aberrat. Quod si ex apostoli uerbis, Iacobū fra- trem dñi, ex numero duodecim non fuisse Eusebius colligere uoluit, eodē quod dicat Paulus, Visum esse undecim

EPISTOLARVM.

sive (ut ex Græcis legitur) duodecim illis, deinde Iacobo, pari opera Petrum quoque submouebimus ab al- bo apostolorum: quum in eodē contextu dicat Apostolus pri- mum Cepha apparuisse, dein duodecim illis. Vnde Hieronymus. sed uno tantum loco tibi suffragat in hac sen- tentiā scribēs in Esa. ca. 17. Quatuordecim oliuas quatuordecim apostolos interpretant, duodecim scilicet ec- lectos, & tertiumdecim Iacobū fratrem dñi, & Paulū uas electiōis. Cæterum nec in Catalogo, nec alio ali- loco (quod eodem sciam) tertij meminit. Quod uero dicis Hieronymū eos reprehendere, qui putent Iacobū quæ Paulus se uidisse dicit Hierosolymis, fratrem esse Io- annis, à re proposita prorsus alienum ē. Ad locum Hieronymi qui est in Esa. ingenue fateor me non ha- bere quod respondeam, nisi quod non est tanti no- bis habenda Hieronymi autoritas, ut ab illo nusquam dissentire liceat. Hegeſippum citas quem paulo an- te negas te legisse, lapsus (ni ipse fallor) memoria. In titulo fateor (Cur enim dissimulem?) parū me fuisse oculatum. Tu (quod prouerbio dicitur) de al- lijs loqueris, ego de cepis respondeo. Putabam te sentire de titulo, qui contextui cohæret. Quanquā si de præfixo sermo sit, idem penē est periculi, cuius admonui. Rogas quum ē scripturis locum pro- ferri cupiam, quo quis frater eius dicatur, cuius sit ipse filius. Ego quum pro confesso habeam, eius epistolæ quæ Iudæ inscribitur non alium esse au- ctorem quàm Iudam illum Lebbeum, isque se fra- trem Iacobi esse apertè pronunciet, tu quod nobis hūc, filiū Iacobi facias, opponis scripturæ usu, fra- trem interim dici quocumque modo propinquū. Sci- licet quod Pelargi rostrum male acuminatum ficta

BELLARIA

concessione obtūdas magis, magisque exhebetes. Tale enim est (nisi parum solers sum diuinator) quod moliris. Vt largiamur Iudam Apostolum esse huius epistolæ autorem, ut item uerè se fratrem Iacobi nominet, an proinus consequitur hunc esse fratrem germanum Iacobi, quum frater sæpe dicatur, qui quocūque modo propinquus sit? Hic te enim uero ex ficta concessione id est, ipsissima ueritate preffero. Nam si per concessionem, Iudas apostolus is sit, qui se fratrem Iacobi appellat, uisquē ideo fratrem dici Iacobi, quod quocunque modo propinquus fuerit, qui consistit, ut filius naturalis sit Iacobi? Adde quod non habet scripturæ usus, ut quis fratrem se nominet eius, cuius uerè sit filius quocunque etiam significatiui fratris utamur uocabulo. Iam uides me non extra causam efflagitare scripturæ locum aliquem. Respondes non concessi, qui necessario, ut qui frater dicitur alterius, cōmunēs cum illo parentes habeat. Verum hoc quidem Sed ego ostendi, hoc loco necessario consequi. Nec nego duas ad Thes. epistolas esse Pauli, sed ostēdo quid tu argumentando efficias: scilicet ut nō sit hereticus qui aut negat aut non credit, eas epistolas esse Pauli apostoli. Tacite stomacharis quod nullū sententiæ meæ autorem profero. En tibi Rabanū nō ita malum sacrae scripturæ interpretem, cuius hæc de Iacobo Alphæi uerba sunt: Iste est Iacobus, q̄ in euāgelijs atq̄ etiā in epist. ad Gal. frater dñi nominat. Habes autorem Rabano eundē esse q̄ Mat. 10 recensetur in Catalogo. Et cuius apud Marcum & Lucam, denique apud Apostolum Paulum sit mentio. Eundē cognomēto Iustū fuisse appellatū putatum

EPISTOLA.

tum ex patre autore Remigio, tum ex uitæ sancti monia, ut autor est & Eusebius. Remigij uerba subscribere nō grauabor. Recte (inquit) filius Alphæi dicitur, id est, iusti. Nam cuius meriti fuerit, testes sunt Apostoli qui eum ecclesiæ Hierosolymitanæ episcopum ordinauerint. Vnde & in Ecclesiastica hist. inter cætera dicitur, carnem nunquam comēdisse, nec uinum bibisse unquam aut siceram & cæ. Cras à prandio qua licet te conueniam. Nam hodie per occupationes nō fuit integrū tibi cōgredi. Reipsa comperio uerum esse qd̄ in Prouerbijs ait Salomon, ferrum ferro exacui, & uirum congressu amici. Nam si scripta ultro citroq̄ commēntia tantum promouent, suosq̄ relinquunt aculeos, qd̄ non energię uiua uox habeat? Bene uale. 1529. ad tertium Calend. Iulij.

AMBROSIVS PELARGVS

Erasmi suo. S.

Exemplar Apophthegmatū, quod unum tibi erat, puer tuus iuuenis sane doctus abs te mihi obtulit. Quod quidem literarium munus non potest non esse gratissimum: & quod euident sit tuæ erga me beneuolentiæ argumentum, & q̄ opus ipsum sanè sit elegans, lectuq̄ iucundissimū, quodq̄ ipsa etiam utilitas commendat. Ingratus uideri queam, ni grati animi symbolum reddidero. Itaq̄ quum aliud non suppetat (quæ mea est reuerentia) quod unum habeo mitto, uerū plusquam leuidentē munusculum. Fabula est ridicula quidē illa, sed quæ in pugnam cruentam abitura fuerat, ni spectatores diremissent litem. Eam Tragico mædiam scire tua quoq̄ refert. In oppidulo non

B 5 ita

BELLARIA

ita lōgē ab Helprinnia Franciscanus quidam con-
cionaturus in die qui D. Stephano sacer erat, sug-
gestum conscendit, sumpto ut sit themate ex sa-
cris literis: Stephanus plenus gratia & fortitudine
Ibi tum forte fortuna aderat Ecclesiasta quispiam
semigræculus, sed Erasmo multo oculatior, ut q
uiderit in Græcis qd te certē fefellerat. Is audito
themate Franciscanum (ut erat iactantiūculus) uer-
bis plusquam tragicis adoritur, fore æstimans ut
illum inuidia odioq; populi degrauatū suggestu
deturbaret. Vterq; egregiē uocalis erat. Vociferan-
tur in templo ultro citroq; fortiter (& quod dici-
tur) ad rauim usq; adeo ut aliqui ē spectatorib; ue-
riti sint. Nam omnino erat periculum ut tēpli tes-
tudo, quæ iam semel & iterum ædito murmure
uisa est minari ruinā, omnes tandem perderet.
Quid rei erat inquires? Lutheranus Franciscano
crimen falsi intentat, idq; commissum in sacras
literas. Græcis esse, *σέπαινος δὲ πλῆθος πίστεως*, non
πλῆθος χάριτος, Franciscanis quum Græcē nesci-
ret, quod unum potuit Thema suum strenuē tue-
batur, idq; autoritate Erasmi Græcē doctissimi. Ne-
gat Ecclesiastes, Franciscanus fortiter adseuerat ia-
ta se habere. Diceres gladiatores cōmissos. Nā mi-
nimū absfuit, qn ad manus uentū fuerit, ni specta-
tores pugnam diremissent. Sed hunc tumultū exce-
pit strepitus iuris. Nā qui læsus erat, reū in ius uo-
cat. Qui de causa cognituri erāt, plus Marti q̃ Mu-
sis debebāt, Accusat Franciscanus Lutheranū uiolati
iuris, quod ad hanc functionem non admittit, non
missum. Accusat uiolatæ concordiæ & pacis, pro-
pmodum etiam uiolati templi. Accipe fabulæ Ca-
tastrophē

EPISTOLARVM.

tastrophē. Ecclesiastes contumax non compa-
ruit. Iudices consolati sunt hominem, forti infra-
ctoque esset animo, spe melioris successus, pollici-
ti omnem se duros operam, ut hoc dissidij conso-
piretur. Vides quā rula scintilla quantum excitari
ignem. Sed in te hæc cudetur faba: qui græca non
bona fide latinis auribus donaueris. Eius rei quū
te quinto ab hinc die admonerem, præsentē Gla-
reano uiro in omni fere literaturæ genere doctissi-
mo, ingenue confessus es te quidem non aduertisse
animum, incogitanterq; scripsisse, re ipsa tamen ni-
hil referre, utrum legamus. Cui quidem sententiæ
Iubens subscripsero: non quod sentiam idem esse
fidem & gratiam, sed quod necesse sit, cum qui ple-
nus est gratia, fide quoq; plenum esse, pro hoc qui-
dem statu, uno Christo excepto. Quod si aduertis-
sent isti, non dubito quin pulchre inter ipsos con-
uenturum fuerat. Quamuis autē ea de re aliās con-
tulerimus, tamen quando historiam in literas re-
latam, uis tibi mittam, nō possum non obsequi.
Bene uale uir eximie.

ERASMVS ROTE. ERVDI-
tissimo Theologo D. Ambrosio
Pelargo S.

COgor recognoscere Declarationes meas ty-
pographis efflagitantibus. Quare te rogo,
mittas quæ notasti, ut uideā, si qd faciant in
rem meā. Nō enim est animus Lutherana meis ad-
miscere. Si placebunt, non est quod labores de de-
scribendo. Habeo famulos qui nihil non legunt.
Quod si tu uoles describere, non fuero ingratus.
Nolim

BELLARIA

Nolim tamen hoc laboris suscipere, nisi post gustum rei fuerimus colloquuti. Bene uale Pelarge charissime.

Erasmus Roterodamus tuus.

AMBRO. PELARGVS ERAS.
Roterod. Theologo. S.

Liberaui tandem uir eximie fidem meā, & Censuras Sorbonæ Parisiensis cum Declarationibus tuis, de quibus me meum rogasti iudicium, diligenti opera conuuli. Adieci & ex Genesij Censuris, quæ mihi quidem notatu digna uidebantur. Porro quædam non attigi, siue quod ipse ea iam dudum reposueris, siue quod paræ aut nihil faciât ad rē Theologicā, siue q̃ ueriores sint, q̃ ut uel Momus carpat. Si quid est quod ea in re gratum tibi feci, satis gratiæ habitum mihi arbitror, si me & amare non desinas, & hæc nostra quæque sunt, p̃ tua facilitate boni cōsulas. Quāq̃ nūc primū uideo, q̃ durā cepi prouinciā, quā uelle aut nō a te esse traditā, aut mihi nō susceptā. Nā dū tibi obsequor, dum de scriptis tuis extimare aggredior, præsentisco quantum mihi malorum ipse accersam, atq̃ etiam attraham, itidem ut Cæcias nubes. Nam præter inuidiæ litiumq̃ materiā, quā hoc mihi argumento parauī, hoc quoq̃ futurum prospicio, ut multoæ mihi subeunda sit censura, eorū uel maximē, qui prius habent pertinaciter contendere, quā ueritati concedere. Ad hæc nulla ratione uitare potui, quin alterā partem offensam mihi habeam. Vtrius enim scripta creta (quod dicitur) notauī, necesse erat alteram atro carbone notari.

EPISTOLA.

ri. Atq̃ ita fit, ut quoquouersum me uerto, in eodem luto hæsitē. Quanquam quod ad te quidem attinet, meliora mihi polliceor: & quod præfatus sim libertatis ueniam, & quod id laboris te efflagi tante à nobis desudatum sit. Quod nisi tu obtrusisses, decretum erat silentio multo pertinacissimo meæ quieti consulere. Bene uale uir ornatiss.

IVDICIVM AMBROSII PELARGI DE DECLARATIONIBVS

D. Erasmi Rote. ad Censuras
Lutetię uulgatas sub nomine
Theologorum Parisien-
sium.

Vod prima propositione dicis, uideri ^{Propositio 1} tibi non mediocriter cōducere, ut pueri baptizati, quum iam ad pubertatē peruenerint, interrogentur ratum ne habeāt quod susceptores illorum nomine polliciti sunt in baptismo: Et si omnibus rē tatis non approbent, fortassis expedire illos non cogi, sed suo relinquēdos animo, donec resipiscāt, nec ad aliam interim uocari pœnam, nisi ut ab Eucharistia sumenda, reliquisq̃ sacramentis arceantur: Id tam nō expedit ut haud sciam an aliud præsentius uenenum extinguendæ religioni Christianæ cogitari possit. Tantum abest, ut sit aliud pestilentius

AMBRO. PELAR. IVDICIVM

lentius ac perniciosius. Fatetur & Augusti. ad Vincē, in ea se aliquando fuisse sententia, neminem scilicet cogendum esse ad unitatem fidei, uerbo tantum agendum, disputatione pugnandum: sed idē fatetur hanc suam opinionem non contradicentiū uerbis, sed demonstrantiū exemplis fuisse superatā, idēq; factum feliciter. Sed enim mihi uide uir eximie, quam hic fenestram aperias hæreticis schismaticis, ac omnino primæ institutionis desertoribus, in primis autem impijs Anabaptistis, qui qd abunde satis constat, neque baptisma in infanti ætate susceptum ratum habēt, neque approbant, quod iporum nomine susceptores expromiserūt.

In Declaratione negas te quum hæc scriberes, uoluisse persuadere, his uerbis: Quod dixi, consiliū proprie dici non potest, sed cōsultatio. Qui em̄ proponit dubitās, petit consiliū uerius, q̄ dat. At ego uereor ne non desint, qbus uideare hūc uerbis fucū (quod dicit) facere uelle. Quoto em̄ cuiq; uerisimile fiat multijugæ eruditionis Theologum dubitare, ac p̄inde consiliū petere, in ea p̄sertim re, de qua iam inde à multis annis definierunt leges? Nequa q̄ uidelicet suo relinquendos animo, q̄ a prima fide resiliunt, sed acriter puniendos, atq; etiam cogendos ad fidem Christi semel susceptam, non minus quam olim paruuli Iudæorum circūcisi, metu pœnarum adacti sunt ad legem Mosaicam. Atque huc proprie p̄tinet, quod Cēsores adducūt de hæret. ex 7. ca. Cōtra Christianos. Nō secus quā in hæreticos animaduertendum esse in eos, qui quum paruuli essent, baptizati sunt: tum doli capaces facti, ad ritus se conuertūt Iudæorum. Sed em̄ quod

aduersa

DE ERASMI DECLARA.

aduersarij obijciunt, fidem non cogendam esse, sed persuadendā: tamen si tu in Epistola aduersus Pseudeuangelistas inter improbata Lutheri dogmata refers (dum in hæc uerba scribis: Sed ubi interim uestrum illud dogma, fidem persuadendam esse nō cogendam) nō omnino falsum est, si ad primos conatus referas. Nam succedit interim multo felicius si (quod ipse ais) magis ducantur, q̄ cogantur homines. Fides enim (inquis) gaudet persuaderi, potius q̄ compelli. Verum si omnibus tentatis nihil promoueas, tum nequaquā expedit refractarios suo relinqui iudicio dum respiscant, quod tua habet opinio, qn̄ poti⁹ minis pœnisq; reuocādi sunt, aut si ita res postulet, ultimo afficiendi supplicio.

Iam quod Censores probāt baptizatos paruulos, ubi ad adultā ætatem peruenerint, iisdem legibus esse obnoxios, quibus ceteri orthodoxi astrunguntur, non secus q̄ aliarum cōmunitatum paruuli, ubi adoleuerint, legibus politiarum deuinciuntur: quāuis in illas per se nō cōsenserint. Quod itē dicit, Ius esse Ecclesiæ animaduertēdi in eos, qui a prima fide resilierūt, nō minus, q̄ Synagoge fuerit in suos quos ex ipsa circuncisione Paulus, p̄nūciat debitores uniuerse legis faciendę, quosq; lex decreuit morte plectēdos, ubi a semel suscepta lege desciuisent, ut est Deut. 13. Hoc inquā ut ab istis scite elegāter nō minus quā uere dicitur, ita nihil prorsus ea Censuræ uerba ad te pertinent. Neq; enim tu negas, ius esse Ecclesiæ animaduerrere in eos, qui a fide resiliunt, neque dubitas paruulos baptizatos legi Christianæ esse obnoxios. Tantum indicas quid pro renata expediat, quod & si mihi

AMBRO. PELAR. IUDICIUM

mihi non probetur, ut nemini certe placitum a
bitror, tamen non possum non probare affectu cha
ritatis, animumque illum tuum candidum, quo hec
te scripsisse nemo cordatus dubitat, etiamsi hoc i
psum quod scribis non procul absit ab impietate.
Fieri certe potest, ut quod scribitur impium sit &
hæreticum, ut tamen animus non sit impius. Cæte
rum modestiam illam tuam, qua quod offendit, ex
pungi uis & deleri, quis non exsculetur? Utinam
ea menses esset cæteris quoque. Nam haud scio an aliud
sit uictoriae genus & pulchrius & utilius, quam ue
ritati concedere. Hoc enim non tam est uinci, quam
ueritate perfici, atque ita demum seipsum uincere,
seque ipso superiorem esse.

Secunda Propositio.

Mors Christi non est lugubris nec deploranda
sed adoranda.

SI quod in Declarationibus fecisse te dicis, Chri
sti uerba paraphrasticos explanasses, nihil e
rat quod candidum lectorem offenderet. Nunc
quum mutata persona, absolute pronuncies, Mor
tem Christi non esse lugubrem: id quod serua
tor minime dicit, iudicium in te desiderare cogor.
Neminem enim existere intra Christianae ditionis
pomeria crediderim, nisi admodum sit stupidus,
qui non uideat, hoc tibi præter communem hominum
sensum dici. Tum uero fingamus mulieres Hiero
solymitanas simpliciter à Christo reprehensas, ipsum
que omnino noluisse, ut mortem suam (quam ultro
subiit) sed tum sua tum filiorum suorum peccata,
quæ innocentem illum adegerunt in crucem, de
solerent: an mox sit consequens, mortem Christi
non

DE DECLARATIONIB. ERAS.

non esse lugubrem? Neque continuo non est ipsa lu
gubris, si quis hanc gloriosam triumphalem dix
erit: quum utrumque diuersis rationibus uerum sit:
id quod apud Longobardum primo Rhapsodia
rum libro, Distinct. 48. uideas: Passio, inquit, Chri
sti uiris iustis nostræ redemptionis intuitu placuit,
non delectatione afflictionis & cruciatus. Sancto
rum itidem passio, qua cumulatius premium attu
lit, gloriosa nobis esse debet: tamen si cõpassione, quæ
ex naturæ pietatisque affectu proficiscitur, pie fide
lium mentes, sanctorum mortem deplorat. Ecquid igitur
animaduertis quod sit temerarium diuersum pronun
ciare ab eo quod catholica habet sententia, tum ma
xime quando utriusque parti ueritatis suæ ratio con
stat? Enim uero in Apostolorum laudem id canit
Ecclesia quod Christus futurum prædixit. Tristes
erant Apostoli de nece sui domini. Quæ poena mortis
crudeli serui dānarant impij. Ita tu ne uitio dabis
matri Christi eam doloris portionem, quā ad se reditu
ram prædixit Simeon? Quod si omnino mors Christi
lugubris non est, quum non omnes quæ illius mor
tem luctu prosequuntur sunt, à fletu arcet, sed solas
Hierosolymitanas. Imò cur ne illas quidem simpli
citer reprehendit? Nam ipse dicis non simpliciter
reprehensas, sed admonitas quid potius deplora
rent. Frustra autem percontaris, Qui conueniat,
ut aliorum martyrum mortes tantis tripudijs Ec
clesia celebret, domini mortem luctu celebremus.
Quasi scilicet eadem prorsus sit ratio capitis & mem
brorum, eorumque mortis dominicæ & sanctorum. Aut non pos
sit diuerso respectu habito, tum sanctorum tum Chri
sti passio lugubris simul & gloriosa esse. Proinde
C quod

AM. PELARGI IUDICIUM

quod tu stabiliedo instituto tuo adfers Ecclesiam
in ipso die Parasceues, q̄ maximè celebratur mors
& sepultura dñi, non continere gloriā suā de mor-
te redemptoris, dum canit hymnum minime lugu-
brem, Crux fidelis, uelut per hebdomadam passio-
nis, triumphalē illū, Vexilla regis prodeūt: deniq;
dum in diebus Veneris, quando memoria mortis
dñicæ peragit canit, Nos autē gloriari &c. hoc inq;
q̄quid est, a nobis potius stat. Neq; em̄ infert mor-
tem Christi non esse lugubrē, ut nec cōtinuō sequi-
tur: Paulus cōmendans nobis mortis Christi me-
moriā, non dicit, mortē dñi lugebitis. Nō est ergo
ipsa lugubris. Theophylactus & Ambrosius quos ad-
ducis, quoniā de morte Christi loquūtur, redēpti-
onis ratione habita, tantū abest ut tibi patrocinen-
tur, ut aperto Marte aduersus te pugnēt. Tantū em̄
non aperte & distinctē dicūt, quod Longobardus.
At quō (inquis) possumus eam mortē lugubrē du-
cere, quæ fons est omnis solatiij, oīs gaudij, omnis
gloriæ nostræ? Cedo mihi uicissim obsecro, Quo
pacto cōmunem naturæ sensum exuere, atq; nobis
ipsis humanos affectus diuellere possimus quo mi-
nus, imō uerō ne oīno indolescamus, atq; etiā per-
moueamur, uidētes hominē innocentē, qui nemini
unq; incōmodauit, qn̄ potius de oībus bene meri-
tus est, in crucem adigi, probrosissimōq; mortis suppli-
cio affici? Iam nō recte declinas Davidis uatici-
niū meo q̄dem iudicio. Is em̄ ex persona Christi cō-
queritur se destitutū humano solatio: quod q̄ facit
haud dubiō doler nō esse aliquos, q̄ consolādo, aut
saltem condolendo dolorem utcunq; mitigēt. Sed
non conueniebat (inquis) ut Paraphrastes dicerem
contraria

DE DECLARA. ERASMI.

contraria loco, quem explanabam: Christus dicit,
Nolite flere. Ego ne dixissem, Imō deploranda est
mors Christi? Si optime Erasme paraphrasten ex-
gisses (id quod Beda quem tibi putabas fore suffra-
gio, fecit) nemo quisquā id a te exigeret. Quia ue-
ro ex persona imō ex sententia tua pronūcias, mor-
tem Christi non esse lugubrem, quod Christi ser-
mo non habet: cum iudicio loquendum erat, non
pronunciandum temere, de re non satis animada
uerfa tibi, neq; prius quam ad scribendum te accin-
geres, diligenter examinata: id quod ipse, dum he-
sterno colloquio ea de re ultro citroq; sermo esset,
ingenuē fassus es, scilicet non incidisse tibi commu-
nem naturæ affectum dum hæc scriberes. Ac uehe-
menter gaudeo errorem siue alijs admonentibus,
siue abs te ipso deprehensum, in Declarationibus
correctum esse atque mutatum. Sic autem habent
uerba tua: Non damnandus est affectus illorum, q̄
tum Christo ut hōi dira patiēti cōmuni naturę sen-
su condolecebant. Quanquam displicet quod in
Declarat. ad tertiam Censuram, non uis eum affe-
ctum nobis quoq; cum illis esse cōmunē, neq; eo af-
fectu deplorandā nobis esse mortē dñi. Quale (in-
quis) est post deuictā mortē, exactis iam annis mil-
le quingētis adhuc lugere mortē dñi, imō sic natu-
ra comparatum est, ut quoties innocentis cuiuspi-
am, ac bene de hominibus meriti, mors aut refer-
tur, aut representatur, perinde afficiantur audienti-
um spectantiumue animi, acsi coram ille patere-
tur. Addo quod non humano solum Christi fide-
les mortem dñi deplorant, uerum etiam charita-
tis affectu. Quam enim uero quum liceat habere
C 2 perpetuā

AM. PELARGI IVDICIUM

perpetuam, quid uetat quo minus mortem domini lachrymis prosequatur Christianus animus etiam post mille quingentos à Christo passo annos? Iam operepretium fuerit exigere quo sensu tibi dicatur, Mortē Christi uulgarī more nō esse deplorandam. Omnino em̄ ambiguum est, inq; uariū sensum flexile qđ dicis, Vulgarī more. Si uulgare morem eum appellas, quo quis humano affectu luget mortem innocentis, non uulgaris certe suspitio mihi iniicitur non tibi ex animo dictum esse, quod in Declarat. ad secundam Cēsuram habes Non damnandum scilicet esse affectum illorum q &c. Quomodo enim non damnandum est, quod ipse dicis Christum reprehendisse in filiis Hierusalem. Sic enim tertia habet Propositio:

Propositio 3.

Christus mortem suam si uulgari more lugeri uoluit, cur baiulās crucē reprehendit filias Hierusalē? Si uerō uulgari more eos lugere Christi mortem intelligis, q Christū deplorant ut miserabile, & q ad beatam immortalemq; uitam neq; ipse reuixerit, neq; alijs causa sit resurrectionis, pedibus in tuam concedo sententiā. Idem em̄ Censores sentiunt, scilicet noluisse Christū à filiis Hierusalē deplori, ut infirmum & imbecillum, & q non potis esset si quidem uoluisset, tueri uitam. Qua ratione ille descendē erant mille profecto lachrymis, ob imminens Hierosolymitanæ urbis excidiū. Est ergo luctus (ais) aliq; quo lugeri nō uult? Est omnino. Rursus. Si gloriosa nobis (inquis) & triūphalis est mors Christi, uidelicet piū est aliquo modo negare mortem illius esse lugubrem. Neque ego inficias eo, Christi mortem quadantenus esse letitiæ materiam

DE DECLARATIONIB. ERASMI.

riam. Idem ergo (inquis) ego quod illi sentio. Quid sentias, aliorum esto iudicium: Certē non idem quod illi dicis, sed simpliciter pronūcias nulla limitatione adhibita. At non conueniebat, ut Paraphraſtes contraria dicerem loco, quem explanabam. Neq; hoc quisquam (cui quidem mens sit non insana) exigit. Christus (inquis) dicit, Noli te flere; Ego ne dixissem, Imō mors Christi deploranda est Christianis omnibus? Neq; hoc exigitur à Paraphraſte. Verum quando ex propria sententia negas mortem Christi esse lugubrem, limitanda erant uerba, & contrahenda: id quod rectē facis in Declara. Sexta Propositio.

Quod sexta propositione dicis de delectu ciborum, Vnde offendiculū ex his rebus, quarum usum non interdicit Euangelium, imō quarū interdictores damnant Apostolicę literę: Fateris tu quidem hoc à te incircumspectius dictum hoc præsertim seculo. At ego uereor ut hoc non im̄tēpestiue tantum, uerum etiam minus uerē dicas. Nam si Ecclesia uidens plerōsq; nimium ad luxum carnistq; delicias degenerare, pronam hominum imbecillitatem talibus Cōstitutionibus ueluti freno coercuit, idq; præter doctrinam Apostolicam non contra. Hoc em̄ ipse dicis in Decla. ad Cēsu. 4. Si item Apostolus non præiudicat Ecclesię constitutionibus post futuris, qđ itidē uerba tua sonant in Decla. ad Cens. quintā, q consistit ut interdictores certorū eduliorū dānent literę Applicę? Sed enim eos dānat Apostolus, q cibos quosdā prohibebant superstitiose, siue quod illos natura putarent immundos, & qbus cōmaculandi uis quædā esset

AM. PFLARGI IVDICIUM

Infita. A qua superstitione longè abest Ecclesia Christi sponsa mundissima, siue quod niterentur rituum Iudaicorum superstitionem admiscere Christianis. Imo, id quod aliqui moliti sunt sedulo, dicentes legem quoque obseruandam esse Christo initiatis. Neque hac superstitione mouetur Ecclesia dum certis cibis interdicit Christianis. Neque distinguit ipsa per se tempora & cibos, sed rationes ciborum & temporum, hoc est (ut dilucidius dicam) rationem habet non tam temporum & ciborum, quam honoris dei earumque rerum, quæ nostra causa ille uel fecit uel perpeffus est, tum beneficiorum quæ ab eo, & per semetipsum & per sanctos suos collata sunt mortali generi. Proinde is mos Ecclesiasticæ obseruationis, symbolum quoddam est gratæ erga nos dei uoluntatis. Tu uero, quod scilicet persuadeas, tollendum à Christianis ciborum delectum, sic argumētaris, quasi Paulus in uniuersum damnet eos, qui quacunque ratione cibis aliquibus idem statis diebus interdicit Christianis. Alioquin si ut nos Apostoli uerba intelligis, quæ sunt in Epistola ad Timotheum. quo tandem artificio hinc persuadebis præscriptum eduliorum delectum à Christianis esse auferendum? Ergo perspicuum est te hoc sermone Ecclesiasticas constitutiones petere, tanquam Apostolicæ doctrinæ contrarias.

Propositio Septima.

Tristitia sunt ieiunia, quæ lex præscribit, atque indeo ingrata.

Quoniam Iudæis non nisi unus ieiunij dies quantus indicatus sit, pridianus scilicet ille festus Tabernaculi: quocirca uerisimile fieri putas

DE DECLARA. ERASMI.

putas illos de unius diei ieiunio tantam coëpisse tristitiam, ut ob hanc ipsam ingratum fuerit deo ieiunium. At Christus (inquit) de legibus præscriptis Phariseorum loquitur. At unde docebis Phariseos præscripsisse ieiuniorum leges? Certe diuersum literæ sacræ subindicat, scilicet non ex præscripto ieiunasse Iudæos, sed ulterius illis susceptum fuisse ieiunium. Hinc namque ex postulatio illa dicentium ad Iesum, Quare discipuli Iohannis & Pharisei crebro ieiunant, & obsecrationes faciunt, tui autem non ieiunant. Sed sit sane, tamē ne ideo tristitia sunt ieiunia, quod lege præscripta sint? Quod si ita habet, quin hoc nomine omnia mandata, & quicquid lege præcipitur semel rejicimus. Imo quid moramur quoniam uniuersas leges semel tollamus, non imperatorias modo & pontificias, uerumetiam diuinas. Nam si ideo tristitia ieiunia quia præscripta, quid in præscriptis siue humanis siue diuinis legibus tristitiam non adferet? Et tamen à compluribus ea habetur præscriptis legibus reuerentia, ut illarum causa nihil non alacriter faciant. Imo loco summi beneficii ducunt præscriptam ipsis esse legem, ad quam mores uiuamque componant. Denique malunt ex aliorum præscripto uiuere, quam suo arbitratu ferri. At ego (inquit) non dico tristitia esse, quod præscripta sint: Neque enim hoc sonant uerba mea. Quicquid uerba resonent, non laboro, quando constat ex legum præscriptione causam te uenari tristitiæ. Si enim ex te rogem, quid tristitia sint ieiunia quæ lex præscribit, respondebis hoc maxime nomine tristitia esse, quod lege præscripta sunt. Proinde ut id quod antecedit per se falsum est, ita quod inde colligitur, scilicet in-

AM. PELARGI IUDICIUM

grata deo esse ieiunia lege præscripta. Non enim hoc legi transcribendum est, sed hominum uitio, qui non legis amore, sed timore potius ad ea quæ honesta sunt aguntur & impelluntur. Nam quo quisque uehementius lege afficitur, hoc hilarius eam alacriusque obseruat. Id quod Dauid exemplo in se prodito ostendit: Quomodo, inquit, dilexi legem tuam domine, tota die meditatio mea est. Item, Dilexi mandata tua super aurum & Topazium. Et rursus, Propterea ad omnia mandata tua dirigebar, & cætera. Quibus & illud concinit quod in sequentibus idem ait: Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Non est ergo legis uitium, quod aliqui deteriores fiunt. Neque enim eò lex præscribitur, sed hominum uitio fit, ut quod datur in remedium, morbum augeat. Inde quod scripsit Paulus legem uim esse peccati, per occasionem intellectum uoluit: quemadmodum ad Roma. cap. septimo. ipse declarat.

Tristitia proinde quæ ex recte præscriptis legibus concipitur, graue peccatum est, & odio dei quam proximum. Denique quod non nisi in pessimam mentem hæreat. Sed lex (inquit) obligat. Voluntatem autem maxime liberam esse conuenit. Obligat (fateor) lex iusta, ut non omne quod libet facere liceat. Verum ea legislatio quæ seruitute subiectos astringit, non libertatem uoluntati, sed proprietatem adimit. Tu autem eò mihi spectare uideris, ut liberum sit cuique ieiunare, quando & quantum uelit. Atqui uera libertas non in carnis licentia sita est, sed in libertate spiritus. Quò fit ut amans legis ultro magnaquæ alacritate

DE DECLAMATIONIB. ERAS.

tate spiritus eam obseruet. Iam te non iuuat, quod dicis ex persona Christi te loqui. Non loquitur ueritas, nisi quod uerum sit. Ad hoc tuum dictum planè falsum est, nisi per occasionem intellectum uelis: ut humanæ mentis malitiam potius notare uolueris, quam Ecclesiæ constitutiones petere de Ieiunijs, statis quibusque diebus obseruari solitis cuiusmodi sunt triduana illa quater in anno indicta, festorum item aliquot pridiani dies, & quadragenarium illud diebus 40. continuatum ieiunium. Sed quis tibi credet dicenti, Ecclesiæ constitutiones à te non esse notatas, postquam idem aliquot locis in scriptis tuis deprehensus sis facere: præsertim in epistola ad Ioan. Gac. ubi sic se habet uerba tua: Si obligatio uersa esset in exhortationem, minus eēt laqueorum, & plus esset ex animo ieiunantium? Iam ut donem? te sensisse de uulgari (ut uocas) ieiunio, quo scilicet legis metu quidam ieiunant, non ieiunaturi nisi lex cogeret (quorum ieiuniū quod ipse fateor triste est adeoque ingratum deo) cur sententiam tuam uerbis longè aliud sonantibus potius, quam planis, minimeque ambiguis proloqui uoluisti? Nā aliud profecto est, legis impulsu ieiunare, aliud ad præscriptam legem uiuere. Hoc ex animo fieri potest, illud nequaquam. Quorsum etiam dicis illic conferri Pharisaica ieiunia quæ deus in Esaia damnet, Christus in euangelio detestetur, cum spōtaneis illis quæ apostoli ablato sponso ieiunaturi erant? Primum. Non illic Christus detestatur ieiunium discipulorum Ioannis. Quin potius in hoc totum est, ut apostolos excuset, quod tum non ieiunarent. Certè qui futurum dicit, ut idem faciant apostoli,

AMB. PELARGI IVDICIUM.

quod tum illi faciebant, non detestatur, quin potius commendat illorum crebra ieiunia. Deinde. Scire ex te cupiam, qua ratione illic damnentur discipulorum Ioannis & Pharisaorum ieiunia, aut qua praescripta erant, aut qua erant Pharisaica. Atqui neutro horum protinus confectum est, illa ipsa esse ieiunia, quae deus damnat in Esaia. Neque enim illic proprie Pharisaica damnantur, sed eorum qui palam erant improbi, quibus item nulla erat fraternae dilectionis ratio. Etiam incertum est, an ea ieiunia praescripta fuerint, an quod magis apparet, ultro suscepta. Vt cumq; sit, confessionem tuam accipio, quam in Declarat. fateris. Non omnes seruilim metu ieiunare, qui iuxta legis praescriptum ieiunant, sed apud Iudaeos quoque complures fuisse, quod lex praescribebat, cum alacritate spiritus observarint. **Propositio 8.**

Lex euangelij (quo tutiores sint homines a perjurio) prorsus damnat omne iusiurandum, ut iam fas non sit iurare.

SI (quod Canon Augustini habet) Scripturam intelligentia ex actibus sanctorum noui Testamenti accipienda est: ac constat illos subinde iurasse, consequentissimum sit, Christum non simpliciter prohibuisse iusiurandum, tanquam Christianis prorsus illicitum, sed uetuisse potius, ne quis iuramentum (quod quidem in ipso est) affectet: quin potius optet omnes esse tales ut uel iniurato sibi credant, quicquid simplici uerbo dixerit. Itaque non tam iuramentum Christus uetat, quam iurandi libidinem, facilitatem, abusum & consuetudinem, ex qua periculum sit periurij. In quem sensum intelligenda mihi uidentur

DE DECLARAT. ERASMI.

uidentur, quae ea de re scribunt August. & Hilari. Theophilact., qui in loco a te citato inter ceremonias & Moralia non discernit, me non mouet. Chrysostomum fortiter uociferantem in iusiurandum, fortiter nego, & quod in iusiurandum iniquior sit nec uereatur palam dicere, Iuramentum quomodo cumq; factum, esse diabolicum, Ac ne tum quidem praestandum esse, quum exigitur, urgetq; necessitas: & quod minetur clericis, qui iuraturis codice porrexissent euangelicum. Tu itaque plus satis Chrysostomianus, quam dicis Christum expresse damnare, atq; in totum uetuisse iusiurandum, in cortice heres mortificantis literae: quum Paraphrases id potius explanare debueras, quod sensit Christus, qui propria sententiam damnato errori proximam pronunciare. Sed audio: An ita loqui debebam sub persona Christi, Ne oim iuretis, sed sit sermo uester, est, non non. Ceterum quamquam ita loquor, multis tamen nominibus utile ac necessarium est iuramentum in controuersis in iudicijs. Quid istuc percunctaris Erasme, quod nemo cui quidem peccatus sapit, a te exigit? Verum ita tibi ad Christi mentem loquendum erat: Ne omnino affectaueritis iuramentum, quod quidem in uobis est. Sed si forte necessitas iuramentum exigat, absit iurandi libido, absit procul temeritas ac falsitas. At non sentio, inquit, iusiurandum simpliciter esse illicitum, ac nullo modo licitum. Quorsum ergo dicis, Christum prorsus damnassee omne iuramentum? Quorsum ite illud, Si quid diuersum hominum moribus receptum est, aequius est ut nostra uita corrigatur ad regulam euangelicam, quam ut illa ad nostros mores detorqueatur? An fortassis hoc uerbo prius illud dictum tuum non

Aug. contra Faust.

AM. PELARGI IVDICIUM

non refellitur? An non palam damnatur quod di-
uersum sit ab euangelio, quodq; necesse sit ad regu-
lam euangelicam corrigi? Quorsum deniq; illud,
quod (quum telum nobis e manibus excussum iri
speras) dicis, Sicubi iurat deus, Christus aut ange-
li, nihil ad nos attinet, Et si quid iurant sancti Ver-
testamenti, nihil ad euangelij discipulos? An non
hic Apostolum damnas, quem nō semel iurasse di-
uinæ affirmant literæ? Sed quid Paulum dico? Te
ipsum proprio (quod aiunt) gladio confodis, dum
uerba secum pugnantia inducis. Si enim negas lice-
re euangelij discipulis, quod ueteribus licuit, qua
fronte dicis te longē abesse ab eorum ingenio, qui
docent iusiurandum rem esse prorsus illicitā? Huic
accedit, quod te ipsum alibi offers ad præstandum
iuramentum, Scribēs enim Alberto Carporū prin-
cipi, fidem tibi haberi postulas. Ac mox subiungis
Nihil dubitem iusiurandum quamlibet sanctū in-
terponere, si tu postules. Hoc qua conscientia (obse-
cro) te facturum recipis, si omnino non licet iurare
euangelij discipulis? An fortasse tu non es euange-
lij discipulus? Tamē accipio Declarationē tuam,
qua dicis te non sentire simpliciter, iusiurandū nul-
lo modo licitum esse Christianis, nec Christū sim-
pliciter uetuisse, sed uetuisse eo more fieri, quo uul-
gato hominum more fiebant iuramenta, scilicet le-
uiter, temere, proq; hisce rebus pro quibus uul-
gus deierat. Cæterum in causa fidei aut pietatis etiam
Christum & apostolos iurasse. Age uerō iam & il-
lud expensum pergamus, quod nona habet Pro-
positio.

Nona Propositio.

Chri

DE DECLARATIONIB. ERASMI.

Christus prohibet iurare, quod prior lex non
prohibuerat.

SI (quod in confesso est) eadem sunt in utraque
lege Moralia, qua ratione iusiurandum, quod
ipsum quoq; morale est, Christus prohibeat,
quod lex prior non prohibuerat? Enimvero id lex
uetus prohibuit, cuius causa Christus iuramentum
uetuit, uidelicet periurium. Non (inquit) peierabis
Non autem ad iuramentum per se ac necessario pe-
iurium sequitur, ut necesse sit in totum abstinere à
iureiurando, quò tutiores sint homines à periurio
quod tua habet Propositio 8. At iuradi leuitatem
& consuetudinem ferè sequitur periurium. Proin-
de qua Christus iuramentum prohibet, hac & ue-
tus lex: id quod Eccī. 23. expressum est: Iuratiōi (in-
quit) non assuescat os tuū, Multi enim casus in illa.
Nominatio uerò dei nō sit assidua in ore tuo, & no-
minibus sanctorū ne admisceare. Ac mox: Vir mul-
tum iurans implebitur iniquitate &c. Quorsum
uerò tibi proficit, quod dicis, Eadem quidem in
utraq; lege esse moralia, sed in enāgelio perfecti-
ora? Ergo ne continuo uerum est Christum prohi-
buisse, quod lex prior non prohibuerit? Vetus (in-
quis) uetat occidere, noua irasci. Vetus adulterium
noua impudicum aspectum pro adulterio. Audio.
An uerò non & uetus iram prohibet? An non odi-
um quoq; ipsa uetat proximi? Quid ergo est (dic
amabo) quod Leuit. 19. dicitur, Non oderis fratrem
in corde tuo, nec memor eris iniurię ciuium tuorū?
An non ipsa quoq; dilectionem dei præcipit & pro-
ximi? Tum uerò & concupiscentiam prohibet, Nō
concupisces domum proximi, non uxorem, non an-
cillam

In Annot.
Matth. 5

AMB. PELARGI IVDICIUM

gillam &c. Huc facit quod Paulus legem dicit esse spiritualem, eo (ni fallor) sensu, quod affectus animi; motus exigit, quodq; omnino uim quandam in mente obtineat. Ei em parti formandæ præcipue lata est, ut dum illi cum lege optime conuenit, potis sit ipsa reprimendis carnis affectibus. Nihil proinde est ex hac quidem parte concessum ueteribus, quod Christianis Christus in totum uetuerit (q; quid dissentiat siue Chrysost. siue Hierony.) sed qd illis permissum est, idem nobis quoq; permittitur quod tu aut ignoras aut certe dissimulas. Sed quid permissum dico uel nobis uel illis ipsis ueteribus? Sed enim quum iurandum actus sit religionis: id quod scite docet Aquinas posteriore Partitione secundæ partis, ex eo uel præcipue, quod Deuter. 5. dicitur, Diliges dominum deum tuum, & illi soli seruias, & per nomen eius iurabis: consequentissime sequitur, non permitti solum sed & præcipi iurandum. Quod autem lege præcipitur, quis dicat Christum refixisse, ex his præcipue quæ moralia sunt? Addo quod & in Psalmis & Prophetis de Christianis prædictum est, pie ac religiose iuratos eos per nomen dei, ut est Esa. 65. Hier. 4. Psal. 62. Quod itaq; deus ipse præcepit, scriptura Christianis laudi dandum prædixit. Deniq; quod Christus ipse & Apostoli sibi permiserunt, tu dices omnino Christianis esse prohibitum? Tu qui ne uerum quidem iurare permittis Christianis, Christi uerba quibus inniteris, haud recte intelligis.

Propositio 12.

Non licet Christianis uim ui repellere.

Ecqd

DE DECLARATIONIB. ERASMI

E Cquid animaduertis optime Erasme, Vim ui repellere cum moderamine infontis inculpatæque tutelæ, iuris esse non modo publici seu ciuiliis, sed & naturalis? Natura siquidem comparatum est, ut quodque uiuentium uitam suam diligat, atque adeo uiolentiam propulset, omneque quod naturæ inimicum sit, diuinæ item legis esse. Inde constat quod Exod. 22. dicitur, Si fur effringens domum, accepto uulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis: Si autem orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit. Quum itaq; omnes Theologorum Centuriæ hanc legem iustâ agnoscat, non agnitori si cū Christi institutis pugnaret, qua tu tandem fronte negas, licere Christianis uim ui repellere? Dicis Christum consuluisse perfectis, exemplo in se prodito, ut se non armis defenderent: imperfectis autem permisisse ad humana confugere præsidia, emere gladios defensionis gratia. Imò non sunt perfecti, qui cum possint ac debeant, tum amore tuendæ uitæ, tum amore fraternæ charitatis non cohibent fratrem, ne lædendo committat homicidium. Sic Ambrosius libro primo Offi. docet, Qui potest, inquit, & non repellit à socio iniuriam, tam est in uitio, quàm ille qui facit. Quod si à socio repellenda est uiolentia, quur non iidem à seipso. Sed quod ius, inquit, uim ui repellendi, ijs q iurantur inimicos quoque diligere? Imò tum deniq; recte qsq; diligit, quum armis proximū cohibet, ne lædendo in deū peccet. Neq; huic nræ sententiæ obstat, qd Christus dicit, Nolite omnino resistere malo. Imò si ipsius homicida sit, q quū possit uel fugiendo uel uiolentiā depellendo resistere malo, pire ma-
uult,

AM. PELARGI IVDICIUM

uult. Sed Augustinus (inquis) non uult armis op-
primi idololatrias. Atqui hoc arguit innatam pon-
tificis clementiam, nō efficit ne liceat uim ui repel-
lere. Quod de Christo adfers, neque hoc sanē qua-
drat. Neq; enim Christus tum resistere debuit, sed
patientia potius uincere. Proinde non recte nobis
ipsius tolerantia in exemplum adducitur hoc qui-
dem loco. Fingis ex persona Lucæ dictum, ac re-
cte illis quidem tēporibus, præsertim in Paraphra-
si. Quasi uerò quicquid libeat, sub psona Lucæ aut
Christi effutire liceat, idq; in Paraphrasi. Sed enim
uereor, ut hic Paraphrasi uerius q̃ Paraphra-
sim scripseris. Longe enim diuersa à Luca dicis.
Sed si (inquis) illis temporibus licuit Apostolis ac
uiris apostolicis sese armis ueri aduersus impro-
bos, fateor Paraphrasim meam non recte loquutā
Vtq; non recte ipsa loquitur. Nullo namq; tempo-
re non licuit animo tuendæ uitæ uim ui repellere.
Neq; naturæ legem tollit gratia, quin perficit po-
tius & absoluit. Non displicet quod in Declarat.
dicis, Non simpliciter loqui Paraphrasim tuam de
quacunq; defensione, sed de ea quæ nascitur ex uin-
dictæ affectu. Quod si ex animo dicis, unde obse-
cro admiratio illa tua in Chřiano Milite tuo? Hæc
(inquis) uocem, Vim ui repellere licet, demiror q̃
modo in Christianorum mores uenerit? An uerò
uulgatum illud dictum ulciscendi cupiditatē per-
mittit, & non potius modum exigit infontis incul-
patæq; tutelæ? Petrum optimo iure Christus rep̃-
hēdit, quod aduersus sceleratos ferrum strinxerit:
nimirum quod hoc faceret animo non tam defen-
dendi (quod frustra fecisset) quàm uindicandi affe-
ctu.

DE DECLARATIONIB. ERASMI.

ctu. Itaq; non erat hoc uiolentiam uiolentia repel-
lere, sed moliri uindictam. Aliud autem longe est,
uim ui repellere, aliud iniuriam pensare iniuria: q̃-
rum alterum concessum est, atq; etiam interim præ-
ceptum: alterum solius dei est, non priuata cuiusq;
personæ. Mihi (inquit) uindictam &c. Atq; in eam
intelligentiam accipiendum est, quod Paulus Ro-
manis scribit, Nō uosmetipfos ulciscentes charifs.
Quo non defensionē, q̃ fit animo tuendi sese ab ad-
uersario, prohibet, sed uindictæ affectum, quæ a
nimo fit lēdendi. Sed paulò post in Paraphrasi, Cō-
cedo (inquis) licere, ut quis siue suo & alterius ma-
lo, uel effugiat uel depellat malum. At hoc erratū
non tollit, sed arguit inconstantiam.

Propositio 13.

Mulier quæ alteri uiro sui fecit copiam, uxor
esse desiit.

Libenter quidem patiar eo te hoc loco usum
tropo, quo usus est & Chrysostomus, quum
negat uirum post fornicationem esse uirum.
Sed enim uereor, ut in hoc neges esse uxorem que
corporis sui copiam alteri fecit, ut utriq; aut alteri
certe coniugum qui causam non dederit diuortio,
ius facias nouandi coniugij. Tamē nullum (inquis)
uerbum admisceo, quo ius faciam iterandi coniugij.
Verum hoc causam tuam non subleuat, postea
quàm 1. Corint. 7. totus in hoc es, ut à diuortio li-
berum sit utrique, aut certe innocenti, cui uelit nu-
bere. Idq; solum contendis uerum dici diuortium,
à quo liceat iterare cōiugiū. Propo. 16

Fides charitate non exornata, ne fides quidem
est: Tantum est inane nomen fidei.

D Et

A. M. PELARGI IVDICIUM

ET hoc loco haud grauatim Tropū agnoskā,
mō tu mihi extra Tropū uicissim cōcedas, si
dē à charitate seceretā, donū dei uerē eē & exi
miū, non tñ inane nomē. Neqēm res pōt eē postre
mi nominis, cui datēdere miracula. Atq fides nō
nunq (qđ ipse fateris) edīt miracula. Id qđ Iudā fe
cisse nemo inficiabit. Quis ergo nisi non sanus, fidē
informem negabit rem esse usq; adeo contemnēdā,
ut ne nomē quidem fidei mereatur? Quis item du
bitet eos habere fidem, qui olim dicturi sunt, Do
mine in nomine tuo prophetauimus, & uirtutes
multas fecim⁹. Ioānis 2. scribit, multos uisis signis
credidisse in nomen Christi, quos tñ scriptura ma
lā notā hoīes fuisse subindicat. Rurſus ca. 12. com
plures legimus ex principibus credidisse in Chrm
quē tñ ipm p metum non confitebant, qđ plus dili
gerent grām hoīm q̄ dei. Ecce tibi fidē informē q̄
dē, sed quā gradus tñ aliq̄ sit ad Christianismum.
Tñ abest ut inane nomen sit ac p̄terea nihil. Iā qđ
Christus dixit se orasse pro Petro ne illius fides de
ficeret, arguit Petrum non excidisse à fide, sed defe
cisse à charitate: neque ex incredulitate negasse do
minum quem ingenue antea cōfessus fuerat, sed ui
ctum timore id admississe mali. Quod si igitur ina
ne tñ nomen est fides informis, nō uideo quid ma
gnopere Christus orando promouerit? Quid enī
illi orando impetrauit, q̄ ne inane nomē fidei defi
ceret? Et ut aliquando te ex teipso cōuincam, Scis
male agentem te, olim damnandum, parumq; tibi
deum propitium fore, si uitam omnem peccando
trāfigas, ipsiq; immoriare uirij. Vnde uerō tibi
hanc obsecro hauris conscientiam? Ex fide, inges,
scria

DE DECLARATIONIB. ERASMI.

Scripturarum. Ea porro fides uera an falsa est? Si
uera est, constatq; informem esse, qua ratiōe negas
esse fidem, sed inane duntaxat nomē fidei? Hęc no
lim quasi in te dicta accipias, cuius inculpatam ui
tam satis exploratam habeo. Obstinatum pecca
torum personam in te tranſtuli docendi gratia.
Qui causæ tuæ patrocinantur, negant te id sensisse
fidem informem scilicet non esse ueram fidem qđ
ad naturam fidei pertinet, sed quod ad effectum at
tinet. Neque enim iustificat neq; saluat fides, chari
tate non exornata. Verum tu magis uerū fidei do
num eleuas, quā ut hęc tibi patrocinari possint.
Contendis enim fidem informem, ne fidem qđem
esse, sed inane tñ nomen fidei. Alioq; etiam nos di
cimus, atq; non illibēter fatemur informem fidem
non esse uerā. i. perfectam: tamen si id improprie di
ctum uideri queat, qñ ueritas naturam potius rei,
q̄ perfectionem respectet. Cēterum quod initio di
xi, aut parum aut nihil internos controuersiae est, si
tu Tropicē neges, quod extra Tropum ego plane
asserō.

Prop. 17. & 18

Charitas fidei comes ē indiuidua, Fides & cha
ritas coniunctissima sunt, ut alterum ab altero di
uelli nequeat.

Inconsideranter hoc abs te dictum esse facile a
gnosces, cum ex ipsissimis uerbis tuis, tū uerō ex
productis aliquot scripturæ locis. Nam si ita na
tura coniuncta sunt, ut distrahi nulla queat ratiōe
ergo & seruatori nostro fides tribuenda est, quo ne
mo charitatem maiorem habuit. Quin etiam an
gelis beatē uiuentibus, & faciem patris semper ui
dētibus, fidei donum assignabimus. At ego, inges,

D 2 uerba

AM. PELARGI IUDICIUM

uerba mea non sic intellecta uolo, ut ubicunque sit
charitas illic fidē quoq; inuenias: sed fidem esse nō
posse, quin coniuncta illi sit charitas. Enimvero
ex uerbis tuis hoc quoq; falsum esse ostendo. Ipse
enim dicis, Fidem si firma sit, ædere miracula, quā
uis non addit charitas. Idem doces scribens in pri
mū Psal. his uerbis: Non sufficit recta fides, nisi sit
de digna uita accesserit. Alioqui dæmones quoq;
credunt. Hodie multi sunt Christiani, qui malint
ceruicem porrigere quā ad hæreticorū dogma
ta desciscere. At ijdem māmonæ seruiunt, fraudant
fallunt, peierant, rapiunt, cœno uoluptatū immer
guntur. Hactenus uerba tua. Idem docent scriptu
ræ superius inductæ, quibus nihil opinor esse cla
rius. Neque tergiuersatiōem recipit citatum à Cē
soribus Pauli testimonium, Si habuero omnem fi
dem. Confert nanque istic Paulus & fidem & alia
quædam dei dona cum charitate. Quod cum con
ster alia sine charitate inueniri alicubi, euictum e
rit, & fidem ex eorum esse albo, quæ interim absq;
charitate inuenias. A Basilio quamlibet magno au
tore haud illibenter hac quidē parte dissentio. Sed
cur (inquis) tantopere in hoc Pauli uerbo fictionē
abhorres, quum in sequētib; eodem sit usus Tro
po, Si linguis hominum loquar & angelorū? Haud
grauatim admitto fictionem, ubi nulla subest ueri
tas. At ubi de ueritate constat, ex alijs scripturarū
locis, quid opus est Tropis & fictionibus? Theo
philactus (inquis) charitatē confert cum dono o
mnium maximo, hoc est, summa fide, nimirum in
tegra & sincera ac perfectā, hoc est (ut tu quidem
interpretaris) omnibus numeris absoluta. Ea autē
non re

DE DECLARAT. ERASMI.

non reperitur sine charitate. Proinde necesse est ut
hic agnoscam⁹ hyperbolē & fictionē. Sed em̃ mihi
nō id significat fides integra & pfecta, qđ tu inter
ptaris: quin potius qđ nihil nō firmiter credit eor,
quæ credere necesse sit, auerſans q̃cqd supstitiosum
est. Donum (inquis) iustificās, sine charitate nō sub
sistit. Verum id quidem. At nō qualiscunq; fides iu
stificat, sed ea demū qđ charitate exornatur. At fri
gebit (ings) amplificatio, si donis inferioribus, q̃le
est fides informis & rudis, Apostolus charitatē cō
paret. Atq; non hoc solum agit Apl's ut charitatis
Encomium operosa amplificatiōe exaggeret: sed
ut ipsius nobis necessitatem simul & utilitatem q̃q;
cōmēdet. Ad summā, Falsum ē charitatē idiuiduā
fidei eē comitē. Sed ego (ings) de fide iustificare lo
qr. Audio. Sed iā mihi uide, qđ egregiū nobis παρὰ
λογον pferas, Fides iustificās ea ē, qđ charitate forma
ta est, siue (ut tuo uerbo utar) exornata. Tale proin
de est qđ dicis, Fdes cū charitate cōiuncta, non est à
charitate secreta, perinde si qs dicat, Bene numma
tum non carere nūmis. Prop. 19. 20. 21.

19. Sola fides corda purificat.

20. Sola credulitas uia ē ad immortalitatē.

21. Quid Chr's à suis exigit nisi fidem?

Nihil est quur hæ propositiones in contextu
Paraphraseos positæ, candidum lectorem
offendant, qđ extra Paraphrasim offendiculū
utiq; pariant. Quēadmodū neminē offendit, qđ D.
Aquinas in hymno quē Chorus canit Ecclesiastic⁹
in festo corporis Chr'i, dicit, Sola fides sufficit: quū
nemo ignoret uoculā Sola, nihil aliud qđ sensoriam
experientiā excludere, quā eō loci cum fide cōfert

AM. PELARGI IUDICIUM

Aquinas. Sic enim uerba se habent: Et si sensus des-
ficit, ad firmandum cor syncerum sola fides suffi-
cit. Si quis autem id uerbi per se pronunciet, nemo
non statim clamare incipiat, Hæresis hæresis. Ita
quum Gregorius alibi dicit, Quod apud nos ualeat
aqua baptismatis, hoc egit apud ueteres, uel, p par-
uulis sola fides, uel pro maiorib⁹ &c. Quis tam sit
stupid⁹ ut quū solam fidem audit, charitatē, spem
aliāne id genus diuina dona putet excludi. Ergo
quū in scripturis sanctis fides iustificans confertur
cū operibus, aut gratia baptismi cum Iudaicis Ce-
remonijs, continuō ne hæreticus sit qui paraphra-
stes dicat, Sola fide aut sola gratia iustificari homi-
nem? Hoc em̄ quid aliud est ab eo quod Paulus di-
cit, Gratia saluati estis per fidem, & nō ex operib⁹?
Quis tam pinguib⁹ sit oculis, qui ex ipsa collatio-
ne non perspicue uideat per uoculam Sola, non ex-
cludi opera quæ fides gignit, sed fidem & bap-
tismum præcedentia? Si q̄s item externa illa q̄bus
maxime fidebant Pharisei, cum fide conferens di-
cat, Sola fides uia est ad immortalitatem, quid ob-
secro peccauerit? Hoc enim eiusmodi est. Neq̄ fidu-
tia uel generis, uel obseruatē legis, neq̄ item legis
opera beatos uos efficiet, sed fides in Christum.

Iam & hoc durius dictum uideri potest, si quis
simpliciter dicat, Ch̄m nihil p̄ter fidē à suis exige-
re. Vnde Paraphrasis ipsa sermonē mitigat. Sc̄it em̄
à cōuersis ad grām euāgelicā nō Iudaicas ceremoni-
as, nō legis opa, sed fidē exigī. Qd̄ qd aliud ē obse-
cro, q̄ qd Galatis scribēs Ap̄ls dicit, Nō iustificari
hōiem ex operibus legis, nisi p fidem Christi?

Propositio 25.

Lex

DE DECLARATIONIB. ERAS.

Lex Mosi umbris suis, uictimis ac terroribus fe-
cit hypocritas.

IN Declarationē addis legem data occasiōe fecisse
hypocritas, qd̄ sec⁹ certe habet, dicite Ap̄lo Ro.
7. Pctm̄ occasiōe accepta p mādātū seduxit me,
& p illud occidit. Atq̄ ita intelligēdū ē, qd̄ eodem
loci dicit, Pctm̄ p mādātū opatū ē in me omnē con-
cupiscētiā. Neq̄ in aliū sensum rapiēdū ē id 2. Cor.
3. Lra occidit: quēadmodū nec illud qd̄ ibidē dicit
Legē ē ministratiōē mortis & dānatiōis. Neq̄ a-
liter intelligēdū est qd̄ 1. Cor. 15. dicit legē uim ēē
peccati, q̄tenus p occasiōē acceptā, scilicet nō datā
auxit pctm̄, cessitq̄ trāsgressoribus in mortē & cō-
demnationem. Deniq̄ & illud qd̄ Ro. 5. dīr, Legem
subintrasse ut abūdaret pctm̄, nolim ut q̄s sic accipi-
at, q̄si in hoc data sit lex, ut auctrix eēt pcti & mor-
tis: qn̄ euentū potius legis subindicare uoluit, hoc
est qd̄ lege lata usuuenerit, deprauatē naturę uitio.
Quū em̄ parē arrideret lex carni, utpote pctōrum
ultrix ac uindex, cōtumacia cōtēptusq̄ legis occa-
siōe accepta plus insaniit, p̄tinaciusq̄ ad uerita cō-
tēdit: ut nō temere iactatū sit illud Poētę, Nitimur
in ueritū &c. Neq̄ est ut quēq̄ moueat phrasis Pau-
lina. Hæc em̄ uocula, ut, nota ē nō causalis, sed euē-
tus: id qd̄ Chrysostomo q̄q̄, pbat scribēti in priorē
ad Cor. ep̄lam. In summa, hac rōne lex dīr nō esse
bona, occidere, augere pctm̄: siue qd̄ ob sui impfe-
ctionē nō cōferret grām, q̄ implere possent hōies
quod lex mandabat, ac uitare quod illa uetuisset,
siue propter infectam carnem, quæ irritam fecit
uim legis in nobis, carne pertinacius glifcente in
malum. In eam itaq̄ intelligentiam non illibenter

Vt, q̄q̄q̄: euen-
tū nō causalis.

D 4 con

AMB. PELARGI IVDICIUM

conceſſerim, legem feciſſe hypocritas, irritaſſe cupiditates magis q̄ coercuiſſe: id q̄d Propoſitio habet 26. quā & eruditē & eleganter declaras.

Propoſitio. 27.

Præceptum illud habetur in lege præcipuum, Diliges proximū tuū & odio habebis inimicū tuū. **N**on me fugit in hac opinioe fuiſſe Auguſt. li. x. de Sermōe in mōte, q̄d miror cur nō re tractauerit. Sed quū cætera, inq̄s, q̄ dñs cōmemorat, habeātur in lege, probabile eſt & hoc cōtineri in lege, licet his uerbis nuſq̄ expreſſum repariatur. Artiſticiſa ſcilicet collectio. Quin ſic poti⁹ argumentariſ? Quum odium inimici præcepto dilectiōis proximi palam aduerſetur, nequaquā uel præceptum uel pmiſſum eſt in lege inimici odiū. Imō mihi uehemēs eſt ſuſpicio eam particulam adieciſſā à Phariſæis, ſenſa uerborū dei deprauantibus. Verantur, inq̄s, Hebræi ſœdus iniire cum Amalechitis Moabitibus. Verū hinc non rectē argumentum duciſ, Iudæis pmiſſum fuiſſe odiū inimicorū: quū & Paulus uerat iugū duci cū infidelibus, q̄s tñ diligē p̄cipit. Quorū porro uarias odij ſignificatiōes hic inducere uolueris, nō ita ſatis uideo. Certū eſt qua ſignificantia accipi debeat odium quod dilectioni opponitur. Propoſitio 28.

Adoleſcēs audierat Chr̄m dicentē, Præcepta legis Moſaicę nō ſufficere ad cōſequēdū regnū cēlorū. **S**i regnum cēlorum non hic uitā æternā appellas, ſed perfectionem euangelicā, non probē agis Paraphraſtis officium, ut qui longe diuerſum à Chriſto dicas, qui per regnum cēlorum non aliud cōquidem loci, q̄ uitā æternā intelli

DE DECLARAT. ERASMI.

intelligit, id quod ipſe ſermonis tenor declarat.

Propoſitio 29.

Syncera charitas ſi adſit, quid opus eſt legis præſcriptis?

Si quod in Declaratione dicis, ſentis, hominem ſuidelicet quantūlibet pfectum teneri præſcriptis legibus, quibus tamen non opus habeat, ut his ceu frenis quibuſdam & arceatur à flagitijs, & tanquam calcaribus extimuletur ad officium, fateor ea quæ tibi recte dicuntur, non ſatis intellecta eſſe Cenſoribus. In eam enim ſententiā Paulus dicit, Iuſto legem non eſſe poſitam. Abs me qui dem facile impetraueris, ut ita te intellexiſſe credam, ut qui nō dubitem lectos tibi ueterum ſimul & recentium Commentarios.

Propoſitio 31.

Iudæi crassa religione uel ſuperſtitione magis cohibebantur.

Si Iudæorum ſuperſtitionem taxaffes, nemo in te ſtruxiſſet calamum. Nunc cum Ceremoniarum religionem pro illo præſertim ſtatu, ſuperſtitionem appellas, quo obſcuro nomine donabimus? Quid uerat (inquis) ea ſuperſtitioſa dicere quæ deus apud Eſā. ſatidit & reſpuit? Bellum argumentum. Perinde ſi quis dicat, Orationem rem eſſe ſuperſtitioſā, quod ſapiēs dicat, Orationem iniquorum deo eſſe execrabilem. Si quis flagrans odio dicat orationem dominicā, continuo ne ſuperſtitioſa ipſa erit?

IN Declaratione Propoſitionis. 32. Auguſtini Prop. 32. li. 2. de doc. Chriſt. 8. adducis teſtimonium dicentis, librum Sapiētie ſcriptū eſſe à Jeſu filio Sirach. At interim igno

AM. PELARGI IUDICIUM

ras aut certe dissimulas illum 2. Retract. libr. cap. 4. uerso calculo negare Iesum Sirach eius libri esse autorem: Factorem (inquit) libri, quem plures uocant Sapientia Solomonis, quod etiam ipsum sicut Ecclesiasticum filius Sirach scripserat, non ita constare, ut a me dictum est, postea didici. Et omnino probabilius conperi, non esse hunc eius libri autorem. Hactenus Augustini uerba. Clithoueus in Damasco, perbat non esse Philonis, quod nec Hieronymus asserit: Tantum dicit, nonnullos ueterum scriptorum adfirmare hunc esse Iudaei Philonis. Quod si illud Pauli uerbum, Quis cognouit sensum domini, aut quis illi fuit a consilijs, ex Sapientiae 9. cap. mutuatum est (ut plerisque uidetur non postremi nominis autoribus) certe Philo qui nimirum uel coetaneus fuit Paulo uel posterior, eius libri autor nequaquam esse potuit. Faber Stapulensis ex ipsius libri 9. cap. plane conuinci asserit, non Philonis esse sed Solomonis: id quod & Lyrano uidetur, tum mihi quoque magnopere probatur, ac uerba ipsa palam arguunt, quibus ait: Tu elegisti me regem populo tuo & iudicem filiorum filiarumque tuarum. Et dixisti me aedificare templum in monte sancto tuo, & in ciuitate habitacionis tuae altare. Ac paulo post, Et dignus (inquit) ero sedium patris mei. Proinde miror quod Hieronymo usuuenerit, quod hunc alterius potius quam Solomonis esse maluit, atque hoc solo nomine quod liber Graecam redolet eloquentiam. Quid itidem Augustino, qui in libro cui fit titulus Speculum, dicit, non apparere quod eius libri autor sit. Quamto igitur propius Tertulliano suboluit eum librum Solomonis esse, quem iudeo Iudaei non recipiant, quod de Christo ac condemnationis

DE DECLARATIONIB. ERAS.

demnationis eius modo, de quo Iudaeorum contra Christum inuidia, nimis apertum habeat testimonium. Enimuero Sapientiae librum Solomonis titulo Ciprianus non uno loco citat. Idem facit Ireneus, item Hegesippus, tum uero Gregorius Nazianzenus. Verum haec sanctorum testimonia non cogunt, ut uel Solomonis esse credamus, uel recipiamus inter Canonicas: ut neque nos urget quod Ciprianus Ecclesiasticum subinde citat Solomonis titulo. Tamen si Augustinus dicat constare eum librum a Iesu Sirach esse scriptum. Et Hieronymus ingenue pronunciet, neminem ignorare eius opus Iesum Sirach fuisse autorem. De alijs hoc est librorum noui Testamenti, de quibus dubitas, uisum est in aliud tempus prorogare Iudicium.

Non omnes morituri sumus.

Propositio.

E Quidem quo loco tecum faciat Tertullianus quem ipsum quoque in testem huiusce lectionis uocas nescio, ac uehementer scire cupiam. At enim nobiscum legit, 5. contra Marc. libro, item de resurrectione, his uerbis: Omnes quidem resurgemus, at non omnes demutabimur. Quanquam in citatis locis tam obscura lego & inuoluta, ut in interpretatio lectioni Tertullianicae pugnare uideri possit.

Propositio 44.

Non mœchatur qui dimissa adultera, aliam duxerit.

F Vndamentum cui haec tua Propositio innititur, nihil habet firmitatis. Nam quod tu ueluti certum & confessum supponis, diuortium scilicet non aliud esse quam diremptionem matrimonij, quod obsecro

obsecro ueterum aliquando uel somniauit quidē
Quinetiam neoterici diuortium diffiniunt, esse cō
iugum à thori consortio ac domestica consuetudi
ne legitime factam separati onem, saluo coniugij
uinculo. Nam quod tu alibi urges exceptionem, ni
si ob fornicationis causam, quoniam in harena ædi
ficas, non consistit. Neq; enim id uerbi nouandi cō
iugij facultatem facit, sed dimissionis causam ex
primit. Vnde ad repudium, non ad mœchiam refe
rundum est: nisi quis uerbum Christi ad sensum Au
gustini interpretari malit, nullam scilicet uxori ob
adulterium dimissæ causam præberi mœchiæ (iam
enim erat mœcha priusquam eijceretur) sed tum
deniq; cum extra adulterij causam eijcitur.

Iam Paulus ex Christi uerbis subinducat iure
diuino indissolubile esse matrimonij uinculum, in
hec uerba scribens ad Corinthios, His qui in matri
monio sunt præcipio non ego, sed dominus, muli
erem à uiro non discedere. Quo loco Ambrosius
supplendum docet, Nisi ex causa à Christo permis
sa. Quod si disceserit, id quod iure diuortij licet,
uult manere innuptam, aut uiro suo reconciliari.
Atqui uxor esse non desijt, cui facta est facultas ut
uiro possit reconciliari. Alioqui iteratio coniugij
uerius esset quam recōciliatio. Quomodo item il
li præcipitur, ut si reconciliari renuat maneat in
nupta, si (quod uia habet opinio) dissolutum sit cō
iugij uinculum? Sed de his (inquis) loquitur
quæ non iure, sed ob leuiculas causas à maritis di
scedunt. At non de his sensisse Apostolum, quæ ad
uulgares offensas uel repudiantur uel ipsæ disce
dunt, hinc liquet, quod uxori sit liberum reconci
liari

liari uel i tan non. Quod eis profecto nō datur quæ
ob leues offensas recedunt, sed coguntur reconcili
atis animis cohabitare maritis. Dices non hoc egis
se Paulum ut opinionem daret discedentibus, qui
potius his uerbis deterruisse, ne ob quamlibet le
uem offensam uxor à uiro discedat. Quicquid illic
Paulus egerit, certè negari non potest, uxori datā
esse optionem. Etiam Christus non in hoc fuit, ut
ius faceret repudiandæ uxoris, uerum in hoc po
tius totus incumberebat, ut quod deus cōiunxit, ho
mo non temere dirimat, & tamen hinc habetur ius
esse uiro repudiandæ uxoris adulteræ. Iam & hoc
institutum nostrum iuuat, quod Paulus Roma. 7.
docere uolens, Iudæos tantisper legi fuisse obno
xios, dum per Christum fuisset abolita, rem decla
rat, adhibita similitudine mulieris, quæ non prius
à iure mariti prorsus sit libera, q̃ ille fuerit mortu
us. Quæ (inquit) sub uiro est mulier, uiuente uiro
alligata est legi. Si autem mortuus fuerit uir eius,
soluta est à lege uiri. Igitur uiuente uiro uocabitur
adultera, si fuerit cum alio, &c. Non dicit, Quādiu
uir non dimiserit uxorem, sed quoad ille uixerit.
Sed non hoc (inquis) illic agit Apostolus, neq; sen
tit non licere à iure facto diuortio alteri se iunge
re. Alioqui inepte citat legem Mosaicam, nimirū
quæ permittit alteri coniugum, ut à diuortio ad
aliam transeat copulam. Licuisse enim Iudæis eti
am mulieribus repudiatis alteri nubere, uel id ar
gumento est, quod sacerdos prohibetur repudiatā
ducere. Fingamus licuisse. Tamen ne licet hodie
Christianis, quod olim Iudæis licuit? Vt neq; om
ne quod illis permissum est, Christianis permitti
tur

AM. PELARGI IUDICIUM

tur. Imò non protinus quod permittitur, licitū fu-
erit. Ad duritiā (inquit) cordis uestri permisit Mo-
ses libellum repudiij. Ab initio autem non fuit sic,
&c. At similitudinem (inquis) tantū adducit Apo-
stolus, quam nō sit necesse quadrare per oīa. Satis
est, si hactenus cōgruat quatenus id declarat, gra-
tia cuius adhibetur. In hoc aut adducitur, ut doce-
at Apostolus lege antiquata nō amplius teneri Iu-
dæos Ceremonijs Mosais. Enimvero ut hoc præ-
cipue agat Apostolus hac similitudine, quo doce-
at lege abrogata Iudæos huic seruandæ non esse
obnoxios, cui quidem probādo pars similitudinis
inductæ posterior seruit, non ita prior: Verū ne qs
putet hoīes à lege ueluti à re quapiā mala esse solū
ros, & non potius mortē ipsam hoc est abrogatio-
nem legis in causa esse, indicat obiter legis tum di-
gnitatem tum potestatem, uiuētisq; legis trāsgres-
sores non secus atque adulteros olim iudicandos,
Huic itaq; rei declarandæ prior pars Paradigma-
tis adhibita est. Quæ si nō probe quadraret, nequa-
quam Apostolus adhibetur illam fuerat, cui hoc
unice est curæ ne quid scribat superuacaneum. Si
uero pulchrè & appositè adhibita est similitudo,
necesse est ut quod dicitur, à falso & ficto prorsus
alienum sit.

Propositio 48. De meritis &c.

Vel ex ipsa uoce mercedis colligit aliquod ef-
se hominis meritū. Tamen nō solius mer-
cedis sed & meriti in sanctis siue ueteris siue
noui testamenti scripturis, fit mentio. Nam & in
Ecclesiastico scribitur, Omnis misericordia locum
unicuiq; faciet secundum meritum operum suorum.
Erit

DE DECLARATIONI. ERASMI

Et in Epistola ad Hebræ. Beneficentiæ & commi-
sionis nolite obliuisci. Talib; enim hostijs prome-
retur deus. Quo loco quum ipse fateare, promere
ri dictū interpreti pro demereri, ac ipse item post
Vallam doceas demereri id esse quod bene mere-
ri, tum eos tanquam Barbaros damnes, qui dicunt
demerita esse mala merita, demiror quid accide-
rit, ut dicas Augustinum uix constituere potuisse
merita. Næ tu quidem uel lynceo perspicacior es,
qui in Paulo uideris, quod Augustin; loco aliquo-
ties relecto uix tandem cōsequi potuit. Age iam &
illud uideamus, quod dicis Augustinū multis in
locis negare, ullū esse hoīs meritū. Vereor em̃ue-
ro ne qs hic candorē in te desideret. Tui certe cādo-
ris erat cōmode interpretari Augusti. non temere
de illius pronunciare & sententiā & aio. Improbis
tibi Ardelio sit, q; fragmētis male decerptis recte
sensa deprauet, ac pie tibi scripta, impie detorque-
at. Et tamen quod in alijs uituperas, indulgētius
tibi permittis. Tamen si nullū hic locū ex Augusti.
producis, quo neget ullū esse hoīs meritū. Quod si
maxime, pduxisses unumquēlibet, non tibi in cau-
sam tuā pertrahēdus erat. Quoties em̃ uel sacrę li-
teræ, uel sancti atq; eruditi autores negāt ullū esse
hominis meritū, ad humanas uires respiciunt atq;
ex ipsius opis natura loquūtur, hoc est (ut aliquāto
crassius dicā) quatenus actiones ipsæ humanæ ex
libera uolūrate proficiuntur? Qua utiq; ratione
& si sine fructu non sint, ad fructum tamen bono-
rum non redundant, nec uitæ æternæ per se meri-
torie sunt. Quoties contrā uel operis, uel laboris,
uel iustitiæ, uel etiam meriti nomine merita astru-
unt

AMBRO. PELAR. IVDICIUM

unt, liberum arbitrium non per se sed gratia adiutum respiciunt. Hac enim fit, ut participes Christi imò concorporales, unumq; cum illo facti deiformes quoq; ac diuinæ naturæ cōsortes, ipsoq; adeo cœlo digni effecti, digna deo ac uitæ æternæ meritoria operemur. Hinc Augustinus dixit meritū cōstare ex libero arbitrio ueritabili & gratia diuina, ut sit meritum opus & gratiæ & liberi arbitrii. An uero hæc uerba sunt hominis ægrè constituentis meritum, aut totum transcribentis diuinæ gratiæ, ita ut nihil nobis relinquat? Sed in Pelagianos (inquis) scribens, tam propensus est ad exaggerandā gratiam, ut uix inuenias quid relinquat libero arbitrio. Facit nimirum eodē loci Augustinus quod & uetustissimis quibusq; Ecclesiæ doctoribus, ac tibi ipsi etiamnum usuuenisse scribis, non uno tantum loco. Sed enim ut Hieronymus quum uirginitatem effert, nihil derogat matrimonio, ita Augustinus dum impēsius gratiam exaggerat, non protinus negat uel libero arbitrio uel merito suum cōstare operæpretium. Neq; ideo nihil tribuit meritis, qui dicit deū sua in nobis dona coronare. Hoc enim dicens significat non totum esse gratiæ, sed præcipuum. At hoc ipsum quoq; quod cōsentimus (inquis) est gratiæ. Verum hoc quidem, sed pulsantis, & extimulantis, non autem gratificantis, quam nos & fontem & radicem bonorum operum asserimus. Dicis duram esse uocem si id dicamus meritum, quod nostris debemus uiribus, & p quo non debemus gratiam. Quis dubitet durā esse uocem? Sed quorsum hoc dicas non satis uideo, quū neminem esse putem, qui unquam tale aliquid formiauerit

DE DECLARAT. ERASMI.

niauerit quidem, ut ne dicam existere aliquē qui bonorum operum meritum unquam hoc pacto descripserit. Quod si tibi & consilij & dicti tui ratio constat, atq; omnino ut ita diceret expedire uisum est, cedo, profer unum aliquem, qui rationem meriti unquam ita putarit statuendam.

Propositio 54.

Nullum est hominis opus ita bonum, ut mereatur uitæ æternæ præmium.

PRobo quod declarans dicis, Nullū opus hominis, quatenus hominis, tam absolutū esse ut æquet præmium uitæ æternæ. Ac utinam hoc ipsum (quod uno uerbo poteras) in Paraphrasi dixisses explanatius. Dices scholastici negotij esse ueritatem exactius scrutari, nō eius q scribit Paraphrases. Sed enim nō hic tu Paraphrastis officio fungeris, id quod perspicuum fiet, si quis personā tibi detraxerit. Neq; em̄ Christus interrogat, Eo quid ullum sit bonū quod promereatur uitā, hoc respondit, quod tu illū respondentē facis. Verum lōge aliud atq; ex diametro pugnans. Si (ingr) uis ad uitā &c. Quo uerbo utiq; significat esse tale aliquid, quod hoīes uita æterna dignos efficiat. Cui cōcinit id Solomonis. Semināti iustitiā merces fidelis. Quod si qs obijciat meritū ex condigno nomē fortiri ab æqua mercedis & meriti dignitate. Deū autem & merita fidelium excedere, ac uota, ut habet oratio Eccles. eoq; nullum esse meritū, probe is quisquis sit colligeret, si meritum nobis statuere tur comparatione uel meriti uel merentis ad eum qui reddit præmium. Nulla enim est uel hoīs, uel actiōis quantūlibet iustæ dignitas, quæ dei digni-

E tati

AM. PELARGI IVDICIUM

tati simpliciter respondeat. Vnde & Abraa dicitur
Ego merces tua nimis. Tamen alibi legitur deū
tentasse pios, & illos inuenisse se dignos. Verū hoc
dictum puto uel abusu uocis, ut dignos dicat ido-
neos, uel secundum quod deo dignos esse pios quoso-
que. Nos autem meritum statuimus compara-
tione eius ad mercedem, quam opus ipsum quate-
nus meritorium est, exequatur: iuxta illud, Ambula-
bunt mecum in albis, quoniam digni sunt. Quor-
sum uero proficit quod argutis, Paulum cum di-
xisset, Stipendium peccati esse mortem, non subie-
cisse prēmium pie uiuentium, uitam esse eternam?
Quasi scilicet protinus falsum sit, quicquid Paulus
nō scripserit: quū centū in scripturis loca inuenias
quæ pie uiuentibus uitæ prēmium promittant.
Et quemadmodum scriptū est, Gratia dei uita æ-
terna, ita scriptū quoque est, Mandatū eius uita æter-
na. Tamen & is Pauli loc⁹ a nobis stat potius. Ne-
que enim est χάρις ut de gratificante gratia intelli-
gas, sed χάρισμα ut tale sit quod dicitur, Stipen-
dium quod peccato militantibus datur, est mors.
Donū autē seu (ut Tertullianus) donatinū .i. quod
datur Christo ac iustitiæ militibus, est uita æter-
na. Ecce militiam meritoriam prēmij uitæ. Quod
quū gratificās gratia, & meritū, & respondens illi
prēmij anteuertat (Gratia enim digni sumus q mere-
amur gloriā) nequaquā ipsa proscribitur, quū nemo
cui quidem peccus sapit, nesciat meritū opus esse &
gratiæ & liberi arbitrij.

Propositio 56 & 57.

Lutherus pie quidē ac Christiane de fiducia me-
ritorum differit, quibus fidere periculosum,

Præsta

DE DECLARATIONI. ERASMI

Praestabat nō meminisse Lutheri, q nos nō iā
auocat a fiducia nostri, id qd pie faceret, q̄ a fi-
ducia meritorū quod plusq̄ facit impie. Quo-
tu nō minus erras (eriat aut ille toto cælo) quū do-
ces piculū esse meritis fidere. Scio te pessime aīatū
in Bedā, qd te cū Luthero ppetuō cōiunxerit, & ta-
men te nō pudet improbato illi dogmati subscri-
bere. unde nō modica animū meū subit indignatio
At uero si (quod ipse nō negas) bona opa non tam
nos soli agimus quā gratia dei nobiscū. Nemo au-
tē addubitat fidendū esse gratiæ dei, utiq; fidendū
est & operibus ex charitatis gratia ceu fonte quod-
dam profluentib⁹. Atq; adeo q non fidunt meritis,
nō solum nō sperant, sed despōso prorsus sunt ani-
mo. Spes enim (quod maiorū nostrorū habet senten-
tia) ex gratia dei ac meritis proficiscitur, ipsaq; fi-
ducia in deo ex optimis uitæ actionibus haberi so-
let, si quid Theophylacto quoque creditur. Optimas
autem uitæ actiones eas esse non ambegerim, quæ
(ut est in Ioanne) in deo, siue (ut tu quanquam re-
clamāte græca præpositione) per deum factæ sunt.
Quod si Christiano homini prorsus abijcienda est
bonorū operum fiducia, quorsum attinet in horra-
ri fideles ut studeāt bonis opibus esse diuites, ut p
bona opa satagāt certiorē facere uocationē suam?
Quorsum itē iubent largiter seminare ut uberē o-
lim bonorū fructū referant? Quorsum deniq; lita-
ræ Aplice inculcant, laborē nostrū nō inuile futu-
rū? Quorsum nobis ex repetito prēmium pollicent
scripturæ, si salutē nō liceat sperare ex bñfactis? Imō
q sine meritis sperat se eternā cōseq uitā. psumit ue-
rius q sperat. At ego (inges) in opibus hōis, quaten⁹

Theophil.
cap. 8.
Ioan. 8

E 2 hominis

AMBRO. PELAR. IVDICIUM

hominis sunt, dico non esse collocādam salutis fiducia. Recte hoc quidem, at quorsum dicas non uideo. Neq; enim hoc inter nos controuersum est. Neq; unquam Theologorū aliquis ne Iudæus quidem docuit fidendum esse operibus nostris quatenus nostra sunt. De fiducia bonorū disceptatio est, quæ non sunt hoīs ut hominis aut sibi relictī, sed hominis q̄ iam per gratiā coopratuſ est in filium, ac diuinæ naturæ cōsors factus. Quod uerō tu nobis discrimen inuehis inter spem & fidutiā? Fidutiā (inquis) nō quālibet spem sonat, sed summā ac præcipuā. Equidē nō memini me usquā legere aliquid inter hæc esse discriminis præterq̄ apud unū Senecā, qui 2. Epist. lib. in hæc uerba scribit: Iam de te Lucili spem habeo, nondū fidutiā. Vt dem⁹ nō nihil interesse apud, pphanos autores, qbus hoc unice est curē ut significantiū uocum proprietates exactius ne dicā curiosius uestigent, certe id quicquid est discriminis Theologi facile negligunt, q hoc duntaxat interesse docēt, quod distat inter actum & habitum. Tamen si spei uocula actū quoque ipsum interim significat, fidutiā non nisi actū ipsum spei. Iam & hoc arbitrariū humanorū commēto q̄ simillimum esse uidetur quod affers, Spes (inquis) metum ducit comitem, fidutiā excludit timorem. Quo subsignificas fidutiā certam, spem esse incertam. Quorum prius ut non negem (fidutiā enim habere dicitur qui spe certa fretus confidit) ita posterius falsum esse libere pronuntio, nisi me fallant nulli non admiranda Ecclesiæ columna, quorum est P. L. qui spem definit esse futuræ beatitudinis certam expectationem. Quod autem

DE ERASMI DECLARA.

tem suapte natura certum est, nō potest ratione suū metum habere comitē. Cæterum probo quod dicis, Bona opera spem alere, etiam si nō admodū arridet quod adijcis, Vt cunq;. Certe ut mala opera (unum alio magis) sæpe faciunt despondere animum, atq; in desperationē adigunt, ita bona, spem non mediocriter alunt, erigūt, atq; suffulciunt. Sat bene habet quod dicis, Quantum in benefactis homo sibi uendiceret, tantum adimi diuinę misericordiæ. Bene (inquam) habet, si non anguis in herba. Nam si fidutiā bonorum operum sentis uergere ad arrogantiam, nā tute tota aberras uia. Spes enim gratiæ ac liberalitati diuinæ præcipue innititur, tum his quoque quæ deus pro sua in nos beneficentia in nobis operatur per gratiam. Itaque quam est arrogās fidere suis ipsius operibus, tam humile ac modestum sit, tum uerō ab omni arrogantia procul, fidere operibus charitatis, quæ is qui solus bonus est in nobis efficit. Tandem ad supremā confugis præsidia illa quidem tua, sed ita ut à Lutheri sententia ne latum quidem unguem discedas. In uerbis (inquis) meis, pie quidem, coniunctio, quidem, uim habet extenuandi, notās hoc tantum illic esse pium aut ut cunq; pium licet cum offendiculo. Sed enim sanē uereor ut hæc sacra ancora parum tibi futura sit commodo.

Propositio 55.

Quo magis corporalib⁹ hæremus ceremonijs, hoc magis ad Iudaismum uergimus.

Recte habet quod Cicero dixit nullam religionem consistere posse absq; ceremonijs. Si
E 3 queras

AM. PELARGI IVDICIUM

quæras, cui eadem rei sint. Primum ad ipsum cultum dei spectant. Aequum enim omnino est ut factura quæta quæta est, cõditori ac dño suo cultũ exhibeat. Est autẽ deus Opt. Max. & dñs & cõditor nõ animarũ modo sed & corporũ. Iustũ proinde ut cõditura cultum nõ internum tantũ uerũetiam externum exhibeat. Cum enĩ mens corpori ita unita sit ut molem corporis regat, secumq; in quã ipse cũq; patrem sese uerterit, rapiat & cõuertat, pium religiosumq; est, ut dominã suã, id est, mentẽ ad deum tendentẽ, seruum corpus sequatur, sociumq; sit ei usdem humilitatis & obseruantiæ. proinde dũ cordis genua flectim⁹, pium sit ut corporis quoq; plectamus genua. Quod si quibuscumq; agẽdis corporis ministerio anima utitur, cur in adorando colẽdoq; deum illius obsequium reiiciat, siue cum gratias agit de beneficijs, siue cum mentis oculos contemplatione sustollit? Seruit corpus animæ quoties a deo se auertit, dum fructificat morti, cur non eundem actum subeat atq; conficiat, quem animus uel cum humi se prosternit uel in ueritatis contemplatione rerumq; æternarum expectatiõe sese effundit? Deinde huic quoq; usui destinatæ sunt ceremoniæ, ut eius quod interne geritur indicia sint ac uelut attestaciones quædam eorum quæ animo aguntur. Sunt enim genus flexiones illæ, capitis itẽ inclinationes, tum pectoris percussiones, imitationes quædam ac simulacra animi, uarios in se affectus suscipientis. Postremò in hoc quoq; institutæ sunt Ceremoniæ, ut pietatis ac religionis non propriæ solũ sed & alienæ adminicula quædã sint, quatenus scilicet inclusam erga deũ pietatẽ magis manifestet

gish

DE DECLARATIONIB. ERAS.

gishq; excitat, atq; ad oculos spectantiũ deferũt. His enim uelut alterutrum nos cohortamur, extimulamuschq; cessantium animos ad exhibẽdum deo famulatum & cultũ. Hoc ita esse nec ipse negas, quãdoquidẽ propositione. 59. ingenuẽ fateris hisce ceremonijs admoneri hoies ut animũ deo submittant. Non sunt proinde usque adeo eleuandæ & cõuellendæ ceremoniæ ut nullũ illis locum in colenda pietate relinquamus. Corpus quod olim rapiẽdum est in aẽra ad immortalitatis gloriam signis aliquibus in hac uita, uidelicet non gestiat, suamq; cupiditatem non ostẽdat? Neq; igitur ceremonijs mali inest aliquid, neq; illas scriptura ulla reiicit. Imò ipse Paulus cũ assiduas preces obsecrationesq; exigit, manus quoq; in cœlũ protẽdẽdas docet. Iã quod uiros uult orare detecto capite, nonne ceremoniale est? Sed neq; Christus in publicano pectusculi percussione improbat, sed approbat potius ut testimonium animi rationes suas cũ deo pie simul & humiliter conferentis. In hoc mihi tecum conuenit, quod doles multos esse, qui in hisce rebus hærent & conquiescunt, neq; ex his ad perfectiora assurgunt, quod item plangis complures esse qui his abutantur in superstitionem: tum quod gemis quasdam ceremonias irrepsisse in Ecclesiã quæ manifestam habeat sordidissimi quæstus speciem, postremò quod causeris Ecclesiã dei grauari ceremoniarum & legum multitudine. Quæ tu prorsus impie deploraueris, nisi mundus huiusmodi querelarum plenus sit.

Propositio 60.

E 4

Si præfules

AMB. PELAR. IVDICIVM

Si præsules instituerunt aliquid Iudaicę obse-
uationis propter infirmos, non damno.

PRæstiterat Christianorum ceremonias, quo-
cunq; tandem autore præscriptæ sint, aut no-
mine Iudaicarum obseruationum non nota-
se, aut certe damnaſſe. Sed age. Ita ne Christianos
infirmos Iudaicis obseruationibus tantisper cõue-
nit foueri, dum ad perfectum Christianismũ pro-
ficiant? Verum fictionem tuam non moror. Neq;
item anxius torqueor quid nomine Iudaicarum
obseruationum tibi uelis. Propositione 61.
significas eos semper manere imbecilles, qui cere-
monijs rebusq; præscriptis fidunt. Vt demus ita ei-
se, tamen ne eis in totum reiiciendæ sunt ceremo-
niæ, qui iam profecerunt ad perfectionem? Tu ita
de ceremonijs ac præscriptis rebus loqueris, qua-
si harum unus tantum sit usus. Non solum sunt ru-
dimenta pietatis, quę ad eruditionem simplicium
tantum proficiant, qui sensu citius admonentur
quam ratione. Neq; enim mox ceremoniæ legesq;
præscriptæ suo defunctę sunt munere, ubi quis hi-
ſce adminiculis ad perfectionem profecerit. Da
hominem omni uirtutis genere perfectum, qui ui-
tã uiuat planè heroicam, omnibusq; (quod aiunt)
numeris absolutam, denique cuius animus totus
in deo fixus hæreat: ecquid à pietatis huius cõfor-
tio corpus ſeiungemus, quo uel minus exultet in
ipſum quoque in deum uiuum, uel minus ceremo-
nijs externisq; ſignis cœlo fixum teſtetur animũ?

Propoſitio 62.

Alius oſtendit aliquẽ e Pharifæorum genere, &
dicit

DE DECLARAT. ERASMI.

dicit, Aspice, hic eſt Chriſtus. Alius rursus indicat
alium candido pallio, & dicit, Ecce hic eſt Chriſt?
Alius diuerſos indicās colores ac uestium formas
clamat, Hic eſt Chriſtus. Alius demonſtrat ueſcen-
tem piſcibus & dicit, Hic eſt Chriſtus. Alius ſpado
nẽ oſtendit, & dicit, Hic eſt Chriſtus.

OPrarim ut liberius interim qd ſentis diceret
Quis credat te q hmõĩ ſalibus ſerẽ oblecta-
ris, nõ ſubnotaſſe inſtituta monachorũ? An
oĩbus occludes oculos? Sub pſona (inqs) Lucæ hæc
dicũtur, quo tẽpore nõdũ nati erāt monachi, qua-
les nunc ſunt. Fateor hæc tibi ſub perſona Lucę di-
cta: At non à Luca. Quir uero hæc tibi non dicun-
tur ſub perſona Chriſti? Non enim tam Lucas quã
Chriſtus loquitur. Scilicet uereriſ ne quis tibi exu-
uium leonis detrahens, palam faciat Eraſmum te
eſſe. Vbi Theologi negotium tibi exhibẽt, rem tor-
ques ad Iudæos. De Iudæis (inqs) me loqui pa-
lam tenor ipſe ſermonis clamitat. Vereor ne ſi urge-
ant Iudæi ut nunc urgent monachi & Theologi, in
Turcas rem detorſurus ſis. Sed ſi de Iudæis tibi il-
lic ſermo ẽ, quorũ colores ac formę uestiũ, quor-
ũ ſum pallium candidum? Forte Heliam (ſi dijs pla-
cet) nobis depingis. Nam ſic illum incedentem faci-
unt aliqui. Erant & illis (inqs) temporibus di-
ſcrimina ſectarũ, uestiũ & inſtitutorũ. Atqui
Phariſæorũ phylacteria legimus, præſcriptos ue-
ſtium colores prophanarũ præſer tim, nuſquam
in ſacris literis reperiās. Quod ſi maxime donem-
uarios illis colores fuiſſe præſcriptos, tamen ne
putamus illic prædixiſſe Chriſtum, futurum ut ex
Iudæis aliq oſtenſo pallio albo dicerent, Ecce hic

E 5 Chriſti

A. M. PELARGI IUDICIUM

Christus: Alij demonstrato nigro, idem clamita-
rent. Perpicuum igitur te Phariseorum nomine
adumbrasse monachos, quorum recte instituta
quum petas, uereor ut futuri sint qui dicant te in
patrios (ut aiunt) minxisse cineres. Quanto uero
rectius Christi uerba interpretari poteras. Scilicet
illum neque de Iudeis proprie neque de monacho-
rum institutis locutum, sed de sectis potius perdi-
tionis ut Petrus uocat, qui alium & alium nobis
Christum inducunt. Atqui uaria monachorum in-
stituta, diuersi colores ac uestium formæ, Christi
non diuidunt.

Propositio 64.

Christus in orando damnat multiloquium.

Quam oratio omnis boni caput sit, basis in-
& radix uitæ frugiferæ, denique non po-
strema pars cultus diuini, cui nos assis-
due uacare & iugiter deditos esse oportet, quis da-
mnet eum qui continenter orat, quum Christus &
ipse legatur orasse prolixius, atque etiam in ora-
tione dei pernoctasse, & nos ad instanter orandum
inhortatus sit, tum ad exemplum uiduæ nos mita-
tēs, tum ad eum qui in tempesta nocte ad amicū
ueniens, non antea pulsare destitit, quam uoto fa-
ctum satis fuisset. Iam & Annam Lucas commen-
dat quod die nocteque deo orationibus in templo
seruierit. Et apostolos in oratione perseuerasse le-
gimus unā cum Maria matre Iesu Actuum primo.
Tum iubet Paulus orationibus instare, & cura in-
termissionem orare. Nec protinus est Battolo-
gus, qui prolixas deo preces crebrius offert.
Augustinus discernit inter multum orare, & mul-

tum

DE DECLARATIONIB. ERASMI.

tum loqui. Ac certe fieri potest, ut quis multa sit or-
ationis, qui idem in orando non sit multiloquus.
πολυλογία non quamlibet Christus damnat, sed
βαρβολογία ethnicam, hoc est, inutilem, superua-
caneam, supersticiosam, atque ad tardium usque in-
teratam uerborum multiplicatōem. Quam Chry-
sostomus loquacitatem (nisi fallat interpres) The-
ophilactus nugacitatem puerilē uocat. Erāt in ea
sententia Ethnici, ut putarent deos non exauditu-
ros nisi ubi orans multa prodigisset uerba: quasi
scilicet dii aut oblectarētur multiloquio, aut igno-
rarent quid in uotis esset hominum, nisi hoc ipsum
multis expressissent uerbis. Inde certatim orabant
& quo quisque fuisset uerbosior uolubilioris-
que linguæ, hoc citius se exauditum credebat. Hoc
animo planē supersticioso Christus suos uerba
multiplicare uerat, ethnicorum more qui rerum
caducarum & inutilium tantum studiosi, anxij pe-
tūt opes, gloriam, uictoriam, formosam uxorem,
multam prolem, idque genus alia, multis, aliquo-
tiesq; repetitis, & ad nauseam usque inculcatis uer-
bis, nec sine corporum gesticulationibus, & clamo-
ribus in cælum usque sublatis, atque hoc demum
pacto se exaudiri sperant, Eam esse uerborū Chri-
sti intelligentiam uel ipse uerborum tenor indi-
cat. Cum oratis (inquit) nolite multum loqui sicut
ethnici, putantes fore ut ob multiloquium exau-
diantur. Nouit enim pater uester cælestis, quibus
opus sit uobis, antequam petatis ab illo. Sed ne-
que ego (inquit) damno prolixas Christianorum
preces. Quorsum ergo illud in Annotat. Nō solum
ad immodice prolixas preces pertinet Chri uerbū

uerum

AM. PELARGI IUDICIUM

uerumetiam ad illos qui superstitiosius easdem p̄-
culas sine fine iterāt. Certe qui dicis Christum doc-
uisse apostolos, paucis orandum esse, prolixas p̄-
ces damnasse illum subindicas. Alioquin quorsum
attinebat commemorare, Christum breuem precā
di pr̄scripsisse formulam? Qui (inquis) pr̄scribit
breuem formulam, nonne iubet paucis orare? Et
qui damnat in orando multiloquium, nonne pau-
cis iubet orare? Quo palam est id tibi esse multilo-
quium, quod sermonem uerbosum seu multa com-
plectentem uerba. Quod aut negandum est, aut si
forte tibi ita esse donemus, certe perit illud tuum
discrimen, quo dicis, aliud est prolixum esse, aliud
multiloquium. Si uero inter hæc nō nihil interest
(interest autem omnino aliquid) nō consistit idem
esse multiloquium, quod sermonem prolixum ac
multis constantem uerbis. Sed is (inquis) locus ad
arbitrarias priuatasq; tantum preces pertinet, non
ad solennes Ecclesiæ preces, quas constat priuatis
longe prolixiores esse. Atqui si in uitii sonat mul-
tiloquium (id quod tua uerba habent, neq; ipse ne-
gauim) ergo ne in solēnibus precibus decet esse
multiloquos? An non idem omnibus ex æquo pre-
cipitur? An uero ecclesiæ preces non æque a uitio
oportet esse alienas? Deniq; si Christus docet pau-
cis orandum esse, qui consistit quod cōtinenter di-
cis, Laudatam in orando breuiloquentiam, nō da-
mnare prolixas Christianorum preces? An forte
breue prolixo ex diametro contraponitur? Sed eo-
go de hijs (inqs) loquor, quas uel affectus pius sug-
gerit, uel necessitas. Quasi uero pius possit esse af-
fectus qui ad regulam Christi non quadrat, aut ne-
cessitas

DE DECLARATIONIB. ERASMI.

cessitas aliqua quæ contra Christi uerbum ad pro-
lixam orationem urgeat. Itaq; non hoc isthic agit
Seruator ut uel clam uel paucis orare doceat, quin
hoc potius cauet ne quis uel ad ostentationem uel
animo superstitioso oret. Quanto igitur rectius
dixisses cum Chrysostomo uetuisse Christum ora-
tiones longas non tempore, sed multitudine & p̄-
lixitate uerborum inutilium. Illud adijciam, Pro-
positionem tuam esse uerissimam, si πολυλογία
proprie, hoc est, in malam partem accipias: qua si-
gnificantia eius sit usus in uno & altero scripturæ
loco, pr̄senti uidelicet, & eo qui est Prouerb. 10.
Et quidem in Declarat. dicis te in ea significantia
usum Multiloquij termino: Verum ex his quæ il-
lic tibi dicuntur, perspicuum euadit, ea te uocula
ab usum pro oratione prolixa, multisq; constante
uerbis. Atq; ita fit, ut quo plura quæris diuerticu-
la, hoc periculosius te inuoluas, & implices magis
quam expedias. Ac tantum abest ut rem explices,
ut obscures potius. Atq; dum cum Censoribus ma-
nus cōserere disponis, pugnam uertis in teipsum.
Quale item est negare hæc ad orationes Ecclesiæ
pertinere, cum ex his quæ in Annot. p̄sequeris, palā
sit te petere orationes publicas Ecclesiæ.

Propositio. 70.

Quoniam in episcopo pudicitia magnam ha-
bet commendationem, si non continget qui uolu-
ptatem hanc in totum contemnat, illud erit specta-
dum, ut fuerit, aut sit unius uxoris maritus.

SI hoc isthic egit Apostolus ut is pr̄ alijs deli-
geretur ad episcopi munus, qui perfectæ con-
tinentiæ de se dedisset specimen, certe non ne-
gabis

AM. PELARGI IVDICIVM

gabis Ecclesiam ad Apostoli exemplū quā proximē accedere, quā cœlibes duntaxat ad sacerdotium admittit, reiectis coniugatis ac digamis. Porro cœlibes hoc quidem loco mihi dicuntur, qui ultro ipsi abiurant aut alioqui contemnunt uoluptates Venereas. Cæterum quod Pauli uerba uelut interpretans addis, hoc sensisse Apostolum, ut si talis non contigisset, is deligeretur, qui aut fuisset aut esset unius uxoris maritus. Aut subsignificas, Apostolum ordinem quendam constituisse prouehendarum personarum, ac uelut gradatim monstrasse cuiusmodi assumendi essent ad Episcopi dignitatem. Aut uarias Paulinorum uerborum interpretationes subindicas. Priori tuæ scilicet interpretationi, patrocinari uidetur Chrysostomus, qui ait Paulum hisce uerbis ab Episcopali functione reiecisse, tum eum qui duas simul haberet uxores, tum eum quoque qui ad secunda concessisset uota. Eum uero tandem idoneum qui unius esset uxoris maritus. Verba eius subscribam: Non hoc (inquit) Apostolus dicit uelut sentiens, quasi non liceat absque uxore Episcopum fieri, sed eius rei modum constituens. Iudæis enim licitum erat etiam secundo matrimonio iungi, ac plures itidem habere uxores. Sed ab hac sententia recedit Theophilactus eorum (nisi non probetis uerba ipsius intelligā) sententiæ subscribens, qui ante Chrysostomum PAVLV M interpretati sunt, atque etiam enarrauerunt, quorum sententiam nec ipse Chrysostomus præteritam uoluit, in hæc ferè uerba subiungens: Quidam hoc ita intelli

DE DECLARATIONIB. ERAS.

intelligunt, ut is ad episcopatum prouehatur, qui non multas habuisset, sed una fuisset contentus, qua mortua non curaret aliam ducere. Quos & hinc motos indicat, quod cum Paulus dicat, Vxorī alligatum ea meditari quæ mundi sunt: Huiusmodi autem sollicitudine tangi Episcopum non conueniat, consequens uideri, Episcopum cœlibem oportere uiuere. Horum rationem Chrysostomus conatur refellere dicens, fieri posse ut is qui uxorem habet, ita ea utatur quasi non habeat. Atque ita fieri ut perfectiori uitæ impedimento non sit. Tamen hoc perquam raro ac difficile fieri dicit. Ut uero demus hanc Chrysostomi interpretationem genuinam esse ac ueram, tamen ne rectè hinc copiam sibi libertatemquē ducendarum uxorum iactant nostri aui Episcopi, sacerdotes, ac plures quam salaces monachi? Nam quod tum forte pro tempore & rei natura concessit Apostolus, quando plurimis scilicet opus erat, qui singulis præficerentur ciuitatibus, necessitatis erat. Nuncquid nulla huc perpellat necessitas, consulto id Ecclesia sequitur quod cum primis optasse aniaduerit APOSTOLVM: qui cum quod maximè optabat, consequi non posset, id quod erat proximum, æqui interim consuluit. Vtra autem harum interpretationum quas adduximus uerior sit, atque ad mentem Apostoli proximius accedat, hic nō excutiam. Illud dicam, omnibus qui hunc Pauli locū commentarijs illustrarunt, in hoc optime inter se conuenire, Apostolum his uerbis arcere uoluisse à tam sancta tamquē munda functione, eos qui ut

Ambros

AMB. PELARGI IVDICIUM

Ambrosii uerbo utar, egressi fuissent dei constitutum, qui uni unam decreuit uxorem. Eos Græci *ἀνδράμεις* & *πολυγάμεις* appellant.

Propositio 71.

Peccatum ab Adam in omnes dimanauit, dum nemo non imitatur primi parentis exemplum.

Sic cupiam mi Erasme, unde cōstet quod di-
cis in Declarat. apostolorum tempore rātum
adultos baptizari soliros. Tamen si hoc mihi
extra causam quæritur. Video quo pacto Pauli lo-
cum expedias. Verum eam interpretationem pla-
nè refellit Augustinus. Si (inquit) de peccato imita-
tionis non propagationis intelligi uoluisset Apo-
stolus, eius principem non Adam sed diabolum di-
ceret, de quo Sapientia 2. Inuidia diaboli mors in-
trauit in orbem. Imitatur autem illum qui sunt ex
parte eius. Deinde obstat quod Paulus dicit mor-
tem regnasse in omnes, in eos etiam qui non simili-
ter ut Adā prauaricati sunt, quo haud dubio paru-
ulos significat. Obstat & hoc quod dicit, Mortem
regnasse ab Adam usq; ad legem Mosaicam. Mor-
tui ergo sunt omnes, & non pro peccato à lege im-
putato: Vbi enim non est lex, nulla est prauarica-
tæ legis exprobratio. Proinde cum mors ex pecca-
to sit, utiq; recte mortuos dicimus, propter pecca-
tum quod omnes communiter in uno homine pec-
cauerunt, quod originale seu genitale uocant. At
ego (inquis) Bedæ respondens non tollo originari-
um sed de actuali loquor. Et cum obijcitur Paulū
loqui de eo cui omnes sunt obnoxij, non autem om-
nes obnoxios esse peccato actuario, hac tergiuer-
sati

DE DECLARATIONIB. ERASMI

satione elaberis. Sermo (inquis) generalis priuile-
gia paucorum non excludit. Quasi uero paruulone
exiguus scilicet sit numerus. Neq; probatur quod
in Annotationibus comminisceris in neutro gene-
re accipi posse, quod dicitur *τὸ πρῶτον τὸ μέλλον*
τὸ, atque ad peccatum referri posteriorum, pri-
mum parentem imitantium, quod hoc neque ipsa
collationis series patiat, quæ exigit ut ad poste-
riorem Adam, hoc est, Christum ipsum potius re-
feratur. Tamen si laudamus modestiam illam tuam
(quæ te nobis fecit admodum amabilem) qua in
eo Annotationum loco aliorum ingenijs excutien-
dum relinquis, an quod dicis ita habeat. Quod itē
causæ tuæ patrocinium quæritans, dicis, illud qd
Paulus habet ἐφ' ᾧ Græcis potius sonare quate-
nus, in quantum, uel eo quod, quàm in quo, seu per
quem, non negauerim equidem ita interim accipi,
quum non tam Latini qui Græce norunt, quàm hi
etiam quibus ob hoc plus tribuendum quod natu-
ra Græci sunt, doceāt ἐφ' ᾧ ἀντὶ τὸ ἐπὶ τῷ ἐν
ἐνεκα accipi. Verum quum cōstet omnes in Adam
mori, ac proinde fatendum sit omnes in illo peccasse,
non perit causalitatis nota, ex lēctione nostri in-
terpretis. In quo seu per quē, uidelicet peccati mor-
tis quē autorem, omnes peccauerunt. Quis enim ne-
sciat qui quidem Græcas literas uel leuiter attigit
præpositionem ἐπὶ dandi casui iunctam, causam si-
gnificare, & ἐπὶ τῷ idem esse quod in quo, per quē
siue etiam propter quem. Certe nobiscum omnes
& Latini & Græci legunt, particulam in quo uel
F ad

AM. PELARGI IVDICIUM

ad Adam referentes uel ad peccatum originis. Nā ad utrumque incolumi sensu referri posse Augustinus quoque notat. Citatur locus secundo sententiarum distinctione tricesima. Nam quod tu Chrysostomum his consentientem facis, qui de personali peccato interpretatur, non tam nos quam te ipsum porius fallis. Neque enim Chrysostomus, neque hunc secutus Theophilactus ad peccatum cuiusque proprium refert, quod dicitur. In quo omnes peccauerunt: quin potius diuersum ex ipso rum uerbis conuincitur. Quid (inquit) est In quo omnes peccauerunt: Illo enim cadente omnes per illum mortales facti sunt, etiam qui de ligno non comederunt. Denique Augustinus ipse contra Iulianum scribens, quid Chrysostomus senserit palam indicat. Lege (inquit) Ioannem Episcopum exponentem eundem ipsum Apostoli locum. Ibi enim luce clarius in huius fidei catholica ueritate uersatur: Si (inquit) ex peccato mors obtinuit, ante legem autem non imputatur peccatum, quomodo mors praeualuit? Perspicuum itaque non loqui Apostolum de peccato quod sit ex legis transgressionem, sed quod est ex Adā inobedientia. Illud scilicet est unde omnia infecta sunt & cōtaminata, hoc uidelicet argumento, quod ante legem quoque omnes mortui sunt. Et paulo post, Quomodo (inquit) Adam typus est Christi? Quoniam sicut ille omnibus ex se nascentibus factus est causa mortis, quæ ex uetito cibo inducta est &c. Videat qui uelit Chrysostomi uerba quæ Augustinus non omnia prosequitur, & tum denique clarescet de peccato illum loqui originario. Theophilacti uerba sic

DE DECLARATIONIB. ERASMI.

ba sic se habent iuxta Oecolampadij quidem uersionem. Quid illud sibi uelit, In quo omnes peccauerunt, explicabo: In Adam scilicet omnes deliquerunt. Nam eo labente uel qui de ligno non edissent, suo crimine mortales facti sunt, perinde ac si ipsi peccato forent obnoxij. Hic ipse (qua es modestia) decipuum te fateris in pronomine suo, admonente Frācisco quodam Titelmanno. Pronomen quidem ipsum iuxta grammaticam proprietatem ad posteros qui nihil de ligno edissent refertur, quasi suo crimine id sit quod proprio. Sed si ita, unde in paruulos mors obrinuit? Non est autem ut eam culpā inter te & Oecolampadium partiar, quin totam in ipsum transferam: nisi hoc forte excusandum non sit, quod illius ingenio & eruditione plus satis fretus, animum ipse nō aduerteris: cum ipse uno & altero loco deplores Theophilactum Græcè loquentem, parum feliciter ab illo latinitate donatū. Veritatis is pronomen εὐ τῷ Suo, quod hoc loco non per relatiuum deriuatiuum, sed per primum. Ipsi aut ei reddēdū erat. Ad Ambrosiū uenio quē ipm q̄q̄ dicis ad personale pētm referre qd dī, In q̄ omnes peccauerūt. Nescio an & hic nobis fucū facere uolueris. Nā lōge aliud Ambrosius interpretatur, q̄ tu illū interpretantē facis. Manifestū (inquit) oēs in Adam peccasse, q̄si in massa. Ipse em̄ pēto corruptus, quos genuit oēs nati sunt sub pēto. Ex eo igit oēs pēto res, q̄a ex ipso sum⁹ oēs. Ac paucis interpositis, Est (inquit) alia mors scda, gehēnæ scilicet, quā nō pēto Ade patimur, sed eius occasiōe, pprijs pētis acq̄rit. Qd̄ dicis nō eē p̄babile Ap̄lm agere de infantib⁹, cū nullum usquam uerbum sit ad infantes pertinens,

AMB. PELARGI IVDICIUM

In promptu est refellere. An non infantes respicit, quod dicitur mors regnasse in eos etiam, qui non peccauerunt in similitudinem prauaricationis Adæ. Quod postremo loco stabiliendo scilicet proposito tuo colligis, frigidum. Si (inquis) mortem gehennæ accipias, quæ non infligitur nisi ob crimen capitale, certum est illud Adæ crimen quo æternos cruciatus meruit, non dimanasse ad omnes homines, sed tantum pœnæ partem & damnum gratiæ. Crimen autem est mors animæ prima: gehenna seu æterni ignis cruciatus mors secunda. Vt igitur hæc mors non dimanet ad infantes, ita nec altera, si absque baptismo decesserint. Respondeo, Crimen inobedientiæ Adæ in neminem dimanasse, sed quod Adæ peccatum consecutum est, priuatio nimirum originalis iustitiæ, quam ipsam originale peccatum dicimus, omnes tener. Vt autem non solum capitale crimen prima mors est animæ, sed & originale: ita mors secunda non solus gehennæ cruciatus, sed & pœna damni ad mortem secundam pertinet. Itaque ut uerum sit quod inferi, In paruulos non dimanare mortem æterni cruciatus, tamen hinc non conficitur, in paruulos non competere quod Paulus dicit, In omnes dimanasse mortem, cum & damnum gloriæ portio quædam sit mortis secundæ.

Propositio. 73.

Non punit deus liberos ob delicta parentum, nisi parentum emulentur uitia.

Næ tu quidem exacte, proprie, & quod scholastici dicunt formaliter, de pœna (post Chrysostomum)

DE DECLARAT. ERASMI.

sofistomum & Theophilactum utrumque receptæ si dei Theologum loqueris. Nam cum dicunt deum iniustum fore, si ob aliorum delicta alios puniret, de pœna ut pœna est loquuntur. Pœna autem ut sic, culpæ responderet personali peccantis, aut peccatum aliunde contrahentis. Nam quod innocens quod patitur, pœnæ nomen habet non rationem. Recte proinde sentiunt deum fore iniustum, si ob parentum male admissa, pœnam uel temporariam filijs infligat, quod genus est corporalis cæcitas, qua de loquuntur in nouo Ioannis caput. Atque huic patrocinator lex, quæ extat Deuteronomij uicesimo quarto. Non occiduntur patres pro filijs, neque filij pro parentibus &c. quod non de æterna pœna ut Censura putat, sed de temporaria intellectum oportet. De pœna siquidem illic agitur ab homine iudice infligenda transgressoribus. Non est autem mortalis iudicis æterna pœna quenquam afficere. Ac per hoc ridiculū sit, quod dicat, illic cauisse deum ne homo hominem æterna pœna afficiat. Obijciunt diuino inuolutos puerulos, & igne extinctos in Pætopoli: denique paruulum ob Davidis adulterium mortuum. Addant (si uideretur) paruulos terra absorptos in extinctione Dathan & Abyron. Paruulos item & lactantes Amalechitarum occidi iussos. Tum in captiuitatem Babylonicam abductos. Sed enim sciant hos non pendisse pœnam pro parentum erratis, quin potius illorum mortem, parentum fuisse pœnam: Illos autem domini misericordia maturè subductos, ne maiorum suorum similes euaderent. Ea itaque mors medicina potius fuit liberis, quam pœna. Addis quod additum non o-

AMB. PELARGI IVDICIVM

portuit, Nisi parentum æmulentur vitia. Tamen
nim nihil ad rem facit, ut huic intelligentiæ quo-
que incommodet. Qui enim maiorum imitantur
vitia, non tam ob parvum delicta, quam propria
puniantur. Vnde nec recte illud obijceretur, quod
è verbis Christi habetur Matthæi uicesimo tertio.
Vt ueniat super uos &c. Hoc enim proprium lu-
dæorum peccatum respicit, ac proinde pœnæ ratio-
nem habet: Imitatores nanque erant paternæ ma-
litiæ, dicente Christo: Et uos impletæ mensuram
patrum uestrorum. Quare non pro aliorum pec-
catis male passuros prædicit, sed commertitas pœ-
nas olim duros. Ex eo quod Exodi tricesimo
quarto Moses dicit, Qui reddis iniquitatem patrū
&c. licet Augustinus disceptando magis quam as-
serendo dicat, filios teneri peccatis parentum, sim-
plicius tamen intelligitur liberos pro suis potius
quam pro parentum puniri sceleribus: quod uel ex
eo perspicuum euadit, quod in eandem uidelicet
sententiam quum loquitur dominus, Ego dominus
uiscitans iniquitates patrum in filios & nepotes in
tertiā & quartā generationem: addit, eorum q
me oderunt, manifeste significans (id quod Moses
dixerat) non ita accipiendum esse, quasi pœna nocē-
tibus debita ueniat ad immeritos, sed quod pœna
eadem maneat posteros, si parentum imitentur sce-
lera. Atque ita planè Chrysostomus interpretatus
est: cuius mentem tute probe assecutus es. Iam &
humanis legibus filij nondum emancipati puniun-
tur peccantibus parentibus, ut in crimine læsæ ma-
iestatis. In crimine item hæreseos. Verum hæc nō
est pœna quæ propriis debeat filijs (ut quib⁹ pec-
catum

DE DECLARAT. ERASMI.

catum minime exprobreter) sed pœna potius hæc
parentibus infligitur, quorum aliquid sunt nōdū
emancipati filij, sed quod ad corpus duntaxat atti-
ner, non quod ad animā, ut est Eze. x8. Sic populus
aliquid est regis, & plebuitur non in principe po-
pulus innocens, sed princeps in innocenti populo.
Quod enim populus patitur, in bonū illi proficit.

Incurrit hic quæstio de paruulis absq; baptismo
decedentibus, quos constat damnari ob primi (qd
uidetur) parvitiis admissum. Neq; negari potest pec-
nam esse damnum gloriæ. Habet certè pœnæ ratio-
nem, ac deinde proprium cuiusq; peccatum respicit
non personale quidē, sed originis, quod lege pro-
pagationis contractum sit. Breuiter ut in sum-
mam omnia contraham. Qui peccat iudici suo dat
ipse pœnas. Qui particeps ē culpæ, pœnas is quoq;
luet suo scelere dignas. Qui innocens patitur, non
proprie pœnam pedit, sed aut probatur, aut à pec-
cato arcetur, aut malū quod patitur in salutem il-
li proficit &c. Sed dum hæc scribo, dum ueritatē
uirili quidem patrocino, dum nō tam tuam, quā
etiam Chrysostomi sententiam tueor, non me fu-
git, futuros eē qui negotium mihi facestant. Itane
(dicent) nullus Theologorum hætenus rem acu
(quod aiunt) tetigit? Ergo ne unus Pelargus cor-
nicum oculos configet, senesquē ē ponte deiiciet?
Ergo ne omnes eos errasse dicemus, quibus iam
inde à plus minus quadringentis annis in hoc pul-
chre cōuentū ē, itaq; in Theologorum scholis receptū
filios scilicet pro parentū peccatis non æterna quā-
dem, sed temporali morte puniri, uel hoc argu-

AMB. PELARGI IUDICIUM.

mento, quod filij sint aliquid parentum, præsertim nondum emancipati, quemadmodum fructus nondum decerpitus aliquid est arboris. Hic alij forte negarent inductam similitudinem probando instituto quadrare, aut certe in ipsos (quod optimo iure possent) autores retorquerent. Neque enim nondum emancipati filij usque adeo toti pendunt à parentibus, ut fructus nondum decerpitus ab arbore. Si me adoriantur, tuebor me ipsissimis illorum uerbis, quibus mihi tale quid occisimanti responderunt: Sermones formaliter accipiendos, ac formalem doctrinam maxime decere non Philosophum modo, sed & Theologum. Quod si itaque illis ubique adlubescunt formalitates Scoticæ, si tam exacte ac proprie omnia uolunt intelligi, quid est, ut sermonem perspicuæ ueritatis exagitent? Quod si omnino instituant esse obstreperi, sciant se pro dignitate excipiendos: Neque tamen scholasticorum Theologorum sententiam prorsus exhibilamus, qui de pœna non ea quam nos ratione locuti sunt.

Propositio 74.

Non uult deus extinguere hæreticos, sed tolerare ac suo seruari iudici puniendos.

IN hoc mihi cum Censoribus non admodum conuenit, quod dicunt Christi sermonem ad Ecclesiæ tantum primordia pertinere, quin potius regulam perpetuam obseruandam Saluator tradidit, nequæ scilicet occidendos seminatores puerorum dogmatum, quando id citra aliorum iacturam fieri non possit. Te uero iure subleuaret personarum respectu

DE DECLARA. ERASMI.

Specus, si syncerum Paraphrasten ageres. Nunc longe diuersum ab eo scribis, quod Christi sermo habet. Non is simpliciter uerat euelli zizania, sed ex conditione, Ne (inquiens) forte eradicetis & triticum, quo significat non extinguentes si minori pernitie tolerantur quam tollerentur. Ad eam conditionem, illud quoque exigendum ac intelligendum est, Sinite ad messem &c. Proinde non hinc scire colligis, non occidendos esse pestilentes hæreticos, sed suo seruandos iudici. Neque humanum committum est (ut tu opinaris) quod dicimus hoc quoque Christi uerbum, implicitum habere conditionale proloquium, sed ex ipsis Euangelij uerbis perspicuum euadit. At Paulus (inquis) non docet hoc nomine tolerandas hæreses, quod tutum non esset hæreticos e medio tollere, sed ut per illorum improbitatem exerceretur pietas ac fides electorum. Hæc tu quidem, at nusquam Paulus docet tolerandas esse hæreses, sed dicit oportere esse hæreses. Quemadmodum non docet Christus toleranda scândala, sed necesse esse ut ueniant. Ceterum expedire ut qui alijs sit offendiculo, in profundum maris demergatur.

Propositione septuagesima quinta, censens alienum esse ab episcoporum officio inducere principes ad puniendum hæreticos. Et addis propositione 76. in hæc uerba, Quis unquam audiuit orthodoxos Episcopos concitasse reges ad trucidandos hæreticos, qui nihil aliud essent quam hæretici? Hic ex te rogo, Quid causæ sit quam obrem Episcopis non liceat principes, si cessent commune facere officij sui, simul & adhortari ut toti incumbant coercendis hæreticis, quibus nemo magis Christi

Propo. 75

AMBRO. PELAR. IVDICIUM

anæ reip. incommodat. Ipse non ignoras quâ hac nostra tempestate hominû ingenia in errores propendeant, neq; fidem seruari illibatam, nisi extinctis hæreticis, etiamsi nihil aliud sint quam hæretici. Dicis, non nego afficiendos supplicio, sed dico me non legisse uspiam q; Episcopi concitarint reges ad trucidandum hæreticos. Hoc quidem dicis, sed ita, ut nihilo secius neges illorum esse officium ad hoc sollicitare principes. Citatur 33. Q. 7 Leonis papæ uerba, qui populum cõgregari præceperit aduersus Sarracenos Romanis infestos. Et 23. Q. 8. Carolum bellû suscepisse legimus contra Longobardos, tum p̄cibus tû hortatu Adriani Romanę urbis Episcopi. Quod si Ecclesiasticis iuxta iuris dispositionē bella indicare & ad belligerandû pphanos magistrat⁹ inducere aduersus Turcas, Iudæos, aliosq; Christianę religionis iuratos hostes, cur non idē illis liceat in notorios hæreticos? Sed nihil (inges) memini me legere uspiâ de hæreticis. Qui probant supplicio affici, id quod tandē fecit Augusti, qui docet occidendos qd diuus facit Bernardus: q; item, pphanę potestatis implorant preßidium, quod Episcopos aliquot approbante tandē Augustino fecisse legimus: deniq; qui cõuictos sed in errore persistentes prophane potestati digna animaduersione puniendos relinquunt, id quod lex pontificia disponit, uidelicet dehortantur reges & principes a trucidandis hæreticis. Tu igitur quandoquidē nō satis tenes Ep̄orū officiū, nimirū si nō cõsulto illos officiij sui admoneas. Propo. 77.

Augustinus docens tollendos hæreticos, tolli intelligit, a communione separari.

Scite

DE ERASMI DECLARA.

SCite Augusti. docet tantisper ferēdos hæreticos, dum citra grauē Ecclesię cõuersionē tolli possint. Sed tolli (inges) Augusti id ē, quod a cõmunione separari. Ita tum quidē Augusti. quæ erat illius in peccatores charitas, dixit & scripsit, Paulū (ni fallor) secutus, sed parū quod res ipsa docuit feliciter. Vnde ubi tandem aduertit hæreticos principū clementia abusus, in pœnis gliscere uerso calculo, & ipse quoq; cēsuit in illos animaduertendum esse seuerius. Paulus cū statuit a cõmunione separādos esse scelerosos, nō sensit de hæreticis, sed Christianos flagitijs obnoxios & deuitādos, & separandos a cæterorū consuetudine docuit, dicens: Auferte malū ex uobis: quod uerbi cum lex intelligat de tollendis euita pseudoprophetis & impostoribus. Apostolus ad anathema seu excõmunicationem detorsit. Nec dubitem quin illi cõsilij sui ratio cõstiterit: etiamsi citatā legem de hæreticis intellectam uoluisset. Nam cū eo tempore res humane moderarentur per ethnicos principes, nec essent q; animaduertent in apostatas & hæreticos, Paulus quod unum potuit, quodq; ex usu Ecclesię esse nouit, eos qui istiusmodi uitij essent infames, excõmunicauit: quæ quidem excommunicatio tum q; dem Christianis erat instar capitalis supplicij.

Propositio 78.

Per Euangelium uitari iubentur hæretici non exuri.

Quam quod ipse nō negas, Euāgeliū ius naturæ & ciuile nō abroget, qd est cur nō liceat capitis supplicij de eis sumere, q; aliter sanari nequeat. Non nego inquit. Sed scilicet uideo

AM. PELARGI IVDICIUM

uideo quorsum ista dicas: nimirum quo per suades
as non esse occidendos hæreticos, idq; argumento
ab autoritate negatiuo, quod uel hoc nomine uita-
dum tibi erat, quod hæreticis familiare sit.

Propositio 79.

An Ecclesiæ leges sunt, quempiam ultricibus
tradere flammis?

Non opinor horum hoc te percunctari ut ui-
delicet rei indignitatem exprobres Eccle-
siæ. Alioqui qui consistit quod alibi negas
statuisse Ecclesiam, ut morte afficiantur hæretici?
Quò loci inquis? Eò uidelicet, quò citans legem
pontificiam quæ habet ut conuicti hæretici arbi-
trio secularis potestatis tradantur, dicis à quopiã
adiectum esse (quod additur) ut exuratur. Si uerò
tibi constans hoc percunctaris, non ut notes Eccle-
siam tale aliquid statuisse, quin potius ut neges, an
ideo non sunt exurendi hæretici? An Ecclesiæ non
licet legem quam Paulus ex Deute. citatam molli-
us pro temporis ratione interpretatus est, reuoca-
re ad genuinum sensum? Iubet autem lex suppliciu
um de nocentibus sumere: id quod in Ecclesia ho-
die quoque obtinuit. Quid itaque refert obsecro,
quod supplicij genus humane leges dicent, ei qui
secundum diuinam legem morte plectendus sit?

Propositio 81.

Quærantur articuli partim falsi, partim de-
prauati.

Hoc tu iuste fortassis deploras.

Propositio 83.

Futurum est ut uerè pijs quibus dies sit æque
sacer.

Et hic

DE DECLARA. ERASMI.

EThic Christum loquētem facis, cum falsum
planè sit quod dicitur. Amabo censes ne se-
ptimam quāq; diem requiei seu cessationi ab
operibus seruilibus esse consecratam, ut (quod per
negotia & labores minime licet) cōtemplandis be-
neficijs rebusq; diuinis, deniq; agēdis gratijs, mēs
sit expeditior? Etsi enim hominis animum nūquā
non oporteat uacuum esse à carnis cupiditatibus,
tum uerò nunquam à uitijs non quiescere, quis ta-
men dubitet eum sacrationem esse diem, quo à ui-
tjs simul & operibus seruilibus quietem agentes,
diuinis rebus uacamus? Cuius rei cum neq; quoti-
die, neq; omnibus quamlibet etiam pijs occasio de-
tur & opportunitas, quis reprehēdat quod Eccle-
sia certos statosq; dies huic rei consecrauit atq; in-
dixit? Sed hoc (inquis) tantum agit sermo me⁹, ut
externæ illę observationes cedant, quorū charita-
tis officium exhibendum est proximo. Quorsum
uerò hoc admonitū oportuit, quod nemo nescit?
Sed istiusmodi rimis tuatim elaberis.

Propositio 84.

Ecclesia Christi neq; surdos, neq; mutos, neque
debiles, neque claudos recipit, huiusmodi autem
habet synagoga.

Hic palam atq; ex diametro aduersatur, qd
in parabola Euangelica iubentur adduci cę-
ci, claudi &c. Quin & Augustinus, 2. Ret. li.
bro ex eo probat malos esse in Ecclesia, quod ipsa
Christi Ecclesia regnum sit cęlorum, de quo colle-
cturi sunt angeli zizania, hoc est omnia scandala.
Non igitur præter Ecclesiam tantum, sed & in Ec-
clesia sunt zizania. Tum huic rei probandæ autori-
tatem

AMB. PELAR. IVDICIVM

tatem Cipriani in hæc uerba loquentis adducit: Etsi in Ecclesia esse uideantur zizania, nō tamē impediti debet aut fides, aut charitas uestra: ut quoniam zizania esse in Ecclesia cernim⁹, ipsi de Ecclesia recedamus. Prudens transeo parabolas alias tū Euangelicas, tum illam Paulinā qua dicit, In domo dei esse uasa nō solum aurea & argentea &c.

At Marcus (inquis) illic loquitur (ut opinor) de Ecclesia, quæ est Christi spōsa, quam purgauit sanguine suo ut nō haberet neq; maculam neq; rugā. Nihil uerius dici possit. Verū quod tu ad statum militantis atq; interim à dño peregrināis refers, quod ad triumphantem relatū oportuit, toto profecto cælo aberras. Neq; enim Ecclesia qua militat, ex omni parte beata est, sed qua triumphat, omnibus numeris perfecta & absoluta est: ut neq; rugam habeat ullam, neq; maculam. Neq; hoc meum commentum est, uerum in eum modum Augusti. interpretatur libro de Nup. & concup. tum alijs aliquid locis. Itaq; ut in confesso est in triumphantem neque surdos recipi neque cæcos, ita pernitiosum prorsus dogma est, surdos animo, cæcos, claudos & mancos non esse in Ecclesia militante, neq; pertinere ad unitatem corporis mystici. Quid hic dices? De triumphante Ecclesia te locutum? Non puto hoc dicturum, quando & locus Marci quem Paraphrasis explicat, palam reclamationem, atq; ipsa etiam Ecclesiæ & Synagogæ collatio. Nam si de triumphante sentis, quorsum attinet triumphantem ipsam conferre cum Synagoga potius quam cum militante, quæ ipsa quoque malos bonis permixtos habet. Proinde quantum gloriæ hac collatione

ne

DE DECLARAT. ERASMY.

ne tua Synagogæ adimis, tantum Ecclesiæ quoq; militanti detrahis. Iam si uerba tua de triumphante uelis intelligi, qui cōsistit quod dicis Ecclesiam tolerare malos? Ergo perspicuum est de militante te locutū. Neque te magnopere iuuat quod dicis, Malos apud deum esse extra Ecclesiam, Etenim negare Christum actu esse caput malorum Christianorum, error est damnatus in consilio Constantiensi. Si autem & horū caput est, quis neget illos quoque membra esse corporis Christi quod est Ecclesiæ? At mortua inquires. Verum hoc quidem, sed nō dum rescissa atque à corpore auulsa ut uiuificari nequeant. Nam & ipsis licet mortuis, uitalem quendam spiritum influit non charitatis quidem sed fidei. Quo fit ut & si charitatis uinculo connexa non sint, spiritali tamē unione quadā fidei cohareant.

Propositio 88.

An angelus sit simpliciter hoīe dignior nescio.

Q Vandoquidem negas tibi in comparationē adduci naturam hominis & angeli, significas (ni fallor) neq; te dubitare angelum homine maiorem esse secundum naturam. Nam & illud Dauidis, Minuisti eum &c. ipse quoq; fateris tibi uideri ad declarandam humanæ naturæ dignitatē, quæ minor quidē, sed tamen proxima sit angelis, dictū esse. Sed si non de naturæ quoniam potius gratiæ dignitate in cōtentionē uenit (Nam angelus homine sit dignior) miror quid acciderit ut hoc te nescire dicas, quod ipse uno atq; altero argumento doces. Certū (inquis) est deū humanæ naturæ in deū assumptæ multo plus honoris habuisse, quam

AM. PFLARGI IVDICIUM

quàm angelicę quam non assumpsit. Certum item
deum tantum gratiæ hominibus infundere, ut an-
gelos præcellant. Adde quod Bedę respondens di-
cis, certe beatam uirginem credimus angelis per-
fectiorem. Caterum qui uenerandę antiquitatis
autores secuti, Davidis uerbum ad imminutę di-
gnitatis modũ referũt, ut idem sit *βραχύτι* quod
paululum seu paulominus, ne hi quidem à scopo
aberrant. Qui enim hac loquendi forma humanę
naturę dignitatem effert, ut dicat proximam hoc
est non multo inferiorem angelis, tamen inferio-
rem esse significat. Vnde & Paulus ipse (& si nõ tam
hoc agat ut imminutionem ostendat quam ut di-
gnitatē humanę naturę in Christo exaggeret qua
illum deus præ angelis dignatus sit) Christi pati-
entis deiectionem sed incidenter ac uelut aliud a-
gens, his prophetę uerbis commemorat, Eum in-
quiens qui modico minoratus &c. Quasi dicat. Eũ
qui naturę dignitate non multo quidem, sed tamẽ
inferior est angelis, uidemus merito passionis glo-
ria & honore coronatum, omnibusq; rebus condi-
tis, ipsisq; adeo angelis prælatum esse. Sed illic (in
quies) *βραχύτι* id est quod paulisper, refertq; te-
pus illud breue passionis dominicę. Cedo igitur
quid in psalmo significet. An aliud à Propheta lo-
quitur Apostolus? Quum autem Propheta de na-
tura humana non in Christo tantum, sed in uniuersum
loquatur, aliter scilicet interpretabimur il-
lud tuum *βραχύτι* in Christo, aliter in alijs homi-
nibus? Quod si eodem modo, futurũ esse prospicio
ut in hac tantũ uita hoĩes natura inferiores sint an-
gelis, in alia autem angelis natura digniores, aut
certe

DE DECLARATIO. ERASMI.

certe pares. Deniq; dum *βραχύτι* ad tempus refe-
rendum doces, ne concedas Christum paululũ im-
minutum ab angelis, quid facis obsecro? An nõ i-
dem recurrit scrupus, paululum an multum (hoc
breui tempore quo captus, alapis cæsus, crucifixus
est) minoratus sit ab angelis? Respõdebis hic uelis
nolis, non multo tum inferiorem fuisse angelis, iux-
ta prophetę quidem sensum, quem ipsum maxi-
me tu quoque probas. Recte proinde nostra habet
uersio, Minuisti eum paulominus ab angelis. Ve-
rum enim uero dabimus hoc quoq; tibi, ut post exi-
mios, exploratęq; fidei Theologos, Origenẽ, Au-
gustinum, Theophylactum, Aquinatem, ac Nicola-
um à Lira ita interpreteris, Christũ paulisper hoc
est mortalitatis tempore imminutũ fuisse præ an-
gelis, quibus deuieta morte maior effectus sit, glo-
rificato uidelicet corpore. Dabimus inquam, mo-
do quod tu ad tempus referri mauis, nõ neges ad
submissionis modũ referri posse, atq; etiã referri.
Sed si ad submissionis modum referendum est (in-
quis) qui consistit illum non multo minorem fuisse
angelis, qui infra abiectissimos quosq; deiectus
est, iuxta illud, Ego sum uermis & non homo? Hic
eam tibi cantilenam occinere possẽm, Si uermis &
non homo, qui consistit quod propheta dicit illũ
non multo minorem angelis? Sed enim non ex
persona sua uermẽ se esse dixit, sed ad aliorum æ-
stimationem hominum, quorum hæc uox est in
Esaia, Erat uultus eius despectus, unde nec repu-
tauimus eum. Atque hoc ipsum phrasid quoque
ipsa indicat. Sequitur enim continenter, Oppro-
brium hominum & despectio plebis. Deinde

G quod

AMB. PELAR. IVDICIVM

quod natura humana siue in CHRISTO siue in alijs quoque hominibus, dicitur non multo inferior esse angelis, non ita accipiendum est, quasi ad angelicam collata, non multo sit ipsa inferior. Neque enim simpliciter dixit, non multo esse inferior, sed comparatione rerum conditarum, quibus proximius ipsa accedat ad dignitatem angelicæ, ut eiusmodi sit quod dicit: Hoc honoris habitum est homini, ut inter angelos & creaturas corporeas medium locū obtineat. Porro cum dicim⁹, Christum iuxta assumptum hominem minorem angelis, imminutio ipsa si uel gratiam uel gloriā spectes, non animam, sed corpus passibile respicit. Neque item humanam naturam, quatenus a uerbo assumpta est in unitatem diuinæ hypostaseos, quin potius naturam per se consideratam, hoc est nulla diuinæ hypostasis ratione habita. Nam quod ad gratiam quidem attinet, longe maior fuit anima CHRISTI angelicis spiritibus. Atque hoc mihi quidem dixisse uidetur diuinus Aquinas Christum minorem factum angelis, non iuxta animam qua iam inde a conceptione beatus erat, uerum iuxta assumptum corpus, quod mortale, doloribusque obnoxium erat, cum angeli nullis possint malis affici. Dignitatem uero naturæ humanæ in deum assumptæ respicit, quod Glossa habet, Solum scilicet deum maiorem esse naturam humanam a uerbo assumptam: quemadmodum & illud quod Augustinus contra Maxi. dicit, Christum non minoratum ab angelis propter humanæ naturæ conditionem, nisi propter passionem.

Minorem autem esse Christum angelis iuxta naturam

DE DECLARAT. ERASMI.

naturam per se consideratam, siue corpus spectes siue animam, probat illud Christi uerbum, Qui minor est in regno cœlorū, maior est illo: quod Tertullianus quoque, quarto contra Marc. docet, Christum non de angelo aliquo sed de seipso dixisse, quod conceptam de Ioanne existimationem ē mentibus turbæ eximeret. Itaque ut hoc quasi per Epilogum dicam, Si naturam humanam per se spectes, non habet locum illud tuum βραχυτί, quum non breui, sed perpetuò hac quidem consideratione, minor sit angelis. Si item naturam, quatenus assumpta est, atque in supposito diuino existit, certe nunquam CHRISTVS minor fuit angelis. Si uero beatitudinis gloriā, iam non ratione humanæ naturæ propriæ, sed corporis tantum ratione, ab angelis, idque breui, minoratus fuit.

Ex colloquijs.

Colloquia illa tua intempestiua, quanquam nolim mihi non esse lecta, tamen optarim aut non esse ædita, aut in alios incidisse mores. Dicis expoliendæ puerorum linguæ parata, ut per lusum discant latinè dicere: dein ut inueniendis refellendisque argumentis præparentur ad Rhetoricen: denique ut inde pietatis elementa hauriant. Non improbo institutum, sed euentum deploro, si modo uerū sit, quod multi in terposito iuramento asserunt, bonam adolescentiū partem, deteriorem multo ex Colloquijs tuis redditam, quibus ipsa uelamen uerius sint malitiæ, ac libertatis carnis, quæ elementa pietatis: imò quæ in hoc ipsum parata uideri queant, ut adolescentiā a

AM. PFLARGI IUDICIUM

pietate atq; religione, aut reuocent, aut certe reuocentur: multis denique oblatam inde occasionem, ut àcepto pietatis proposito resilierint. At ego (inquies) qui diuinare poteram tam infelix exoriturum seculum, quod pie ac religioſe scriptis abuteretur. Ad hoc responderent alij. Hæc à teo potissimum tempore ædita, quo iam Christianorum religio cœpit quibusdam esse ludibrio. Ac non ita multo postea cum spes quædam affulgeret ut multi applauderent, in hoc ipsum recognita & aucta esse: ne scilicet non haberet adolescentia quod in diuos, in ecclesiasticas constitutiones, deniq; in ipsa quoq; sacramenta iocaretur. Aliud profecto argumentum exercendæ iuuentuti, formandæque puerorum linguæ excogitari poterat, ac multo certe commodius. Ab intempestiuis lusbis abstinendum erat grati præsertim Theologo. Quod superstitionem quorundam sacerdotum, quæstum item & luxum, præpostera denique iudicia hominum, & si quid aliud est, quod reprehensione dignum sit, taxas: recte tu quidem facis ac me utroque (quod aiunt) pollice fauente, quanquam id parcius agendum erat, ac serio potius, nec uspiam minus quam in libellis iocosis, pueris præsertim nuncupatis.

Ad Censuras accingor non omnes, sed eas tantum, quæ mihi uidentur proprius facere ad rem Theologicam. Non uideo cur hoc negandum duxerint Censores, quod secundum Hilarium dictis Propositione quinquagesima secunda,

Propos. 52. Autoritatis nomen patri potius conuenire quàm filio aut spiritui sancto. Certe Autoritas in sententijs

DE DECLARA. ERAſMI.

sententijs Theologicis rationem principij de nō principio sonat. Vt enim non esse ab alio non sit de ratione principij, neque esse ab alio pugnet cum ratione principij, certe Autoritas ad rationem principij addit, non esse ab alio. Quod cum ita habere nemo (cordatorum duntaxat) inficietur, consequens est in solum Patrię Autoritatis nuncupationem competere, id est, Esse principium de non principio. Vnde & autor generationis appellatur in Rhapsodijs, ex uerbis (ni me fallat memoria) Hilarij dicentis, Pater generatione autor est filij: filius autem autori id est, Patri cœternus. Verum ut hoc recte dicis, ita toto cœlo erras, dum asseris Dei uocabulum nomen esse autoritatis, atque adeo filium dominum in sacris literis magis quam deum appellari. Hic mihi uide quam inexplicabiliter te ipsum inuoluas. Si enim nomen est non naturæ, sed autoritatis quæ patri peculiaris est ac propria, qui consistit ut ex æquo in tres personas deitatis nomen competat? Imò (inquies) ea peculiaritas uel consuetudo potius scripturarum, non excludit alias personas à communione nominis. Nec inquisitor petit, Cur in sacris literis solus pater appelletur deus, sed quare frequentius & absolute. Age uerò, animum aduerto. Si deus nomen est Autoritatis, atque hæc patri est propria, an non palam excluditur filius & spiritus sanctus à deitatis consortio? Quod negas inquisitorem petere ex Barbatio, Cur solus pater deus appelletur, sed quare frequentius & simpliciter, secus certe habet. Nam ita locus habet in Colloquijs, Cur solus pater dicitur deus? Colloquio

AMBRO. PELAR. IVDICIUM

rum liber quo me donasti, quum haberet, Cur
solus pater dicitur pater, tua ipsius manu corre-
ctus, & a mendo ad eum quem diximus modum
iudicatus est. Quid etiam sibi uult quod di-
cis, Patrem absolute appellari deum: quod neque
Inquisitor Aulus rogat ex Barbatio? Aulus que-
rit, Quir solus pater appelletur deus, Barbati-
us respondet, quod pater simpliciter sit autor omni-
um quæ sunt. Quod ut fatemur uerum esse, ita nõ
protinus uerum esse dabimus, Solum patrem ab-
solute appellari deum. Quasi uero filius non nisi
nescio quo additamento deus in sacris literis ap-
pelletur. Iam & hoc temerarium est & errone-
um quod dicis, ideo filium dominum magis quã
deum appellari, quod Deus nomen sit autoritatis,
Dominus autem redemptoris & assertoris pro-
priè, quum appellatio potius sit relatiua ex famu-
lante creatura, patri, filio & spiritui sancto ex æ-
quo conueniens. Quanto igitur rectius Ambro-
sius, primo de Trin. Deus (inquit) nomen est natu-
ræ, Dominus uero potestatis nomen est. Non ne-
go (inquis) deitatis ac dominij nomen, tribus per-
sonis ex æquo conuenire, sed de genere attributo-
rum hic agitur, quæ scripturarum consuetudine
uni personæ frequentius tribuuntur, quum reuera
omnibus conueniant, ueluti quoties sapientiæ no-
mine filiũ intelligimus, & quoties bonitatem tri-
buimus spiritui sancto: cum eadem omnino sit bo-
nitas & sapientia. Ne sis tam inconsiderans mi
Desideri. Quis Theologorum quouè nomine hoc
tibi donabit, quod dicis, deitatis uidelicet & domi-
nij nomina ex attributorum esse genere? Attribu-
ta sunt

DE ERASMI DECLARA.

ta sunt essentialia nomina, quæ cum alioqui non
sint personarum propria, tamen manifestandæ sa-
cræ Triadis gratia personis appropriantur, Cuiusmo-
di sunt esse potentem, esse sapientem, esse bonum,
quæ cum ad diuinitatis naturam pertineant, ratio-
ne tamen naturali uestigari, atque ex rebus ipsis cõ-
ditis cognosci possunt, ut Paulus Rom. primo do-
cet. Et quia ita natura quoque comparatum est ea-
quæ minus nota sunt, per notiora manifestari, fa-
ctum est ut nomina alioqui omnibus communia,
his approprientur personis, quarum exprimendis
propriatibus magis fuerint accommodata: Velut
cum patri tribuitur potentia, significatur genera-
tionis autoritas, peculiaris illi & propria. Quum
filio ascribitur sapientia, significatur quod huic
quoque est proprium, scilicet, Esse uerbum patris.
Cum denique spiritui sancto tribuitur bonitas, si-
gnificatur hunc ipsum esse amorem, quo pater & fi-
lius mutuo se diligunt, id quod spiritui sancto pro-
prium est, utriusque scilicet nexum esse. Quid uero
uel deitatis uel dominationis nomine nobis signifi-
catur (obsecro) quod personæ patris à filij ac spi-
ritui sancti persona secernat? Ceterum ut non infi-
cier dei nomine in sacris scripturis patrem interim
significari, quoties scilicet hoc tenor ipse sermonis
ac rei argumentum postulat, tamen ideo ne protin-
us in Attributorum numerum censendum scili-
cet est deitatis uocabulum? Pergis probare deita-
tis uocem autoritatis esse nomen, uerum tam frigi-
de ut me eius probationis pudeat.

Propositione 54. in Declaratio.

G 4 Mirum

AM. PELARGI IVDICIUM

Mirum est non dici filium qui essentiam suam
fortiatur ab alio.

An uerò hoc cuiquam mirum uideri debeat.

Quod Propositione 55. dicis non admo-
dum tibi probari distinctionē eorum qui
uolunt dicendum esse, Credo ecclesiam,
non in Ecclesiam, pulchre mihi tecum conuenit,
qui eam distinctionem ipse quoque negligendam
arbitror, nihilq; referre utrum dicas, quandoqui-
dem utrunque rectē dicitur, Credo Ecclesiam, &
Credo in ecclesiam: quo modo tute articulum re-
fers Tit. Cens. 11. Ciprianus & Augustinus, atque
hos secutus diuus Aquinas, dicendum docent, Cre-
do Ecclesiam, ueriti (si dicamus, In Ecclesiam) peri-
culum esse idololatriæ, quod ea loquendi forma
creaturam non secernat à creatore. Quanquam al-
teram lectionem Thomas non damnat. Tantum
sermonis duritiem interpretatione mitigare co-
natur, dicens ita recte intelligi posse, Credo in Ec-
clesiam sanctam, id est, in spiritum sanctum sancti-
ficantem ecclesiam. Verum ea interpretatio ut for-
te uera sit, tamen coactior est: & mauult Thomas
pronunciari articulum ad communem Ecclesiæ u-
sum, præsertim quod eam lectionem & Leo Papa
probatam habeat.

Propositio 56.

Ecclesia non nisi bonis constat, à cuius confor-
tio refecatur quisquis lætale crimen admittit.

Declarans dicis te locutū de occulta illa spō-
sa quæ nec maculam habeat neq; rugam.
Sed quæ tandem occulta illa? Triumphas?
At illa

DE DECLARATIONIB. ERASMI

At illa nō constat hominibus, qui possint fieri ma-
li, falli ac ipsi itē fallere. Quod si de catholica sen-
tis quæ per orbem uniuersum diffusa (Nam hoc so-
nant uerba Barbatij) unum deum colit, omnium cre-
atorem, certe non caret illa macula ac ruga, neque
bonis tantum constat, sed bonos simul & malos cō-
plectitur. At ego de ea (inquis) loquor quæ pro-
prie Ecclesia dicitur, id est, cōgregatio eorum qui
in fide euangelica cōsentiunt, unum deum patrem
colunt, totam fidutiam collocant in eius filio, qui
eodem aguntur spiritu. De hac sentire Dialogum
declarat quod paulo post dicitur, Ecclesia proprie
dicta quanquā non nisi bonis constet, hominibus
tamen constat qui possunt fieri mali &c. Video tan-
dem quam tibi uelis Ecclesiam, Congregationem
scilicet non omnium qui in fide consentiunt, sed e-
orum duntaxat qui charitate inter se connexi sunt
Primum non est hæc Ecclesia quam profitemur in
Symbolo. Dein quā & Ecclesia illa sanctorum, id ē
eorum qui charitate in Christum conspirant, oret
sibi remitti peccata, quomodo non habet ipsa neq;
maculam neq; rugam, neq; aliquid eiusmodi? Po-
stremo non bona fide Barbatij uerba narras. Non
enim est in Colloquijs, Ecclesia proprie dicta, & ta-
men dicis ita illic haberi. Iam & hoc ex te perconta-
ri libet, Sit ne bonorum congregatio, pars aliqua
Ecclesiæ catholicæ quæ est corpus Christi. Quod
si est, certe ad illam mali quoq; pertinent, quemad-
modum membrum mortuum non protinus desi-
nit esse pars uiui corporis. Quod si ea congregatio
bonorum aliam conficit Ecclesiam, iam duæ non
una erit Ecclesia catholica, Ergo falsa est fides no-

AM. PELARGI IVDICIUM

stra, qua confitemur, unam esse Ecclesiam catholicam. Dices congregationem seu uniuersitatem iustorum, hanc unam esse Ecclesiam catholicam: & præterquam non sit alia Christi Ecclesia. Hoc falsum esse Propositione 84. ostendimus, ut non sit hic repetendum. Sed Christus (inquis) uiuit. Neque ergo conuenit ut uiuo capiti societur corpus habens membra mortua. Atqui ita cernis in corpore naturali, ad cuius similitudinē dicitur corpus mysticum. Tu itaque bono sis animo mi Erasme. Spes quædam bona est, ut afflatu spiritus citius uiuificetur membra mortua quàm quæ uel resecta sunt aut Christi corpori nondum insita. An putas omnes incorruptis fuisse moribus ad quos scripsit Apostolus, Quotq̃ in fide Christi baptizati estis Christum induistis? Recte proinde habet fides nostra, Malos esse de Ecclesia, si non merito, certe numero. At ego (inquis) non nego esse malos de Ecclesia, sed esse in Ecclesia. Cur uerò Censores mutarint propositionem nescio. Sed enim Sorbonicorum Censura recte ac prudenter (meo quidem iudicio) discripimē illud quod tu forte facis plurimi, negligit, nihilquē pensi habet. Ac nihil profecto refert, utrū dicas, Malos eē de ecclesia, an eē in ecclesia. Nam & in Actis Apostolorum legimus, Herodem iniecisse man⁹ ut affligeret quosdam de ecclesia, inter quos recenset historia Apostolos domini Iacobum & Petrum.

Propositio 57.

Extra Ecclesiam non est ulla peccatorum remissio.

Fides

DE DECLARATIONIB. ERASMI.

Fides habet catholica, Extra Ecclesiam catholicam nullam esse peccatorum remissionem. Quod cum Ecclesia illa tua, electa, speciosa, & casta, nimirum carens ruga & macula, non sit pars Ecclesiæ catholicæ, quod tua quidem habet opinio, falso falsius est, extra eam non esse ullā peccatorum remissionem. Quod autem de nostra hoc est catholica quidam obijciunt, friuolum est, ac frigidum. Hæreticus baptizat in remissionem peccatorum, Et baptizat extra Ecclesiam: Est ergo extra Ecclesiam peccatorum remissio. Non enim quia ipse est extra Ecclesiam, continuo baptizat extra Ecclesiam, modo baptizet intentione Ecclesiæ & inuocatione sacræ Triadis. Hoc enim qui facit, ministrum agit Ecclesiæ, qualis qualis ipse fuerit.

Hæc uisum ē indicare ex Colloquijs. Nā alia cōmemorare non libet, siue quod incertum sit quo animo ea scripseris, siue quod culpam in interloquutorem transfers, sicubi tibi in Colloquijs præsertim error aliquis impingitur. Tu uideris quo animo quædam scripseris. Vt cunque personam excuses, certē ipsam quamlibet ineptientem sæpicule uel pbas, uel tā frigidē refellis si qd min⁹ religiose & pie dī, ut colludere potius uideare q̃ diuersum dicere. Vix cōseq̃ quæ quā mihi doleat Erasmi apud q̃sdā inter leuissimos scurrashaberi ac Mimos Neq̃ em̃ defunt (qd̃ ipse nō ignoras) q̃ p̃ditis libellis dicūt te Colloquijs tuis nihil aliud, q̃ tenerā pūbē, iformesq̃ pueroꝝ aīos imbuerē uoluisse, ut discāt diuos ipsamq̃ etiā religionē nō mō nō reuerēter colere, uerū etiā in totū cōtēnere: q̃ itē nō minus blasphemū te haberi uelūt, qd̃ res diuinas & sacras rīseris

AMB. PELARGI IVDICIUM

seris, quàm qui iratus diuis ipsis maledixerit. Quibus forte non fit uerisimile quod alibi dicis, Com-
plures esse qui tibi gratias agât, quod ex Colloquiis tuis aliquid bonæ mentis hauserint, quum nemo (quod istis quidem uidetur) scriptis tuis, maxime autem hisce Colloquiorum nugis, nō sit factus deterior ac minus amans Christianæ religionis, qđ tamen dicere mihi quidem religio fit.

Ex Moria.

Moriã hacten⁹ uidere nō licuit, nisi p̄ trāsen-
nã qđ aiūt: Quãquã & hãc grauissimi qđ
taxât, qđ nihil illic aliud qđ ioceri in reli-
gionem Christianam, imò in ipsum Christianæ re-
ligionis caput, idēq̄ ioculariter ut isti dicunt ac mi-
micē. Est in hac locus qui habet, Christum delecta-
tum pueris & morionibus, quem etsi uideam te in-
tellexisse de allatis ad Iesum puerulis, deq̄ huius
mūdi stultis, quales sunt omnes qui uere sapiūt, re-
ctē tamē eum locum taxat Genesius, uel hoc nomi-
ne quod nemo Christianorum, imperitæ præser-
tim multitudinis, aliter hęc uerba, quàm de his qđ
natura finxit fatuos, accipiat. Quod si hi quidem
de stultis huius mundi dictum esse intelligant, ta-
men ne idem infideles facient: qbus tu hic fenestrã
aperis, ut religionem nostram tanquam morioni-
cam aliquando rideant? Omnino nanq̄ eam leuita-
tem uerba tua Christo uidentur tribuere, quam uĩ-
demus in principibus ac magnatibus qui ex mori-
onum stupore risum captant. Deinde & hoc iure
taxat quod dicis, Monachos in otio uiuere, aliena
liberalitate saginari, deniq̄ possidere ea, quæ citra
sudorem illis obueniant. Quo loco cum certum sit
te loq̄

DE DECLARAT. ERASMI.

te loqui de frugi monachis, ac optimos quosq̄ a-
tro carbōne notare, id quod uel ex eo liquet quod
mox in hęc uerba subiicis, Nihil interim de uitio-
sis dicam. Et paulo post, Nunc ergo de his mona-
chis nō loquor, quorum mores etiam mundus de-
testatur, sed de his quos uulgus miratur nō ut ho-
mines, sed ut angelos dei: tamen excusans dicis, Nō
dixi, lasciuiunt, inguini & Veneri indulgent, sed ui-
uunt in otio. O lepidum caput. Quasi scilicet hoc
nomine gratiam tibi habere debeant monachi, qđ
illos tantum non scortatores dixeris, sed altilibus
porcis feceris quàm simillimos. Iam & hoc quoq̄
nec immeritò male habet Genesiu, quod doces san-
ctis non esse nuncupanda uota, sed admonendos eē
Christianos ut à uotis abstineant. Si quod ipse fate-
ris non est malum uota suscipere, cur admonendos
censes Christianos ut ab his abstineant? An forte
careat inuidiæ nota, uotorum fructum hominib⁹
uelle interciperē? Non ab omnibus (inquis) absti-
neri uelim. Tantum dehortor ab inutilibus, super-
uacaneis, ac minime necessarijs. Quid audio? A nō
necessarijs abstinedum est. Ergo ab omnibus absti-
nedum quod nullum sit necessarium. Quod enim
necessarium est, sub uoto proprie non cadit. Omnia
igitur (tua quidem opinione) suscipiuntur temere.
Dicis uota necessaria esse, quæ de rebus ad salutem
necessarijs sunt. Imò res ad salutem necessariae, nul-
lam uotis administrant materiam. Sed enim uotũ
promissio quædam est spontanea ac libera. Non au-
tem nobis liberum fit, ea uouere aut non uouere, qđ
assequendæ saluti sunt necessaria. Igitur nō sunt hui-
usmodi materia uoti, aut certe improprie uoueri
dicuntur

AMB. PELARGI IVDICIUM

dicuntur, quatenus scilicet uoluntarie non coacte suscipiuntur. Obijcit postremo loco Genesius, damnatas esse à te Ceremonias. Quod excusans de uestibus, cibis, inedia, te locutum esse dicis non de omnibus. Sed urget te tum is Genesius, tum Pius ille Carporum princeps, urget inquam te tua ipsius diffinitione, qua Ceremoniam esse dicis quicquid externè geritur ad cultum diuinum uel ad religionem pertinens. Facit ea definitio (ut hoc obiter ad moneam) ut & sacramentalia & sacramenta ipsa, quæ crassiora sunt, Ceremonijs adnumeranda sint, quod forte non absurdum sit: quum & ueteris legis sacramenta Augustino dicantur Ceremoniæ. Proinde ut qui negat hominem esse rationale animal, negat ullum esse hominem ratione præditum, ita qui damnat Ceremonias, omnes in uniuersum damnare uidetur apud seueros præsertim Censores. Iam & præsidium ad quod te confugere posse putabas, tibi aufertur. Docet quidem Aristoteles uerba interpretada esse, ut res ipsa seu materia postularit. Verum huic præceptioni nullus est locus, ubi definitio interuenit, quæ certe nulla est, si exceptionem patitur. Sed cum tot locis probem sacramenta (inquis) quis dicat me reijcere quæ nusquam fere non doceo esse salubria? Verum hoc non tollit erratum, sed dictorum inconstantiam arguit. Neque tu recte item dicis Albertum Pium ex particulari colligere, Ceremonias in uniuersum à te damnari. Sed enim est Dialecticorum canon, Terminus communem per se seu absque addito positum, significare naturam, ueluti discretus & contractor personam significat. Itaque dum tu non hanc

DE DECLARAT. ERASMI.

hanc uel illam aut alioqui certam aliquam Ceremoniam damnas, sed simpliciter Ceremoniarum usum submoueri uelis, naturam ipsam Ceremoniarum perditam iri cupis, aut certe cupere uideri possis. Sed si pietas (inquis) non periclitatur ex Ceremonijs, quur Paulus tantopere pugnat aduersus Ceremonias Mosaicæ? Hic tandem nobis subsignificas qui uir si es, quamquam parum æquus Ceremonijs. Quod Apostolus Mosaicis Ceremonijs nullum in colenda pietate locum relinquit, consulto id facit. Quia enim uis tota pietatis ac religionis in mente & spiritu precipue consistat, Iudæi uel ignorantes uel (quod propius est uero) dissimulantes, toti prope modum cultibus, ritibus, Ceremonijs quæ occupabantur: adeo ut ne cōuersi ac Christo initiati ab his abstinendum putarint. Hos itaque reuocaturus ad ueram pietatem Apostolus, contrariam rationem commodum ingressus est, legis Ceremonias in totum despiciens. Iustum enim erat ut luce ueritatis affulgente: Ceremoniæ quæ futuræ ueritatis umbræ quædam erant, euanescerent. Apostolus itaque uidens illas impedimento fore ad ueritatis cognitionem, merito eleuauit atque etiam abrogauit. Non est igitur eadem ratio Iudaicarum Ceremoniarum & nostrarum. Ille non recta ad deum sed ad Christum contendebant, atque in illo terminandæ erant: Nostræ autem non flexu aliquo, sed recta ad deum deducunt. Age uero, Quæ tãdē ea est pestis, quæ latet (ut dicis) in Christianorum Ceremonijs? Latet (inquis) non ex ipsarum natura, sed ex hominum superstitione & hypocrisi. Ergo in hominibus pestis latet non in Ceremonijs. Vitia proinde accusanda erant, non labefactandæ Cere

AMB. PELARGI IUDICIUM.

Ceremoniæ, sine quibus (quod Cicero quoque dixit) uix aut nullo modo consistit religio. Non (inquis) offendit Ceremoniis, quæ comites sunt religiōis, sed Ceremoniarum multitudine indies gliscentiū. Nec doceo abolendas, sed contrahendas. Neminem esse arbitror cordatorum duntaxat, cui immodicæ Ceremoniæ non displiceant, postquam celebris simul ac rata extat Philophorum sententia, dānans extrema, medium in omnibus laudans. Verum quod tu inter immodicas, eas numeras quas optima ratione, optimoque iure Ecclesia instituit, hoc multos profecto uere pietatis amatores pessime habet: neque id abs re, nisi me fallāt omnia. Neque enim (ut hoc principe loco dicam) ita Paulus dei cultū intra cordis pomeria contrusum conclusumque uoluit, ut non item in Ceremoniis externis illum statuerit: quandoquidem uera religio cultusque summi dei, quem admodum in retrusis abditisque animi secessibus primas tenet, ubi nimirum concipitur, nascitur, ac spiritus sancti calore fouetur: ita non nisi in externis Ceremoniis absoluitur & perficitur. Deinde sunt Ceremoniæ ueluti signa quædam, & interni cultus, denique inclusæ erga deum pietatis indicia sanè euidentiissima. Postremum ad eruditiōem simplicium (qui externis rebus quibusque, in oculos incurrentibus citius admonentur) mirifice proficiūt. Ac proinde nihil aberrauerit à uerō, si quis Ceremonias Ecclesiasticas iam inde ab initio nascentis Ecclesiæ receptas dicat esse piās, scitās, salutares, adeoque ex re Christiani populi. Sed desino tibi molestus esse. Vale uir ornatissime, & hanc nostram operam qualescunque qui facito.

Eras

EPISTOLARVM.
ERASMVSVS ROT. D.

Pelargo S.

Ontuli Annotatiōes tuas. Mitto grati animi symbolū exiguū, quod utinā tibi multiplicetur in mille. Reliqua corā, quā tibi commodū erit colloq. Vale.
Erasmus Rot. mea manu.

AMB. PELARGVS

Erasmo Rot. suo S.

DE honorario munere, neque exiguo, neque non opportuno gratiam habeo, sed ex epistolæ tuæ Laconismo subolet mihi nescio quid offensionis, cuius causam addiuinare non possum, nisi forte exhibitus libellus stomachū tibi exasperauit. Quod si est, aut adhibeto spongiā, aut si uidetur, libellum submoue. Malo enim de illo periclitari, quā amicitiae nostræ iacturam facere. Fieri forte potuit ut liberi interim aliquid dixerim. Certè præter uerum & decorum nihil aspiciam me dixisse confidam. Quod si aliunde stomachum in me conceperis, obsecro ut significes per puerum, qui aut meam tuear innocentiam, aut si quid forte est, offensum placem animum, Per pituitam fluoremque capitis non licet, ut ipse tibi hodie congrediar Vale.

AMB. PELARGVS

Erasmo suo. S.

QUum decimo ab hinc die, colloquij causa te conueni, uidebare tu quidem erga me frigidior esse quā pro more, quo mihi suspitio iniecta est uehemens, te nonnihil in me concepisse stomachi. Vbi causam expiscor, causaris me

H uno

BELLARIA

anno & altero loco nō satis bona fide tecum egisse,
de fide scilicet & Ceremonijs, de quibus quod tum
quidem potui, sed tamen quod satis erat respondi.
Vere an tibi psuaserim, scire uehemēter cupiā. Vale

AMBROSIVS PELARGVS

Erasmo suo S.

Hesternum colloquium inter nos ultro citro
quē habitum Erasme suauissime, cum ipsa
rerum quibus de contulimus uarietate oble
tauit animum, tum hoc quoque nomine multo
fuit suauissimum, quod cum omnia libera fronte
nobis dicerentur, tamen nihil datum sit stomacho
Demirabaris quid acciderit, ut quum in tam seue
ro exactoque Declarationum tuarum examine, sin
gula quæque sursum deorsumquē uersarim, illud
ne attigerim quidem quod in Declaratione Pro
positionis quinquagesimæ quintæ uisum tibi sit, ex
propriate sermonis Hebraici dici, Credo in Ec
clesiam sanctam, quemadmodum & illud quod in
euangelio promissue dicitur, Confitebor eum, &
confitebor in eum. Respondi tum quidem aliud ni
hil, q̄ aliū alio uidere acuti⁹, ac pl⁹ uidere oculos q̄
oculū. Sed ut qd res ē ingenue fatear prudēs locū p
terij, quod scirem in re incerta non pronunciandū
temere. Ac ne nunc quidem ea in re quicquam mi
hi sumo, quod hoc non cuiusuis sit, sed eorum qui
sancta illa lingua iam inde usq̄ a conabulis imbu
ti sunt. Enim uero si quis contēdat idiotismum esse
Hebraicum, uereor non de futuros qui ex aduerso
respondeant, eadem licentia dici posse illud Chri
sti uerbum, Creditis in deū & in me credite, sermo
ne_m

EPISTOLARVM.

nem esse idiomatis Hebraici. Quod si negent, uici
sim audient & hoc Symboli uerbum extra idiotis
mum debere accipi. Nam & eandem ferē ex Ana
logia intelligentiam recipit, quam inductum mox
Christi uerbum: ut quod dicitur, Credo in Ecclesi
am, eiusmodi sit, Credo & credendo inferor atq̄ e
tiam incorporor corpori Christi, quod est Eccle
sia. In hunc ferē modum exponit articulum hunc
fidei Berengarius. Cuius interpretatiōi albū addo
calculus qualis qualis ipse fuerit. Multum te amo
de piscibus illis, malis (ni fallor) citreis, alijsq̄ ei⁹
generis aromatibus opipare conditis, quos hester
no die iam iam cœnatura misisti. Sed cui tādē rei
obsecro? Ut cœna esset splendidior? Verum longē
aliā rationem institui, illosq̄ inter amiculos par
titus sum, quo humanitatis tuæ in me officium pa
teret latius. Bene uale.

ERASMVS ROT. D. PE

largo S. P.

Benedictus deus, quod nec principes, nec epi
scopi, nec Theologi præstare potuerunt, præ
stat mulier. Id quoniam scio tibi magnæ uo
luptati futuræ, uisum est libellū mittere. Bene uale.

A M B. PELARGVS

Erasmo suo S.

Mirē amātem tui esse eū oportet, qui te hoc
tam eleganti xenio literario donauit. Qd
si siue natura, siue morib⁹ ita comparatū
sit, ut dona q̄ amici missitāt, multo nobis gratiora
esse soleant (præsertim si & per se magna sint, &
mittentis cum uoluntate, tum autoritate commen
data) quā ut recēs etiam accepta, alijs inferioris

H 2 præ

BELLARIA

præsertim notæ amicis largiamur: quin potius pe-
nes nos illa tanquam *μνημόσυνα* quædam per-
petuo esse uolumus: uereor omnino ut hoc tam
magnifico munere aut me non donaueris, aut
certe non satis liberali animo. Quod si eo ani-
mo libellum misisti ut pastis oculis remittam,
iam oculos paui, sumquæ à spectando plus satur.
En tibi tuas delicias, eas ipse serua tibi. Attamen
gratiam habeo quod illum siue dono siue pascen-
dis oculis, ac mox repetendum miseris. Sed remito
uel hoc nomine ne tu sprete liberalitatis, ingra-
tius adeo animi arguare. Vale. Si quid ego quoq;
olfacio, subolet ei? libelli autorem Chartusianum
esse aliquem, aut certe feminam Chartusiano ad-
modum familiarem. Vtrum sit, tibi qui emunctio-
ris naris homo es, & mirificus diuinandi artifex,
iudicandum relinquo. Iterum uale. Ex Musæo
nostro.

A M B. PELARGVS

Erasmo Rot. S.

HOc uelim tecum expendas Erasme doctissi-
sime, num satis tutum sit neglectis proba-
te fidei autoribus, Augustino, Hieronymo,
ac alijs aliquot Ecclesiæ proceribus, pendere ab
Ethnicorum autoritate, præsertim posteaquam
iam usus Ecclesiæ obtinuit, ut cœlibatus uocabu-
lum uitæ castæ atq; omni Venere abstinentem signi-
ficet: id quod Prisciano quoque probatur, cui cœ-
lebs dicitur quasi cœlestium uitam ducens. Et Hie-
ronymus cœlibem cum esse dicit, qui coitu careat,
dignamquæ cælo uitam uiuat. In hunc modum Au-
gustinus item scribit. Breuiter nullus est omnium
Eccle-

EPISTOLARVM.

Ecclesiasticorum, qui (quod equidem sciam) aliter
cœlibatus uocabulum accipiat. Addo quod & Iu-
reconsultis cœlibes dicti sunt quasi cœlites à qui-
bus longe abest coitus. Sed ut forte sit quo te tuea-
ris, qua ratione hinc te expedies, quod paupertatem
monasticam à Christo consultam, mises cum ea quæ
à Christo præcepta, omnibus ex æquo communis
est? Non tam obscurum est quo id artificio feceris.
Verba tua in Milite tuo sic se habent: Tu credebas
solis monachis interdictam esse proprietatem, in-
dictam paupertatem, Errasti. Vtrunque ad omnes
Christianos pertinet. Enimvero si paupertas mo-
nastica (expedita uidelicet illa, quæ non iam intra
præparati animi pomeria concludi patitur, quin
re ipsa potius omnem hæreditatem abdicat & ab-
ijcit, nimirum ad primitiæ Ecclesiæ exemplar) om-
nibus Christianis indicta est, consequens fit ut
omnes quotquot uerè Christiani sunt, Monasticè
professi sint. An non ex his uerbis tuis periculum
item est, ut perfidiæ suæ occasionem, Anabaptistæ
inde arripiant? Si potes, ex hoc erroris pelago, ex
his denique huc illucq; propellentibus fluctibus,
in portum te uindica. Nam hic neque consilio neq;
auxilio prodesse quicquam possum. Certè quod
unum possum, opto tibi ut tete feliciter explices,
ac tandem emergas. Quod Hieronymus alibi di-
cit, Ioseph uiginti aureis uenditum, tu quasi opera-
rum incuria mendum irrepperit, reponendum puta-
tas, argenteis. Atqui hic meminisse oportebat Hie-
ronymum sua nunquā, ubiq; autē Septuaginta uer-
sione usum. Tameñ quod isti uertunt, Hieronymo
non admodum probatur: id quod plane testantur

BELLARIA

Ipſius uerba. Etenim in Traditionibus eius in Genefim in hæc uerba legitur, Vendiderunt Ioseph uiginti aureis. Pro aureis in Hebræo habet argenteis, neque uiliore metallo dominus uendi debuit quàm Ioseph. Et in Matthæo: Ioseph (inquit) non ut multi putant iuxta Septuaginta interpretes uiginti aureis est uenditus, sed iuxta Hebraicam ueritatem uiginti argenteis. Neque enim preciosior seruus esse poterat, quàm dominus. Causam fornicationis apud Euangelistas, non uidere mihi eò referre, quò referenda est. Etiam ueteres non quò tu eam referunt. Decimo ad Hebræos capite, Christo fidem tribuis, quod palam cum ueritate pugnat. Locus est in Annotationibus. Cæterum scire autò quid in Aulo Gellio significet Insuidiũ, quæ item sit eius uocis etymologia. Petrus Mosellanus nihil ea de re notauit. Arbitror aliud illi cõtigiſſe exemplar. Nam uariant exemplaria eò quidem loci. Quædam habent insubide, alia insolite. Locus est libro primo capite secundo. Vale. Vix cõsequi queam, quàm me felicem existimem: quamq̃ ipse mihi eam fortunam gratuler, quod semel & iterum nos dignatus sis inuisere.

ERASMVVS ROT.

Amb. Pelargo S.

IMò cœlibatum nullus latine loquentium aliter usurpauit. Exempla sunt innumera. Nam quod iureconsulti adferunt etymologiam Cœlibes dictos quasi cœlites, non castitatem commendant, sed indicant esse felix, ac uitam deorum, non habere uxorem. De paupertate scribens, non confudit monachorum professionem, sed per occasionẽ in-

dicauit

EPISTOLARVM,

dicauit, paupertatis professionem esse quadantenus omnibus Christianis communem, quod uulgus ignorat ac dissimulat. Quod colligis ut absurdum quoniam innititur uerbo non intellecto, non consistit. De uiginti aureis Cartusianus quidam admonuerat, cui ut uideo, nimium tribui. At habeo gratiam, quod indicaris. De causa fornicationis non memini, inspiciam locum. De obedientia fidei, nemo magis obediuit patri quàm Christus secundum humanam naturam. Nec est nouum in scripturis, tribui capiti Christo, quod est corporis. Iam an fides nullo modo in Christum comperat, dispiciendum est. Fides mihi interdum sonat fiduciam. Insuidium appellant stupidum ac stultum. Vnde ueniat nec ipse scio. Postea quàm reliqui Basileam, pauper sum librorum, nec habeo qd nũc mittam noui, præter hæc epistolam, quam opinor te uidisse. Bene uale.

AMB. PELARGVS

Erasmo Rot. S.

DE cœlibatus significantia facile mihi tecum conuenit, ut proprie dicantur cœlibes, qui uiuunt extra matrimonium, etiam si fœdis sim se sortentur, ac pariant. Attamen prudentis esse arbitror ita discere artem, uocumq̃ proprietatẽ ut usum interim teneat, cui se accommodare pulchrum, ac pacificum. Age uerò, dic qui consistat, quod tu (quum tuendæ uocis proprietati totus incumbis) dicis ea etymologia quam iureconsulti adferunt, non commendari continentiam, sed uitam quandam deorum, indicare eos uoluisse, eorum qui non sint alligati uxoribus. Certè si cœlitẽ

H 4 esse

BELLARIA

esse, id est, quod uitam deorum agere felicem, quid
ni dicamus & eos deorum uitam meditari, qui ex
tra matrimonium uiuētes fœdæ Veneri indulgētius
dant operam? Nisi hac illos felices forte dicas, quā
sunt ab oneribus ac molestiis matrimonij immu-
nes ac liberi. Quod de paupertate monastica,
de fide item Christi defendis, simili artificio facis,
hoc est pro more tuo elabendi rimas queris. De
significatu simul & etymologia, insubidus & in-
subide, sciscitanus sum ex Luscinio: uerum nihil cer-
ti respondet, sed diuinat uocabulum ducere ori-
ginem ab obscœna subandi passione seu extimula-
tione in Venerem. Certè quod diuinauit Lusci-
nius, Picus Mirandula uir acri ingenio, & mori-
bus grauis, palam docet, uerba Iuliani Rhetoris
exponens, quæ sunt apud Gellium, libro decimo
nono capite nono. Subidum (inquit) id est, quod
uenustum, à uerbo subare, quod Venere extimula-
ri significat. Contrà insubidum inuenustum, atque
adeo à Venere alienum significat. Locus in Pico
Mirandula nudiusquartus forte fortuna occurrit
uidelicet nihil tale cogitanti, sed aliud querenti.

Tu priori ad Thessalonicensēs epistola quam
iamdudum prælego, uideri potes illud Pauli
ἡμεῖς δὲ ἀδελφοὶ ἀπορφανισέντες ἀπὸ ἡμῶν,
minus apposite reddidisse in Annotatiōibus. Nos
autem fratres uelut orphanī facti. Neque enim pa-
ter qui orbatu est filiis, orphanus recte dicitur,
sed hoc filiorum porus est epitheron amissis pa-
rentibus. Hunc mihi scrupulum exime, obsecro, si quid
forte rectius compertum habeas. Vale.

Erasmus

EPISTOLARVM.
ERASMVS ROT. AMB.

Pelargo suo S.

A Deo tum obrutus eram studiorum labori-
bus, quum tibi quoq; respondendum erat,
ut uix uiuere liceret. Tantū abfuit ut de uo-
cularum significantijs & ætymologijs diuinare ua-
caret. Consului Suidam de loco Pauli per te addu-
cto. Verum quod illic reperio, à te fiat potius. Nec
uspiam inuenio Orphanī uocabulum in orbos pa-
rentes competere. Ego dum dictionem Græcam
græca reddo, paulo fui inconsiderantior. Tametsi
cum addo, & orbatu uobis ceu filiis, uelut corrigo
quod exciderat. Atq; ita sane habet æditio, Cæte-
rum nos fratres orbatu uobis &c. Quamquam non
perinde refert utrum legas. Vale. Si hora pomeri-
diana libet colloqui, per me licebit.

AMBRO. PELARGVS

Erasmo Rote. S.

E Quidem speraueram fore ut alternus amor
ac mutua beneuolentia, semper auctior fui,
uegetiorque euaderet. At quum tu amicit-
iæ neruū dimoueris, uereor hæc breui extinctam
iri. Est proinde quod tecum expostulem, ut uolo nū-
mirum uiolatæ amicitiae. Quid isthoc tandem rei
est, inquires. Accipito itaq; Venio ad bibliopolæ of-
ficinam, sciscitor ecquid placeant Floridæ Eras-
mi Epistolæ. Hæ iam recenter prodierant. Qui tū
mihi comes erat Hieronymus? Barba Dominicanus
uir neq; indoctus, neq; non pius, contemplatus ex-
emplar, quod tum unum forte uerum (ut solet)
erat expositum, manus admouit, uoluit reuoluitq;
paginas: ac tum temere in locum incidit, quo Au-
gustino

H 5

gustino

BELLARIA

gustino Mario, & Ambrosio Pelargo acceptum re-
fers, quicquid est tumultus Basileæ oborti. Sic se
habent uerba tua in Epistola ad Morum: Erat bo-
na spes rem ad moderatum statum redituram, sed
duo monachi alter concionator in summo, alter
apud suos Dominicanos, excitauerunt nobis hunc
tumultum. Illi quidem fugerunt, alij uero feruntur
malo. Age uir bone. Hoccine est amicitia sym-
bolum, immerentem imò bene etiam de republi-
ca Christiana meritum, mendacijs traducere?
Quum hoc me in primis haberet sollicitum, ne qua
Basileæ oboriretur seditio, quum in hoc (pro mea
quidem portione) totus incubuerim, ut eiusdem
corporis membra & mutua charitate cohærent:
& ab unitate fidei minimè in factiones hæreticas
desciscerent: quum denique quæ pacis sunt & con-
cordiæ, adnixus sim persuadere omnibus, qua tu
me fronte oborti tumultus facis autorem? Fortiter
(quod ingenue fateor) inuectus sum in refra-
ctarium illum hæreticum Oecolampadium, quem
uel hoc maximè nomine durius coargui oportu-
it, quod tuendæ sententiæ, cui semel mordicus in-
hæsit, etiam contra ueritatem esset contumax.
Quod ut facerem, ea mihi consilij mei ratio consti-
tit. Videbam periculum esse, ut pestilentissimo do-
gmate suo & ciuitatem inclutam illam, & seipsum
perditum irer. Quod quam longè abfuerit, exi-
tus ipse probat: ut complures dicant, me non uanum
fuisse augurem. Hæc dum facio, imò dum
nihil non facio, dum omni (quod aiunt) pede sto
aduersus hæreticorum dogmata, dum me capitis
quoque

EPISTOLARVM.

quoque mei periculo oppono murum pro domo
domini, dum publicè priuatimque cum hoste ma-
num consero, dum uerbis ac scriptis errantem ad-
moneo, tumultuarius uidelicet uidear. Scui quã-
te non parum commoueat uoces Carporum Prin-
cipis, quas ob id (ni fallor) plenas calumnijs esse
scribis, quod dicat ex te natum, quicquid est uspi-
am seditionis & tumultus. Et me ne tam putas
esse stupidum, ut hæc tua uerba stomachum mihi
non moueant? Tu quam uerè, quo item candore
hac me labecula asperferis, aliorum esto iudicium.
Certè sunt complures tum ex ciuitatis primori-
bus, tum ex Canonicis, qui mihi de huiusmodi la-
boribus egerunt gratias: nec egerunt modo, ue-
rum etiam retulerunt. Proinde dimiror mi E-
rasme, qui istuc tibi in animum inciderit. Mihi
certe hac in re attestatur conscientia mea. Equi-
dem uicem meam sat moderate ferrem, susque
deique calumniam eam facerem, ni & crudele esset,
læsam non uindicare famam, & periculum, ut
uerba tua, apud eos præferretim apud quos non
nihil momenti & ponderis habitura sunt, mihi in-
commodent. Valebis.

DOMINO AMBROSIO
sio Pelargo D. Erasmus Ro-
terodamus S.

Dimiror quid tibi uelis. Amici solent mihi
laudare quendam apud Dominicanos e-
ruditè concionantem. Eum arbitror te nō
fuisse. Nam tuum nomen noueram. Sed qui-
cunque fuit, quid habet quod queratur. Non
statim

BELLARIA

statim in culpa est, q̄ est occasio tumultus. Sic Chri-
sti doctrina & miracula fuerunt occasio multorū
malorum, & Pauli libertas frequenter excitauit tu-
multus. Mariū frequenter admonui, abstinere a
clamoribus in partem diuersam. Id maluissent eti-
am Canonici. Primum in te nihil dixi, quem puto
non fuisse illum, & si fuisses, certē in te non intende-
batur hoc dictum. Dices oportuisse libere uocife-
rari in sectas: Ergo bona libertas, fuit occasio mali
tumultus? Hic nulla est iniuria. Vellem audire in
quo uoluntate amicitiae ius. Vale. Reperi lo-
cum. Is si te offendit, quorū non admonebas antea?
Nam est in ueteribus Epistolis, Nā alia multa cor-
rexī: quasdam epistolas totas sustuli. Primum ibi
nemo nominatur. Te apud Dominicanos concio-
nari nunquam scīui, nisi nūc. Nec ibi quisquam cul-
patur, nisi quod liberiore clamore prouocaueritis
diuersam partem. Rursum Vale. Si placebit a prae-
dio colloqui, licebit.

AMBRO. PELARGVS

Erasmus Rote. S.

PVer tuus qui has hodie ad me iam iam prae-
sum iurum pertulit, hoc purgationis literis
tuis addidit, a te (ni fallor) instructus. Dice-
bat Basileae fuisse Concionatorem quendam Do-
minicanum Iesum nomine, quē Erasmus perstrin-
xerit. Atqui non patiar te hisce nugis mihi obline-
re oculos. Video sanē quem petas. Nullus illic
erat Iesus, quū obortus est tumultus. Hic tecum statu-
as oportet, utrum Iesum illum (nā satis noui homi-
nem) his adnumerari uelis, qui loco adhuc hærēt,
ac malo feriuntur, an illum ipsum esse, quem dicis
una

EPISTOLARVM.

amā fugisse cum Mario. Enimuero quum utrumq̄
falsum sit, satis apparet te fucum nobis hac artifice-
osa dissimulatione uoluisse facere. Neq̄ enim clam-
te esse potest, neminem alium apud Dominicanos
tum concionatum fuisse, prae-ter unum Pelargum,
qui tum scriptis, tum sacris concionibus negotium
Ocolampadianis exhibui: id quod te minime latu-
it. Qui autem consistit, quod dicis me non notari,
etiā si maxime ille fuisset, quem tua taxat Epi-
stola? In Epistola ad Carporum Principem, negas
eum dare occasionem, cuius benedicta rapiuntur
in occasionem: quod ita habere nec ipse inficias eo.
Quorū igitur ego praestitisse dicar occasionem tu-
multus, imō excitasse tumultum, qui ab officio Ec-
clesiae ne latum quidem digitum discessem?
Quanto igitur rectius concitatae seditionis culpam
reiecisses in aduersarios, hereticos nimirum & schi-
smaticos. Nūc cum in orthodoxos culpam maioris
reijcere, uide num periculum sit ut ab haereticorū
parte potius quam orthodoxorum stare uidearis.
Nihil me subleuat quod in Epistola neuter nomi-
natur, posteaquam nullus est nostratium praeter-
tim, cui non perspicuum sit, quos illic petas. Vete-
res Epistolas tuas diligenter quidem, ut si quis ali-
us studiosorum, legi ac religi: uerum hanc nusquā
in Epistolarum Farragine inuenio. Certē tempus
datarum literarum, Annus uidelicet uicesimus no-
nus supra millesimum quingentesimum, palam ar-
guit hanc non esse in ueteribus, quas nimirum cō-
fiat longē antea proculas, quā hęc a deretur. Sed
enim olfacio tandem, quo consilio istiusmodi cō-
miniscare nugas. Valebis.

D. Ambro.

BELLARIA
D. AMBRO. PELARGO
Erasmus Rote. S. P.

O Ro te Ambrosi doctissi. ut remittas mihi opera beati Augustini, quæ tibi comodato dedi. Nam aliquoties iam incidit, ut mihi illis fuerit opus. Multa illic notavi, & hic nouus Index mire ieiunus est. Nil per illum possum inuenire. Repetissem ante duos menses, sed distuli, quod suspicarer tibi fore illis opus ob disputationes tuas. Quibus feliciter peractis, reuoco ad usum meum, non magno tuo incommodo. Excusatus Luteriæ Augustinus minimo emitur. Bene uale.

AMBROSIVS PELARGVS
Erasmus Rote. S. P.

IN literis tuis, quibus Augustinum (quem iam pridem meum factum arbitror) repetis, subodor nescio quid pertinacis offensionis tuo obhærere stomacho. Sed scilicet hoc tibi mouisse bilem audio, quod lucubrationes tuas deiecerim, minorisque fecerim. Sanè non nego ita me ad primū eius Epistolæ, in qua me notas conspectum, irapercitum, ut propemodum decreuissem me nunquam legendis lucubrationibus tuis admoliri oculum. Atque eius animi mei tum forte significacionem aliquam tribus (quod aiunt) uerbis dedi. Sed enim qui dicit nil propius factū, quàm ut tuis abstineret lucubrationibus proponeret, is certè nondū proposuit. Nec qui iam obfirmavit animo, abstinere libris unius cuiuslibet auctoris, statim lucubrationes ipsas minoris habet. Mihi nihil tum decre-

tum

EPISTOLARVM.

tum erat, & de uigilijs tuis semper magnificè sensi, etiamsi non omnia tua hactenus placent, ut alium illis calculum addendum arbitrer. Quæ ergo fronte refulit, siue famulus, siue discipulus tuus, lucubrationibus tuis minoris à me habitas? Quod si maxime tale aliquid excidisset, quale solet subiraundis ingenijs, certè non putaram te (quæ tua est modestia) ob amarulentius uerbum, quod impotentioris animi forte extruxit imperus, tantum concipere stomachi, quantum concessisse te sentio. Sed agedum, hic tuum mi Erasme animum appello, ut tecum ipse reputes, utrius quærela sit æquior, uter alteri instius succenscat. Certè à te insigniter offensus sum, atque etiam prior. Attamen quod ad me quidem attinet, abolitum abstersumque ab utriusque animo cupiam quicquid est amarulentiae & simultatis, quod adhuc forte hæret. Id tum ex re, tum ex honore utriusque nostrum fuerit. Bero (qui illius est candor, quæque in utrunque beneuolentia) uehementer dolet datam esse causam. Tamen iubet tranquillo esse animo, se curaturum, ut sublata quæque illa tandem est simultatis nubecula, pulchrè inter nos conueniat. Quod ei me facturum perlubens recipio, sed ea tamen lege, ut tu in una quapiam Epistolarum tuarum, honorifica nominis mei mentione, factam testamque præstes famam meam. Me certè affectus amarulentius effusi, uehementer pœnitent. Quæso te per CHRISTVM, ignosce si quid hac parte peccaui. Ego nihil in me desiderari patiar, quod ad instaurandam fouendamque concordiam pertinet. Bene uale.

Sub horam

BELLARIA

Sub horam pomeridianam, si dabitur, te conueniam. Est enim quod tua quoque referat scire, quod ipsum tamen in colloquium referuare praestiterit. Rursum uale.

ERASMVS ROT. D.

Ambrosio Pelargo. S.

Mitto Dyadem, in coniugij symbolum. Ex uiro & foemina, ex materia & forma nascitur aliquid. Trias sterilis est. Bene uale, & boni consule, feliciterque fortiaris missio nem. Erasmus Roterodatus.

AMBROSIVS PEL.

Erasmo Roterodati. S.

Quam tu mittis Dyadem sartae amicitiae symbolum, scito mihi multo esse gratissimam, ac quauis Triadem chariore. Sciam cram illam increatam, ac si quae forte sit alia, quae ad illam proximius accedat, excipio. Quanquam Dyas illa tua non satis appositum mihi uidetur mutui amoris symbolum, ut quae nihil ferè amoris exprimit. Quod si hoc forte nomine symbolum uis esse amoris mutui, quod Dyas sit, misisses par galinaceorum, aut coturnicium. Si uero hoc nomine, quod aurea sit, equidem fateor aurum charitatis esse symbolum. Caeterum celata auro imagunculae neque amantium gestus satis exprimunt, neque uana in sede morantur, quae si ueluti osculo commissae essent, spes esset aliqua ut tandem aliquando coirent, atque ita de duobus aliquid fieret. Quod itaque sperare non licet ex Dyade: scilicet ut feliciter sartae concordia, felicius coeat, firmatque inter nos sit ac perpetua

EPISTOLARVM.

perpetua, id opto, spero, expecto à sacra Triade, cuius benignitate fiet, ut bene sartae gratia non facile pro re nata dissiliat. Non ergo Trias est sterilis, cuius & haec in Esaia uerba sunt: Nihil ego quae alios parere facio, ipsa non pariam. Et quae generationem alijs tribuo, ipsa sterilis ero. Sed desino tecum iocari. Bene uale, hoc est ex animo.

AMBRO. PELARGVS

Erasmo Rote. S.

Miraris Erasme amantiss. quid rei sit, quod te pro more non inuiso. In causa est demigratio quam iam meditor, sumque componendis sarcinulis occupator. Nam in proximo est, ut hinc totus commigrem Treuerim. Si quid est quod Treuironum Praesuli scribere uelis, per me tuto mittes. Vale.

ERASMVS ROT. AMB.

Pelargo suo S.

Si tibi stat sententia Friburgo discedere, quod maxime in rem tuam fore existimas, id sequitor. Non tibi ero in mora. Ibis mihi quod uoles. Treuironum Praesulem ne de facie quidem no ui, nec habeo quod nunc scribam tanto dignum prince. Vuale.

AMBROSIVS PEL.

Erasmo Roterodati. S.

Pelargus sum, animal quidem bipes, sed im-plume, uolare non licet, sed tamen auolo. Vale.

ERASMVS ROT.

Pelargo suo S.

I Vereor

BELLARIA

Vereor ut si hinc ad semigallos auoles, totus Gallus aliquando non Pelargus nobis redeas. Tamen significa serio, an & quando abiturus sis. Vale.

AMBRO. PELARGVS

Erasmo suo S.

SVbinde iturio, quotidie abiturio, quia nidio lo satis commodo, & cui iam plus quatuor annis assueui, ægre diuelli patior. Vale.

ERASMVS ROT.

Pelargo S.

QVando omnino tibi decretum est abire, da operam optime Pelarge, ut quam bellissime me ualeas, utq; pergas tui esse similis. Valebis. Sed prius salutatam nos uenito, quam hinc demigres.

AMBRO. PELARGVS

Erasmo Rot. suo S.

QVid tibi uis, quum mihi dicis, Valebis? Si precaris bis ualeam, tu terq; quaterq; salue, uale millies. Si uero iubes ualeam, da quod iubes, ac tum denique ualebo, sed non coquus. Iubes salutatam te ueniam. Hoc ipsum iam dudum etiam iniussus facere propono. Tametsi uereor, ut te contristatum uenturus sim, magis quam salutatam: posteaquam futurum prospicio, ut supremus iste noster cōgressus non absq; lachrymis soluendus sit. Vale dum uiuis. Viue usquedum moriaris. Morere tum deniq; quum mula pepererit, hoc est ad Calendas Græcas. 1533. Calēd. Iulij.

Ambro.

EPISTOLARVM.

AMB. PELARGVS

Erasmo Rote. S.

Tredecim abhinc menses sunt Erasme amiciff. quod nullas ad te dedi literas: cuius quidem rei nulla est causa, nisi quod incertus eram Friburgi hereres, an (quod rumor sparsit) Basileam te receperis. Ego Treuerim non totus commigraui hactenus, sed hic uelut in alio uersor mudo. Quamquam Treueris urbs est ueneranda simul & admiranda antiquitatis. Magnopere arriadet cælum, quod meo quidem corpusculo cōmodius experior, quam Friburgianum. Vix uero cōsequi queam, quantopere placeat huius terræ populus, quo uix est alius syncerior. Spero me, si gratiore compede uinctus hic detinear, fidelē me Christo fore σωτήρος, strenuamq; illi nauaturum operam. Vrbs montibus penē cingitur ē proximo imminentibus, partim cultis, partim nemorosis, nec usquam liber aspectus se aperit. Non est hic neque Cereris neque Bacchi maligna prorsus copia. Et sunt Mosellana uina longē electissima, nimirum quæ Rhenense uinum exequunt, interim etiam superent. Mosella quidem præter lupos & percas nihil ferē piscium laudatoris generis exhibet. At macellum carnes ouillas, bouillas, uirulinas, ueruecinas deniq; & suillas, meo quidem palato longē gratissimas, abunde suppeditat. Terra omnigeni fructus ferax est. Omnia hic plena sunt raporum, pisorum, cucumerum, cucurbitarum, colocyntidarum, cicerum. Ego (ut hoc prouerbio dicam) cepas non tantum edo, sed olfacio quoq;. Sed huic hominum generi in primis delitijs sunt fabæ. Id

BELLARIA

obsonij genus minimo hic emitur. Eo uentrem
usque ad distentionem explent. Aiunt fabarum u
sum ualere contra omne morborum genus. Vnde
nec medicis hic ullum est operæ pretiū. Quinetiam
fabis uolunt: ñ nihil inesse numinis. Nam & reges
fabis deligunt, atq; etiam creant in Epiphanijs do
mini. Mihi certum est posthac Pythagoricam ui
uere uitam, hoc est intotum abstinere fabis. Tan
tum enim interea temporis, quod hic hæreo, faba
rum deuorauī, ut periculum sit, totus fabaceus fi
am. Est hic Academia incelebris quidem illa, sed
quæ haud multo negotio instaurari possit. Certè
Treuirorum Princeps impensè fauet rectoribus
studijs, totusque in hoc est ut Treuericum studium
commodū instauraret. Quod cum sua sponte ac ne
mine incitante faciat, quid facturum putas, ubi tu
currentem (quod aiunt) extimulaueris? Rem (mi
hi crede) feceris multò gratissimam studiosis om
nibus. Nam omnino spes quædam bona affulget
hunc Principis conatum, huic nostræ Academiæ
bono futurum & commodo. Ei per te (tamest me
iamdudum complecti cœpit) commendatior fieri
uotis omnibus expeto. Id uel Laconica aliqua Epi
stola feceris. Ei nomen est Ioanni. Vir est liberali
facie, proceritate planè heroica, comis & alacris,
ingenio acri, morib; placidis ac māsuetioribus. Di
ceres alterū esse Solomonē, tam est pacificus. Nam
qua est animi inuicta magnitudine, nō facile p re
nata animum deijcit. Vix consequi queam quā mo
dis omnibus (quæ illius est prudentia) reip. cōmo
dis prouideat, quamq; mirificè Spartam (quod di
citur) quam nactus est, exorner. Nam diuitem, que
illi

EPISTOLARVM.

illi dei uoluntate obtigit, splendidiorem semper
reddit & locupletiozem. Arces superiorum incur
ria neglectas reficit, ac structuris magnifice exor
nat. Cæterum & hoc magnopere optarim Erasme
amabiliss. ut sacra Biblia Septuaginta interpretum
quæ nescio quis omnium infelicissime uertit, latini
tate donares. Tamest hic scio quid respōsurus sis:
decretum scilicet tibi esse post molestiarum Iliada,
rudem accipere. Scio Erasme doctiss. te iā pri
dem emeruisse rudem. Verum non hac prius dona
bere, q̄ supremam manum sancto huic operi impo
sueris. Tantisper enim te extimulauero, atq; etiam
urgebo, dum quod sacrarum amatores literarum
omnes desiderant, effeceris. Multum te amant do
cti, quos q̄dem hic mihi uidere cōtigit omēs. In pri
mis uerò Simon Medicus, uir singulari eruditione
& humanitate, cuius cognomen in præsentia qui
dem non succurrit. Is cum tui sit amantissimus, mi
hi quoq; collectissima amicitia & familiaritate cō
iunctus est. Vale, ac bene uale Erasme desideratiss.
& hoc unice cura, ut si mihi reuolare Friburgū for
te non detur, literæ tuæ huc aduolent. Berū & Gla
reanum communes amicos uerbis meis salutabis.
Virgunculas item fidei meæ olim cōcreditas, pau
perculas quidem eas, sed deo lōgè gratissimas, tuis
iuua beneficijs. Scio nihil perituum tibi, quod in
illas collocaueris. Vale iterū. Treueris x 5 3 4.
Calendis Septemb.

I 3 Reue

REVERENDIS
SIMO IN CHRISTO PATRI EIDEM
que Clarissimo Principi ac Domino, Dño Ioanni
Treutitorum Archiepiscopo, sacri Romani
imperij Electori, & per Gallias Ar
chicancellario dignissimo,
Dño obseruadissimo
S. P.

I PARVM HVMA
nū uidetur quod ignotus
R. Celsitudinem tuam me
is appello literis, scito hāc
humanitatem ab humani
tatis studio profectam eē.
Hic Medicus Conradus
Nyder Eppingensis opus
habet tuo fauore. Confluentiæ radices egit, uxore
ducta, creatisq; liberis. Ibidem quatuor annis haud
inglorium egit medicum. Verum æmulorum stu
dio ab eo munere depulsus, nō ob aliud nisi quod
Doctoris Titulum nondum esset assequutus, quem
nunc defert ex Italia. Mihi antehac fuit incognit⁹,
ipso tamen uultu præfert hominem modestū, pro
bum & candidum. De doctrina, literis testantur a
bunde duo Medici, Manardus huius ætatis facile
doctissimus, & Anselmus Ephorinus. Audio te mi
ro candore fouere uiros eruditiōe & probitate cō
mendabiles, inter quos Ambrosium nostrum Pe
largum esse gaudeo, qbus si hunc adiunxeris, nihil
nouī, sed tuo more feceris. Vnum hoc pe
ut si Cō
fluentiæ locus uacet Medico stipendiat⁹, repona
tur

tur in locum pristinum. Salarium exile est, nempe
sexaginta florenorū, quo tñ ille cōtentus erit. Mihi
si qd imperabit tua sublimitas, experiet mancipiū
ad omnia obsega accinctissimum: Eam ꝑcor ut dñs
fospitet ac prosperet in oībus. Datū Friburgi Bris
goiæ 5. Calendas Octobris. 1534.

Erasmus Rot. mea manu Chiragrica.

Finis.

Qui habet aures audienti audiat

Clam
Mundus
Caro
Dardani

Venite ad me oes
qui

In oculis vestris sapientes
Vocatis in derisum et lani
Lutiparis et sapientis astis

Colite regnum meum qui
vos et deditis a me
qui

Inquit enim
Emame
Sicut et dicitur
Ipsa et non eripit
Ipsa et non eripit
Pamphile et innotabilis

Qui mecum
na caligat
molis
Ardens

Corde
Et innotabilis
Ardens
Innotabilis
Femina

Responsum est
Ardens
Corporis et decem
Innotabilis et innotabilis
Ardens et innotabilis
Ardens et innotabilis

Et omnis mea
Ardens et innotabilis
Ardens et innotabilis
Ardens et innotabilis
Ardens et innotabilis

Deus enim et innotabilis
Ardens et innotabilis
Ardens et innotabilis
Ardens et innotabilis
Ardens et innotabilis

Quia scriptum est
Ipsa et innotabilis
Ardens et innotabilis
Ardens et innotabilis
Ardens et innotabilis

Noli
Dicere
Fecisse
Credere
Iudicare
Soci
Votos
Fecisse
Votos

Consona
Substantiam
Sanonem
Ta alio
Te a vestra
Sustentia
Fecisse
Ardens et innotabilis
Ardens et innotabilis

Wur all in die welt wehmi Mandell: copia simpsonis wachst mit dem garten
Nec ante victoriam
Lindt gewiss und das sind nicht immer brüder sie sind in gloria mit mir in der son
Lindt gewiss und das sind nicht immer brüder sie sind in gloria mit mir in der son
Lindt gewiss und das sind nicht immer brüder sie sind in gloria mit mir in der son
Lindt gewiss und das sind nicht immer brüder sie sind in gloria mit mir in der son
Lindt gewiss und das sind nicht immer brüder sie sind in gloria mit mir in der son

Omnia haec de sumptu et amore sunt

Amundum 1614

Plene de bono

Die 10. 10. 10.

